EX RABBI MOSIS MAIEMONIDÆ OPERE QVOD MANVS FORTIS INSCRIBITVR, TRACTATVS TRES.

I. De Ieiunio.

II. De Solemnitate Expiationum.

III. De Solemnitate Paſchatis.

Ex Hebræo Latinè conuerſi à

LVDOVICO DE COMPIEGNE.

Bibl: Secr: Coll: Rom: Soc: Iesu

PARISIIS,
Apud PETRVM LE MONNIER, via Maturiniana, ſub ſigno Ignis Diuini.

M. DC. LXVII.

CVM PRIVILEGIO REGIS

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO AC CLARISSIMO VIRO

CAROLO MAVRITIO LE TELLIER, Doctori, ac Socio Sorbonico, Abbati Sancti Benigni Diuionenſis, Magno Capellæ Regiæ Præfecto, &c.

CVM maxima in te, ILLVSTRISSIME ABBAS, & plurima Deus atque homines ornamenta congeſſerint, tum nihil magis hominum famâ celebratur, quàm ſingularis illa doctrina & ingenij tui amplitudo. Et verò quid tam admiratione dignum, quàm cùm

innumeris excellentis ingenij, & labore incredibili viris in eodem Theologiæ ſtadio adhuc currentem, tanto te interuallo cæteris anteire, ita te unum inter omnes lucere ac ſplendere, ut non ſicut ad Demoſthenem contra Æſchinem dicentem ex tota Græcia, ſed ad te audiendum ex uniuerſo penè terrarum orbe concurſus fieret. Neque enim ſicut alij itidem, ut tu ſummo loco nati, & doctrina liberaliter inſtituti, ita quando tu poſueras, quod veri exquirendi cauſa vocaretur in controuerſiam, eâ ſtipatus hominum fuiſti frequentia, quæ partim amicorum eſſet, ac propinquorum, partim virorum illuſtrium, partim etiam multitudinis: Nihil enim vulgare te, ILLVSTRISSIME ABBAS, dignum eſſe poteſt. Frequen-

tis ſenatus auguſtiſsimi, omnis gallicani cleri conuentus, Regio Borboniorum ſanguine ortorum principum, plurimorum ab exteris populis legatorum, omnis denique linguæ ac nationis doctiſsimorum hominum atque clariſsimorum corona te cinctum vidimus. Hi cum ipſi coram cernerent, quod famæ, quæ eundo ferè creſcit, credere ſe negabant, tuam illam in explicandis tremendis myſterijs facultatem admirabilem, & incredibilem in intelligendo ſubtilitatem, totius antiquitatis Eccleſiaſticæ cognitionem & ſcientiam ſingularem, omnium ab omnibus concilijs factorum decretorum perfectam notitiam, eorum, quæ Sancti Patres nobis reliquerunt, monumentorum interpretationem exquiſitam, ſacro-

rum denique voluminum intelligentiam quandam interiorem & reconditam, tum verò non poterant, quin exclamarent, vicit, ſed longè vicit præſentia famam. Proh Deum immortalem! tantamne id ætatis ſapientiam? tantamne unius hominis virtutem? Etenim libertatem Eccleſiæ Gallicanæ, hoc eſt, vetus Eccleſiæ ſanctiſsimis decretis conſtitutum jus, quo tandem animo, qua defendiſti prudentia? Quamobrem ſi quis antea mirabatur quid eſſet, quòd cuncti te ſapientes ſuſpicerent, omnium aures tuo nomine circumſonarent, is nunc potius Galliæ gratuletur, quæ libertatis ſuæ tantum atque talem tulit patronum ac vindicem. Vos autem diſcite nunc, qui primos ad honores Eccleſiæ ſtudetis peruenire; diſcite

Digitized by Google

quibus oportet inſtructi rebus ad Eccleſiam regendam ac moderandam accedatis. Atqui hujus tuæ, ILLVSTRISSIME ABBAS, cognitionis laudi nequaquam cedit rerum geſtarum gloria. Nam cum Burgundiæ nuper clariſſimæ prouinciæ comitiis intereſſes, aut potius præeſſes nonne ſic commodis & utilitati publicæ servÿſti, ut non tam Reipublicæ natus, quàm diuino munere delatus eſſe viderere? Quid? ea, quam & pro uniuerſa prouincia & pro ſingulis eius ordinibus comitiorum rationes cum referres, apud Regem habuiſti, oratio, quantum habuit commendationis? Qui te dicentem audierunt viri eloquentiæ laude cumulati, ex eis ego ſæpè audiui, cùm dicerent hac oratione tua nihil unquam copioſius, nihil ornatius,

nihil diſtinctius eſſe pronuntiatum. Hæc magna ſunt: hæc omnium tibi beneuolentiam conciliant, plauſus excitant, atque admirationes. Sed ego te ea præſtare, minimè miror, qui domi ſemper habeas tecum tam inſigne virtutis ac ſapientiæ exemplum, quod tibi ad imitandum proponas: de patre loquor, cujus fortuna cum ſit tanta, quanta priuati hominis maxima eſſe poteſt, longè tamen eſt impar virtuti: qui etſi pro ſingulari eius prudentia maximo conjuncta uſu à ſapientiſſimo Rege ſummæ rerum adminiſtrationi adhibetur, ita tamen dignitatis ſuæ ac naturæ grauitatem comitate condiuit, & ſermonis affabilitate, ut hac una re vel maximè omnium animos ſibi conciliet. Cujus tu veſtigiis inſiſtens, O vera, expreſſàque paternæ virtu-

tes

tis effigies, ut cæteris ſcientia maximè antecellis, ita te litteratorum ſtudioſiſſimum exhibes, ut ſi doctrina illa tua ſingularis plurimos ad diſcendi amorem inflammarit, certè non pauciores accenderit ad litterarum ſtudium tua humanitas. Omninò ea res eſt, quæ mihi ad te ILLVSTRISSIME ABBAS, aditum patefecit: Ego enim ſic exiſtimaui te tuum illud patrocinium, quod cuique in aliquo ſcientiæ genere excellenti etiam ultrò defers, ne Iudæo quidem eximio ſcriptori denegaturum eſſe. Is eſt Rabbi Moſes Majemonides, qui Hebræorum traditionem ante ipſum adeo inquinatam, adeo fœdatam, quatenus Iudæo licuit, emendauit, & ſi non omnibus omninò ſuperſtitionibus, fabulis quidem certè purga-

uit. Quæ quidem traditio, cum Iudæorum contineat omne ius ciuile, & pontificium, omnes eos ritus ac ceremonias, quæ ſtante ipſorum republica obſervabantur, rationem viuendi præſentem, vniuerſam Legis explanationem quis dubitet, quin ex ea, ſi ſuperſtitiones excipias, quas nihilominus refellendi cauſa oportet eſſe cognitas, multum utilitatis percipi poßit? Huius ego ex opere ſanequàm maximo, plurima iam nunc Latinè reddidi: ſed quoniam in maximis rebus, tentare etiam magnum eſt, minutam nunc quidem particulam tibi, ILLVSTRISSIME ABBAS, offero veluti ſpecimen, totum deinceps, ſi annueris, tibi dedicaturus. Neque enim id ſolum intelligo, quod in tuo nomine appareat ab inuidia obtrectationi-

bus fore defenſum, ſed omninò qui opponantur huic labori noſtro reprehenſores, ob eam ipſam cauſam, quòd tuo nomine in lucem prodeat, futuros eſſe nullos confido. Nam honorato viro tam parvum afferre munuſculum aut temeritatis eſſe, aut certè non procul à temeritate abeſſe, haud ego neſcius ſum: tibì verò omnibus rebus ornato, quippe quo & ampliſsima quæque munera indigna ſunt, profectò non quid muneris detur, ſed quo detur animo, ſpectandum eſt. Accipe igitur, ILLVSTRISSIME ABBAS, hoc meæ qualecunque erga te obſeruantiæ teſtimonium, quæ quidem tanta eſt, ut ex tot hominibus tui vel obſeruantiſſimis, eâ me vicerit nemo. Sedenim ignoſce ſi mea in dicendo exilitas obſcurauit virtutis & ſapientiæ

Digitized by Google

tuæ ſplendorem , cui quidem nulla potest inueniri par oratio. Ac tanquam muſicæ artis periti ad maiorem concentus ſuauitatem etiam diſcordes adhibent numeros & modos, ſic tot tuæ virtutis ſapientiæque præconibus egregijs ad iucundiorem laudum tuarum harmoniam meam quoque abſonam adiunge vocem. Enimverò dabit humanitas, quod ut neges, tua dignitas poſtulat. Sic quidem ſperat, ſic exiſtimat.

ILLVSTRISSIME ABBAS,

Tibi inprimis addictus,
deditus, obſtrictus
LVDOVICVS DE COMPIEGNE.

Digitized by Google

DVAS aiunt Hebræi, ſe leges à Deo accepiſſe: quarum eſſet altera mandata ſcriptis, altera ſemper à patribus tradita liberis ac ſine ſcripto perpetuùm propagata. Hanc cum negarent omninò ſcribi oportere, memoria cuſtodierunt ad annum à Chriſto paſſo ferè centeſimum & quinquageſimum: quo tempore demum quam ad id tempus memoria tenuerant traditionem, propagandam monumentis ſuſceperunt. Illis autem cauſæ fuere tot & tantæ clades à Veſpaſiano Romanorum imperatore, atque à Tito ejus filio jam acceptæ, diſturbatio templi, ſuorum tam crudelis trucidatio, rerum denique ſuarum everſio; ex quibus ſatis intelligebant brevi ſe longè latèque diſperſum ac diſſi-

Digitized by Google

patum iri. Putarunt igitur ſatius eſſe multò, quæ tantùm audita haberent à Majoribus, ea denique litteris prodere, quàm committere, ut cùm Repub. unà omnia interirent. Cernebant enim futurum eſſe, ut propter multas ac varias, quæ ſibi & adeſſent & impenderent, miſerias atque ærumnas, ſanè paucis liceret doctrinarum ſtudio vacare: ſic verò ſe res habere, ut ſi doctrinam benè multi inveſtigarent ac conſequerentur, tamen eam ſuis tam longè diſjunctis tradere nequirent.

Tum igitur Iudæorum princeps Rabbi Iudas, is qui apud Iudæos quidem propter mores ſuaviſſimos atque probitatem ſingularem, cognomen habet *Sancti* primùm univerſam traditionem diligenter undique conquiſitam brevibus commentariis, & puris, id eſt, hebræis complexus eſt. Hi ſunt illi videlicet commentarij, qui di-

Digitized by Google

euntur Hebræis Miſchnaiot, hoc eſt, ſecundæ leges ac doctrinâ traditæ. Deinde triginta poſt annis princeps Academiæ Babyloniæ Rau duos conſcripſit libros, Syphra & Syphre, in quibus de his diſputat, quæ ſuperiorum illorum commentariorum ſunt quaſi fundamenta. Paulò verò poſt ediderunt multi multa. Rabbi Chaia quaſdam in hos commentarios explanationes, quas ſolent additiones appellare. Hunc ſubſequentes ſimul R. Hochaia & Barkapara hos item commentarios explicationibus illuſtrarunt iis, quæ Beraitot inſcribuntur. Tandem R. Iochanan confecit Talmud Hieroſolymitanum annis prope treſcentis poſt dirutum templum. Atque annos circiter centum poſt compoſuit Rau Aſche Talmud Babylonium. Quæ quidem opera eò ſpectant omnia, ut, rebus quoad fieri poteſt in omnem par-

Digitized by Google

tem agitatis, apertæ omnibus ſint, & perſpicuæ res vel lege, vel legis tuendæ cauſa ex ſapientium inſtitutis permiſſæ vel interdictæ, mundæ atque inquinatæ, neceſſariæ ac liberæ, poſtremò ad ſacra idoneæ, atque earum contrariæ.

Sed multis olim traditiones Hebræorum fuiſſe ſuperſtionibus refertas, juſtiſſima Chriſti Ieſu reprehenſio illa declarat, qua Iudæos caſtigat, qui præpoſterè grauiſſimis Dei præceptis futilia hominum inſtituta præferrent. *a Relinquentes enim* (verba ſunt Chriſti) *mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptiſmata urceorum & calicum, & alia ſimilia his facitis multa &c.*

a *Mar.* 7. v. 8.

Hujus vero mali magnitudo incredibiliter etiam cum ætate creuit. Nec mirum ſi corrupta in pejus ruant, cum optima quæque temporis longinquitare depraventur. Itaque venerunt Rabbini iſti

recentiores, qui cum viderent illorum, qui traditionem compoſuerant, ſcriptorum verba pro diuinis haberi, eandem ſibi comparare ſtudentes auctoritatem, & ipſi ad augendam atque amplificandam traditionem agreſſi ſunt. Nihil autem cùm haberent, quod eſſet cuiquam Iudæorum aut novũ aut inauditum, fictas & commentitias protulerunt fabulas, quas fidei conciliandæ cauſa propoſuerunt quaſi myſteria reconditæ cujuſdam doctrinæ, ac multitudini nequaquam credendæ. Quod ita eſſe facilè cognoſcere licet, ex harum fabularum, atque aliarum rerum, quæ diſputantur in Talmude, diſſimili prorſus ratione atque oratione. Incredibile eſt enim quàm omnia præter has næmias, inconditè, barbarè & monſtroſè in Talmude ſcripta ſint, cùm ineptiæ iſtæ ita purè ac dilucidè, ita nitidè, eleganter, ac compoſitè

narrentur, ut nihil ſupra. Ex quo quæcunque ridicula atque abſurda Talmude continentur prompta & aperta ſunt quamvis mediocriter hebraicè ſcientibus: contra verò quæ bona atque ad intelligentiam legis conducentia penitus retruſa, atque abdita, ut à pueritia diſcentibus vix pateant, aliis ne vix quidem. Qua de cauſa ferè à cunctis aliis, quàm Iudæis omninò repudiatum Talmudis ſtudium ac rejectum.

Extitit annis abhinc quingentis Iudæus quidam, ingenio vir acerrimo ac ſplendido, & doctrina prope ſingulari, Rabbi Moſes Maiemonides: Cuius quidem opus illud, quod *Doctorem perplexorum* inſcripſit, non modo frequens laudat is Eccleſiæ Doctor, qui ſolet Angelicus uſurpari (viderat enim hunc librum ex Hebræo latinè conuerſum) ſed etiam ſuam ipſius auctoritate ſententiam

ſæpenumerò confirmat. Sed qui cùm muſis Hebraicis commercium habuere Chriſtiani, eorum ut quiſque peritiſſimus erat hebraicarum litterarum, ita maximis hunc auctorem laudibus cumulavit. Teſtes ſunt Genebrardus, Groſſius, Scaliger, Petavius, Voſſius, Buxtorfius, & alij benè multi quorum eruditionem ſuſpiciet omnis ætas. Nam quid ego dicam de Iudæis? qui in hujus viri laudem excogitarunt illud, quod factum eſt jam tritum omnium ſermone proverbium. *A Moſe, ad Moſem, non extitit par Moſi.*

Hic igitur R. Moſes traditionem Iudæorum tot ineptiis fœdatam in opere Talmudico cum videret, tam fusè, confusè permiſteque ſcriptam, atque adeo omnibus judicium intelligens & aures teretes habentibus optimo jure inviſam, ſtudium omne ſuum, curam, diligentiam, atque operam

contulit ad traditionem, ſublatis ex ea omnibus omninò fabulis, breviter, purè, diſtinctè & articulatim deſcribendam. Atque erit operæ pretium huius ope[illegible] & inſtituti paucis explicare ordinem & rationem, ex quo facilè intelligetur, quantum inſit utilitatis.

Quoniam igitur ordo poſtulat, ut homini nota prius ſit ſcripta Lex, quàm ad traditionis accedat intelligentiam, idcirco prudentiſſimus hic Iudæorum ſcriptor opus id, quod traditionem contineat, *Secundam Legem* inſcripſit: ſed credo illud appellatum eſſe *Manum fortem* eò, quòd omnium operum, quæ quidem ex hujus ſcriptoris officina prodierunt, longè maximum ſit, & Iudæis certe tam utile, quàm quod maximè. Eſt autem illius tripertita diviſio. Nam primò totum opus in libros decem & quatuor

diſtinguitur, deinde illorum quiſque complures in tractatus, atque hi denique in capita. Quorum omiſſis nominibus, hic eſt librorum ordo & tractatuum, hæc illorum inſcriptio, & ſubiecta cuique materia.

1. *Liber de ſcientia, cujus ſunt tractatus quinque, de legis fundamentis, de conformatione morum, de legis ſtudio, de idololatria, de pœnitentia.*

2. *Liber de amore Dei, cujus libri ſunt tractatus ſex, de ſectione illa Legis* Audi Iſrael Dominus Deus noſter Dominus unus eſt &c. *quotidie bis recitanda, de precibus ac Sacerdotibus populo benedicentibus, de induendis phylacteriis, ſcheda poſtibus infigenda, & deſcribenda cuique lege, de fimbriis ſive peniculamentis à lege imperatis, de rerum omnium conſecrationibus, de circumciſione.*

3. *Liber de temporibus, cujus tractatus ſunt decem. De ſabbato, de incolarum ſocietate inter ſe per cibos ineunda, de ſolemni expiationum die, de quibuſcunque feriis, de ſolemnitate Paſchatis*, qui ab auctore quidem inſcribitur de pane fermentato & azymo, *de inflando prima die ciuilis anni cornu arietis, de Scenopegiis, de Semiſiclo quotannis ad ſacra ſoluendo, de Kalendarum dicatione*, ubi & intercalandi ratio, & omnis de Sphæra doctrina tractatur, *de jejuniis, de feſto ſortium, de ſolemnitate dedicati templi.*

4. *Liber de re uxoria, cujus ſunt tractatus quinque, de matrimonio, de diuortiis, de officiis quæ leuiro aduerſus viduam fratris ſine liberis mortui ſervanda ſunt, de virgine vitiata, de vxore nomine adulterij ſupecta.*

5. *Liber de ſanctimonia, quo*

tres continentur tractatus; de conjunctione illicita, de cibis interdictis de mactandi ratione.

6. Liber de ſeparatione, cujus ſunt tractatus quatuor, de jurejurando; de votis, de Nazaraeorum ratione, de aeſtimandis rebus atque hominibus conſecratis, & anathemate.

7. Liber de ſatione, qui continet tractatus ſeptem, de ſeminibus heterogeneis non unà ſerendis, de iis quae in agro ſunt pauperibus relinquenda, de oblationibus iis, quarum modum ſuo quiſque arbitrio terminat, de decimis primis, de ſecundis decimis, & quarto ſatae arboris anno, de primitiis frugum atque fructuum, ceteriſque quae per totam terram promiſſam ſacerdotibus ſunt tribuenda, de anno ſeptimo atque jubilaeo.

8 Liber de divino cultu novem complectitur tractatus, de

Digitized by Google

templo, de inſtrumentis & miniſtris eius, de ratione adeundi templi atque ex eodem diſcedendi, de iis, quæ ab altari Lege probibentur, de ſacrificiis faciendis, de ſacrificio jugi, & addendis hoſtiis, de non idoneis ad ſacra, de iis ſacrificiis quæ fiebant die ſolemni Expiationum, de ſacrificiorum abuſu.

9. *Liber de ſacris, cujus ſunt tractatus ſex, de ſacrificio paſchali, de illo ſacrificio, quod mares faciebant apparentes coram Domino, de primogenitis, de erratis, de homine expiationis indigente, de ſacrificiorum permutatione.*

10. *Liber de purgationibus continet tractatus octo, de rebus tactu cadaueris humani pollutis, de vacca rufa, de inquinatis leprâ, de iis, qui contaminati cum ſint, & ipſi contagione lectos & eas, quibus inſident, ſedes pol-*

Digitized by Google

luant., de capitibus & quaſi fontibus rerum immundarum, de cibis immundis, de vaſis inquinatis & [a] eluendis, de lauationibus.

[a] *En verò baptiſmata urceorū & calicum.*

11. *Liber de damnis complectitur tractatus quinque, de detrimentis factis in re pecuniaria, de furtis, de rebus ereptis & perditis, de vulnere homini inflicto, & damno injuriâ dato, de puniendo homicida & illo, qui occidit imprudens, conſeruando.*

12. *Liber de rebus acquirendis continet item tractatus quinque, de venditione, de iis, quæ ex communibus priuata cujuſque fiunt, & donatione, de finibus regundis & prædiorum ſeruitutibus, de mandato & ſocie ate, de ſervis emendis, vendendis, comiter habendis, remunerandis &c.*

13. *Liber de judiciis itidem quinque tractatus continet, de locato & conducto, de commodato*

& depoſito, de mutuum dante & accipiente, de actore & reo, de hereditatibus.

14. *Liber de judicibus quinos etiam tractatus habet de ſenatu illo majore, quem Sanhedrin appellant, & animadverſionibus quæ penes illum erant, de teſtibus audiendis atque examinandis, de hominibus legi aut ſapientum auctoritati præfracte refragantibus, de officio lugentium, de regibus creandis & faciendis bellis.*

Habes omnium, quæ in hoc opere tractantur, rerum ſeriem. Sed auctor ille ipſe, qui nullas ſuo operi fabulas inſeruerit, tamen permultis hoc idem ſuperſtitionibus identidem referſit, atque obſervationibus minutis ne dicam planè ridiculis. Nam ut verè dicam litterarum aucupium commune eſt Iudæorum omnium, nec eorum ferè quiſquam eſt, qui ſe-

quatur legis mentem ac ſenten-
tiam. Quanquam hic quidem auc-
tor ſatis in ſuo *Doctore Perple-
xorum* indicat, ſe ab iſtiuſmodi
ſuperſtitionibus, quas ipſe uti ſunt
ab aliis & inſtitutæ, & obſervatæ,
ita hic deſcripſit, animum habere
quàm maximè alienum. Vt ut eſt,
id certe conſtat, iſtas ſuperſtitiones
atque minutias rebus ſanè grauι-
bus & dignis, quæ ab homine di-
vinæ Legis amante cognoſcantur,
longè præponderari. Accedat eò
quod eas ipſas, quæ à Iudæis ob-
ſerventur, ſuperſtitiones ſcire, vel
maximè conducat: Neque enim
ex iis aut pauca aut mediocria poſ-
ſunt quaſi tela depromi in Iudæos
ipſos intorquenda. Miſſum facio
hoc opus utile fore puritatis He-
braicæ ſtudioſis, quippe de hiſce
rebus tam purè, quàm hic auctor,
tamque eleganter, hactenus ſcrip-
ſit nemo. Quare cùm ignotum
adhuc manſerit Hebraicè neſcien-

Digitized by Google

tibus totum hoc Majemonidæ opus, præter minutas quaſdam particulas hinc inde excerptas, quas doctiſſimorum hominum aliqui latinè verterunt aut animi gratia, aut quia ſtudiorum ratio ita poſtulabat, nos illud omninò latinum faciendum ſuſcepimus. Quod eo fecimus confidentiùs, quò litteris Hebraicis à teneris (ut aiunt) unginculis imbuti, atque ad Iudæorum ceremonias, heu! nimium diligenter inſtituti, nihil à nobis ad communem utilitatem præſtantius afferri poſſe duximus.

Nam ex parentibus natus Iudæis, patrem habui eum, qui principio Metenſi, deinde multis ac variis in Germania Synagogis præfuit. Illius fuit atavus R. Iacobus de Veil, de quo in Bibliotheca Rabbinorum duo hujus ætatis viri meminerunt, alter ex doctrina longè clariſſimus Ioannes ille Buxtorſius, alter etiam dignitate per-

illuſtris

illuſtris Ioannes Plantavitius Pauſanus Epiſcopus Lodovenſis. Ab hoc ego patre ſum cura eductus ſingulari, & litteras Hebraicas perquàm ſtudiosè edoctus ad annum ætatis meæ decimum & ſextum, quo ego cœpi alios inſtituere, & Talmudicum opus publicè explicare ad annum ætatis meæ undevigeſimum. Tum verò miſericors de cælo me reſpexit Deus immeritum, atque à diuturno me errore, longèque perniciosiſſimo deduxit ad veritatem Chriſtianam, atque adeo ſui ipſius cognitionem. Commodè enim Tertullianus, *a Cui veritas comperta ſine Deo; cui Deus cognitus ſine Chriſto?* Itàque Metis jam catechumenus evocor à Rege Chriſtianiſſimo ad Aulam, quæ tunc temporis erat Compendij. Ibi me ſuſceperunt è ſacro auguſtoque baptiſmate Rex Chriſtianiſſimus, ſimul & Regina eius mater octiduo poſt Pente-

a *Lib. de ani. cap.* I.

coſten anno reparatæ ſalutis M. D. C. L. V. conferente ſacramentum illuſtriſſimo ſueſſionenſium Epiſcopo, eodem illo, qui Regem inauguraverat.

Rex autem & ſuo me nomine decoravit, & urbis, in qua geſta res eſt, vocabulum pro cognomine mihi impoſuit. Atque ex illo tempore munificentiſſimi Regis ſumptibus latinas didici litteras, quas ideo cum Hebraicis conjunxi, ut aliquando poſſem Eccleſiæ optimæ parenti quoquomodo inſervire. Sed jam ad id, unde digreſſi ſumus, revertamur.

Cum habeam multa ex hoc opere elaborata ac confecta ſic, ut jam nunc poſſint divulgari, libuit tamen prius edere modicum veluti ſpecimen, unde cognoſcere liceat quid de reliquo ſit judicij futurum: tentare enim volui, an ſic poſſet in lucem proferri hoc opus, ut probaretur. Prodeunt igitur

nunc quidem omninò tres perquàm exigui (ſicuti ferebat natura ſpeciminis) tractatus, de jejunio, de ſolemnitate Expiationum, ac de ſolemnitate Paſchatis. Hic ab auctore inſcribitur, ut ſupra dixi, tractatus de pane fermentato & azymo, ſed nos eum, quia non de his ſolùm diſputat; verùm omnes explicat cœnæ paſchalis celebrandæ ritus, nomine latiùs patente appellavimus. De Agno verò Paſchali, is, quoniam in libro de ſacris de illo accuratè diſſeritur, cumulatèque, in hoc tractatu duntaxat attingitur. Quòd autem ad hujuſmodi ſcripta Iudæorum intelligenda requiruntur multa jam cognita ex obſervatione, atque rerum ipſarum uſu, qui quidem apud Chriſtianos, quamvis Hebraicarum litterarum peritos ferè deſideratur, idcircò tractatus hos notis illuſtravimus. Item loca è ſacris voluminibus in eos

Digitized by Google

adducta crebrò produximus, quia in extremo ſita illorum erat vis omnis. Atque etiam ut auctoritas ſacri textus ad ſenſum auctoris accommodaretur, à ſacra editione vulgata ſæpenumerò declinandum erat ad Hebraicam (ut ſancti Hieronymi verbis utar) veritatem. Itaque inſtitueram ad marginem notare quid eſſet diſcriminis inter utrumque textum ſacrum, ſed ad extremum cœpto ſciens deſtiti. Quid vero? Numquis in animum hoc inducat ſuum, ut credat in opuſculo tam parvo reperiri poſſe, quod pro re Chriſtiana faciat? Omninò tamen ſic ſe res habet: ex verbis & ſententia Iudæi longè pervicaciſſimi planè poteſt id effici, quod Chriſtianos inter & Iudæos maximè venit in contentionem, Chriſtum ab his etiamnum expectatum jam dudum a venisse. Adeò & Rabbinorum ſcripta proſunt non modo ad con-

a *Vide in tractatu de*

Digitized by Google

firmandam Eccleſiæ doctrinam planè divinam: ſed etiam ad refellendam Iudæorum contumaciam non ferendam. Si quis autem eſt, cui noſtra hæc ingreſſio longior appareat, is eam non cum hujus ſpeciminis, ſed cum univerſi operis, cui præfamur, magnitudine comparet, ſic fortaſſe fiet, ut etiam brevior eſſe videatur. Ac de noſtro quidem inſtituto ſatis: aliquando enim Rabbi Moſem latinè loquentem audiamus.

jejunio notam, quam appoſui quinti capitis articulo ſecundo.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RABBI MOSIS MAIMONIDIS TRACTATVS DE IEIVNIIS.

Iuſſum eſt vnum. quo præſcribitur nobis, vt ad Dominum clamemus calamitoſo quoque tempore, quod a Republica avertat Deus: cujus juſſi explanatio in his continetur capitibus.

CAPVT PRIMVM.

In quo deſcribitur Iejuniorum lex quæ eſt ex illo nata juſſo.

I.

IMPERAT divina lex clamare voce, & tuba ululante canere in omni calamitate publica; eſt enim in ea dictū, *Con-*

tra hoſtes qui dimicant adverſum vos clangetis vlulantibus tubis. Cujus ſententia eſt ea, ut
Num. 10. 9.
quæcumquæ nos calamitas affligat, fames, peſtilentia, locuſtæ, & ſimilia, ploremus ac clangamus.

II.

Id veró pœnitentiæ eſt. Nam ſi tempore calamitoſo clangor detur lugubris ac clamor, omnes intelligent propter flagitia ſua ſecum eſſe malè actum, ut ſcriptum eſt, *iniquitates veſtræ declinaverunt hæc &c.* Quod ipſum faciet, ut illa calamitas amoveatur.
Ier. 5. 26.

III.

Sin autem nullus edatur neque clamor, neque ſo-

nus, ſed dicatur hoc ex rerum natura exoriri, & calamitas illa eveniſſe caſu fortuito, cōtumacia eſt iſta quidem, ex qua fit, ut homines in ſuis perſeverent peccatis, & aliam alia ſequatur pernicies; id nimirum, quod in lege ſcriptum eſt, *ſed ambulaveritis ex adverſo mihi; ego quoque contra vos adverſus incedam*: id eſt, ſi, cum ego vobis labem inferam aliquam, ut vos revocem ad recte faciendum, hanc vos tribuatis caſui, concipiam & iſtius contumaciæ iram. *Levit. 26. 22. & 23.*

IV.

Itaque ſanxerunt legis interpretes, ut in omni calamitate publica jejunium ſu-

Digitized by Google

ſtineatur tamdiu, dum de cœlo miſericors reſpiciat Deus: atqui id temporis clamatur, preces funduntur, miſericordia diuina imploratur, & clangor editur tubæ ſolius: in templo autem tubæ ſimul & buccinæ clangor datur, minor buccinæ & tubæ major, quippe quæ in tempus acerbum lege præſcribitur. Nec verò par eſt tuba ſimul & buccina clangere, niſi in templo, cum dicat Pſaltes, *in tubis ductilibus & voce tubæ corneæ, iubilate in conſpectu regis Domini.*

Pſalm. 97. 6. & 7.

V.

Sed illa quæ indicuntur populo jejunia, non inſtituuntur per complures dies

continuos, quæ populi pars major ſuſtinere nequit: verum cum ſit jejunium inſtitutum, ejus eſt primordium capiendum die hebdomadæ ſecundo, idem continuandum *a* quinto ejuſdem hebdomadæ & conſequentis ſecundo. Atque ſecundum iſtum ordinem per ſecundum, quintum, & ſecundum conſequentes ſervabitur jejunium, dum placatum efficiat Deum.

a *Hinc ille in Euangelio Phariſeus,* jejuno bis in ſabbato, *nempe die* 2. *&* 5.

VI.

Non indicitur populo jejunium neque ſabbato, neque die feſto ullo, quibus nec clangendum, ſiue buccina, ſiue tuba, nec clamandū, ſed precibus eſt imploranda

Digitized by Google

miſericordia. Rurſus jiſdem diebus hæc omnia fiunt in urbe ab alienigenis obſeſſa, aut flumine obruta; itemque & in naui naufragium faciente; atque etiam propter ſingulos homines, quos perſequantur alienigenæ, prædones, aut ſpiritus malus ſabbato inſtituitur jejunium, clamatur, & miſericordia precibus imploratur. Clangor quidem nullus fit, niſi ad convocandos viros qui opem ferant & a periculo liberent.

VII.

Nec incipitur jejunium indictum aut Neomenijs, aut ſolemnitate dedicati templi, aut ſortium *a* feriis, aut

a *Eſth.*

diebus illis *b* profeſtis qui interſint inter dies feſtos duos. cum verò propter calamitatem jam eſt jejunii factum initium vel per vnicum diem, tum ſi conſequens jejunii dies incidat in aliquem ex iſtis diebus, is in jejunio peragendus eſt.

9. 26. Ex illo tempore dies iſti appellati ſũt Phurim, id eſt, ſortium.

b *Vt illi qui inter primùm & vltimum Paſchæ diem feſtum intercedunt: item & illi qui inter primum & ultimum diem feſtum tabernaculorum interſunt.*

VIII.

Hæc autem jejunia quæ ſunt propter calamitatem inſtituta neque prægnantes mulieres ſpectant, neque nutrices, neque pueros. Atqui omnes habent poteſtatem

edendi ea nocte quam conſequitur jejunium, ſi non eſt ad impetrandam pluuiam inſtitutum, de quo inferius. Qua verò nocte jejunium vel publicum, vel priuatum antecedente comedendi licentia datur, ea quidem ad auroram vſque commedendi licentia eſt illi, qui nihil adhuc cepit ſomni. Nam qui jam dormierit, ipſi rurſum ea nocte comedere, non eſt integrum.

IX.

Et tanquam populus vniuerſus jejunio ſe macerat in calamitate publica, ſic vnuſquiſque ſubeat jejunium in calamitate ſua: vt ſi quis habeat aliquem è ſuis grauiter

ægrotantem aut in locis deſertis errantem, aut in carcere vinctum, pro illo miſericordiam & jejunio & precibus petat, atque omnibus quas fundet preces ſolemnem precationem adhibeat iſtam. *Exaudi nos pater noſter, exaudi nos die jejunij iſto, quoniam in ærumna ſumus ingenti; Ne impietatem intueare noſtram, neve diſsimules, ò Rex noſter, poſtulationem noſtram. Præſto nobis eſto clamantibus, antequam invocemus te reſponde nobis, nos adhuc loquentes tu jam exaudiueris, ſecundum id quod prædixit vates*, ERITQVE ANTEQVAM CLAMENT EGO EXAVDIAM; ADHVC ILLIS LOQVENTIBVS EGO

Iſay. 65. 24.

Digitized by Google

AVDIAM; *Nam tu es is qui redimas, liberes, reſpicias, & miſereare miſerrimis quibuſque & graviſſimis temporibus. Benedictus eſto domine qui exaudias populum tuum tempore calamitoſo, Deus ſaluator.* Nullus autem homo priuatus jejunus ſabbatum, aut alium diem feriatum, aut Neomenias, aut ſolemnitatem dedicati templi, aut ſortium ferias traducat.

X.

Sed priuatus quiſque niſi ſole adhuc lucente in ſe receperit jejunium diei ſequentis, omninò nullum erit. Quî igitur id in ſe recipiet? Ad veſperam poſt fuſas preces dicat, *cras ſervabo jeju-*

Digitized by Google

nium, & conſtituat ſe poſtridie jejunium eſſe ſeruaturum, ac ſi deinde nocte comedat, tamen jejuniun non ſolvit. Item ſi quis animum induxit & in ſe recepit jejunium ſervare per tres quatuorve dies continuos, quamvis nocte quaque cibum capiat, jejunium tamen non ſolvit: Neque eſt neceſſe, ut animus applicetur ad jejunii propoſitum ſingulis diebus in craſtinum.

XI.

Si quis ante finitum diem in ſe recipiat jejunium diei ſequentis, eoque *a* expleto nocte demum ſubſequente in animum inducit, & poſterum diem in jejunio tradu-

a *Non explebitur autem jejunium āte exactum diem.*

cere, etſi jejunam duxerit noctem, jejunium tamen nullum erit, quippe quod de die in ſe non recepit. Nec verò dici neceſſe eſt, ſi cum de nocte cibum ceperit, manè denique jejunium in animum induxit, jejunium iſtud eſſe omninò nullum.

XII.

Qui per quietem malum viderit inſomnium jejunum ducat diem craſtinum: Id enim adducet ipſum ut in ſuas anquirat actiones, eaſque exploret, & ſeſe recipiat ad frugem. Quod quidem jejunium etiam ſabbato ſervatur, cunctiſque fundendis precibus precatio adhibenda iſta eſt, *Exaudi*

Digitized by Google

nos pater noſter , exaudi nos &c. etiam ſi jejunium id non eſt a præterito ſole conſtitutum. jejunium verò ſabatinum altero debet expiari jéjunio. Nam deliciæ certè ſunt eæ neglectæ quæ in ſabbatum lege præſcribuntur.

XIII.

Sed ad horas etiam aliquas jejunium quiſque conſtituere poteſt; ſi modo per ſpatium diei preteritum nihil cibi ceperit; ut ſi quis ſollicitus & occupatus in negotiis ſuis nihil comederit ad meridiem, aut uſque horam *a.* nonam per reliquas diei horas poteſt jejunium conſtituere, & illa precatione

a *Vſurpatur hic hebraice*

Digitized by Google

uti; *Exaudi nos* &c. ſi quidem in ſe recepit jejunium ante iſtas jejunii horas. At enim ſi quis poſteaquam cepit cibum, reliquum diem jejunio exigat, jejunium iſtud horarum eſt habendum.

numerandi ratio: prima enim diei artificialis hora eſt apud Hebræos ea, quæ nobis ſexta dicitur.

XIV.

Quicumque jejunium ſervat, aut ob calamitatem ſuam, aut ob malum aliquod inſomniũ, aut ob publicam labem, is neque ulla ſe voluptate permulceat, neque *a* erecto capite incedat, neque exultantem ſe & animo læto præbeat, propter illud vatis dictum. *Quid murmurauit homo viuens, vir pro peccatis ſuis.* Verum ei qui eſt in je-

a *Quod arrogantis eſt.*

Lament. 3. 39.

Digitized by Google

junio, licet tamen guſtaré pulmentum etiam ad ſextarium, dummodo nihil ſorbeat, ſed quod guſtarit illico reſpuat. Si quis oblitus jejunii, comederit aliquid, jejunium nihilominus abſoluat.

XV

Si privatus aliquis jejunium inſtituit aut propter ægrotum, iſque convaluit; aut propter calamitatem, eaque evanuit, ſuum nihilominus jejunium compleat. Si quis è loco ubi jejunium ſervetur, abeat in eum, ubi nullum ſit jejunium, jejunium ille ſervare debet, planèque perficere. Et rurſus, ſi quis è loco ubi nullum eſt jejunium, abeat in eum, ubi jeju-

Digitized by Google

nium eſt inſtitutum, ſervabit is unâ cum iſtius loci incolis jejunium. Sin oblitus jejunii comederit aliquid, ne appareat in vulgus, neve ſuo indulgeat ingenio.

XVI.

Si cum populus univerſus petat jejunio pluviam, ea concedatur ante meridiem, jejunium non conficitur, ſed omnes cibum capiunt, tum conveniunt in unum, & dicunt hymnum illum magnum, qui non dicitur niſi ſatiato animo, ventreque expleto. Sin autem a meridie pluat, ſiquidem dies majori ex parte ſanctè traductus eſt, jejunium conficiatur. Similiter jejunium incep-

Digitized by Google

inceptum aut propter calamitatem, aut propter legis oppreſſionem; ſi finem illæ capiunt ante meridiem, non perficitur; contra ſi poſt meridiem.

XVII.

In omni autem jejunio quod eſt indictum populo propter calamitatem, & judices & populi ſeniores frequentes in ſyngogam conveniunt, ubi quæ ſint ſuorum facta civium exquirunt à precibus matutinis ad meridiem, tollunt peccandi occaſiones, admonent, concionantur, & inquirunt in homines effrænatos & ſceleſtos quos reprimunt, itemque in ſuperbos quos pro-

Digitized by Google

ſternunt atque abjiciunt; & ſi quid ejuſmodi. A meridie ad veſperam per quartã diei partem leguuntur & benignæ prædictiones & acerbæ excerationes legis, propter illud ſapientis dictum, *Diſciplinam domini, fili mi, ne abjicias nec deficias, cum ab eo corriperis*. Tum etiam è Propheta legitur ſectio aliqua, quæ reprehenſionem contineat cum preſente calamitate congruentem; & per ultimum diei quadrantem preces veſpertinas fundunt, miſericordiam implorant, clamant, & peccata confitentur, quantum in ipſis eſt.

Prou. 3. 11.

CAPVT SECVNDVM

In quo enumerantur illæ calamitates quarum cauſa jejunium indicitur.

I.

PVBLICÆ verò calamitates iſtæ ſunt, propter quas jejunium inſtituitur, & datur clangor : vis ea omnis quam Iſraeliticis faciunt hoſtes, arma, peſtilentia, immanium belluarum incurſio, locuſtarum & bruchorum repentinæ multitudines, ruinarum crebritas, morbi contagio, uredo, rubigo, annonæ difficultas, & imbres immoderati.

Digitized by Google

II.

Quæcunque civitas harum una affligitur calamitate, jejunium inſtituit, & clamorem edit tubæ, donec calamitate liberetur. Vicinæ civitates clangorem omittunt, ſed jejunio & precibus Dei miſericordiam pro afflicta civitate implorant. ſabbato verò nuſquam datur neque clamor neque clangor, quemadmodum ſupra diximus: præter difficultatem annonæ, cujus cauſa vel ſabbato clamor editur, nec tamen tubæ clangor ſabbato datur.

III.

Primo vis ea omnis quam Iſraeliticis faciunt hoſtes, vt ſi alienigenæ veniant bellum

inſtructuri aduerſus Iſraeliticos, impoſituri vectigal, regionem capturi, legem quamuis exigui momenti oppreſſuri; ipſi iniuriam accipientes jejunium ſervent, & ululanti tuba canant, dum Dei miſericordiam impetrent: vicinæ autem civitates jejunium ſervãtes nullum dent clangorem, niſi ad convocandos homines qui periclitantibus opitulentur.

IV.

Deinde arma, etiam pacifica. Nam ſi alienigenæ bello perſequentes alienigenas, tranſeant per regionem Iſraelitum; licet contra hanc nullum moveant bellum; tamen calamitas habenda

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

eſt, cujus ergo inſtituitur jejunium. Ex eo enim legis dicto, a *Et gladius non tranſibit* b *terminos veſtros*, facile eſt intellectu, vel conſpectum belli eſſe calamitoſum.

a *Levi* 26. v. 7.

b *Textus hebraus habet non tranſibit in terra veſtra.*

V.

Tertio loco fuit peſtilentia, exempli cauſa ſi ex urbe quingentis habitata viris tres efferantur mortui per tres dies continuos, peſtilentia eſt illa quidem: totidem ſi efferantur vel uno & eodem die, vel per dies quatuor, peſtilentia non eſt. jam in urbe, quæ à mille hominibus incolitur, ſi moriantur homines ſex per tres dies continuos, peſtilentia eſt: ſin totidem in ea mo-

riantur aut uno die, aut dieb⁹ quatuor, nulla eſt peſtilentia: Atque hæc numerandi ratio tenebitur in aliis civitatibus obſervãdis. Mulieres autem, pueri, & ſenes ij, qui nullum porrò laborem ſuſtinere queunt, inter urbis incolas non numerantur hac in re.

VI.

Si peſtilentia fuerit in terra Iſraëlitarum, jejunium inſtituetur & in iis locis, ubi Iſraëlites exulant. Item ſi peſtilentia fuerit in ea urbe, quæ & frequentes in aliam urbem emittit hominum turmas, multaſque ex illa viciſſim excipit, oportet jejunium inſtituant ambæ quamvis longè ſint diſſitæ.

Digitized by Google

VII.

Nullum verò jejunium inſtituitur propter incurſionem belluarum immanium niſi fuerint illæ diuinitus immiſſæ. Sed hoc quo tandem modo noſci poteſt? Si in urbe videantur interdiu, divinitus illæ ſunt immiſſæ ſcilicet: ſin bellua fera interdiu conſpiciatur ruri a duobus hominibus, eoſque ſibi viſos non effugit, à Deo eſt immiſſa: at ſi eoſdem, poſtquam vidit, conſectata non eſt, non à Deo immiſſa exiſtimatur. Simili ratione cum in finitimo ſpeluncæ agro homines cernat duos, eoſque conſectetur putatur à Deo immiſſa: in ſpecu autem

ipſo

ipſo etiamſi illos ſit perſecuta, tamen non putatur à Deo immiſſa, niſi necaverit ambos, & ex illis vnum duntaxat devoraverit. Nam in ſpecu ſi devoraverit ambos non idcirco videtur eſſe divinitus immiſſa: ſpecus enim ipſum quia tectum belluæ eſt, homines ad expellendam famem voraſſe judicatur, non ideo, quòd à Deo ſit immiſſa.

VIII.

Cum verò hominum domicilia ſint in locis incultis & deſerta ſolitudine, quæ ferarum cætu completur; tum ſi qua fera & in tectum ſcandit, & infantem è cunabulis corripuit, divinitus immiſſa eſt: Sin non eò ve-

Digitized by Google

nit inſolentiæ, nequaquam immiſſa à Deo ducenda eſt: Sedenim homines illi periculum ultrò adierunt, cum in ſedem ferarum conceſſere.

IX.

Vilium autem animantium cauſa, vel humi ſerpentium, vel volucrium, quæ ſunt ad damnum immiſſæ, velut angues, ſcorpiones; (nihil enim opus eſt dici de muſcis, crabronibus, & eorum ſimilibus) neque jejunium inſtituitur neque datur clangor, attamen clamor profunditur.

X.

Locuſtarum & bruchorum cauſa jejunium inſtituitur, & funditur clangor, ſi

vel unica *a* aparuerit ala in omni terra Iſraëlitica.*b*.Erucarum verò paucarum ergo: ob illud autem locuſtarum genus, quod cicada dicitur neque jejunium inſtituitur, neque fit clangor: datur autem clamor.

a *Id eſt vel unica locuſta, aut unus bruch°*

b *Quatuor hic numerantur locuſtarum genera: quæ & in ſcriptura ſacra commemorantur ſæpenumerò, ſed generum diſtinctio in his regionibus non eſt ſatis nota.*

XI.

Propter uredinem & rubiginem, ſtatim ac ſegetum perculerũt partem aliquam, licet ea ſit tam exigua, ut ne furni quidem orificium poſſit obthurare, inſtituitur jejunium & clangor funditur.

Digitized by Google

XII.

Iam de ruinis; ſi in urbe crebrò decidant firmi parietes, quos nullum tangat flumen, iſta quidem calamitas eſt, cujus cauſa jejunium inſtituitur & funditur clangor: Item ſi procellæ & turbines ædificiis evertendis habitatores opprimant, jejunium indicitur & datur clangor.

XIII.

Sequitur morbi contagio: Cum igitur plures in eadem urbe tentet morbus unus, velut angina, febris ardens, aut ejuſmodi alius, ſi homines de medio tollat, publica eſt calamitas, cujus ergo jejunium indicitur, & editur clangor. Viridis ſcabies in-

Digitized by Google

ſtar veſicarum *a.* turgentium habetur ; ita, ut ſi ad majorem populi partem pertinuit, jeiunium inſtituatur, & detur clangor : ſiccæ autem ſcabiei cauſa clamor tantùm editur.

a Quæ fuit ſexta Ægyptioru͂ plaga, ut videre licet in Exodi cap. 9. v. 9, Erunt enim in hominibus & jumentis ulcera & veſicæ turgentes in univerſa terra Ægypti.

XIV.

De anonæ difficultate, ſi qua in urbe viluere merces illæ, quibus ſe plerique cives ſuſtentant, cujuſmodi Babylone ſunt veſtimenta linea, vinum & oleum in terra Iſraëlitica, cum adeo langueſcat commercium, ut mercator ad inveniendos

emptores, cogatur nummis vendere ſex, quod eſt decem nummorum, iſta quidem eſt publica calamitas, cujus cauſa clangor datur ac profunditur clamor etiam ſabbato.

XV.

Si tanti fuerint imbres, & tam aſſidui; omnia ut obſideat aqua, ſupplicationes decernuntur: neque enim ulla calamitas major eſt hac, qua evertuntur ædes & fiunt dominorum ſepulchra. In terra autem Iſraëlitica nullæ propter nimios imbres ſupplicationes indicuntur. Regio enim illa montoſa eſt, & ædes è lapidibus extructæ, quibus imber etiam utilis

Digitized by Google

eſt; nec verò inſtituitur jejunium ad utilitatem amovendam.

XVI.

Si poſtquam fruges ſolo creditæ herbeſcentem fuderũt viriditatẽ, pluvia defecerit, eaque viriditas cœperit areſcere, jejunium inſtituitur, & profunditur clamor, uſque dum aut largus ceciderit imber, aut omnis omnimò viriditas exaruerit. Item ſi tempore Paſchali, aut prope id tempus in terra Iſraëlitarum (etenim hoc anni tempore in Iudæa florent arbores) non effluxerint imbres, jejunium inſtituitur, & eduntur clamores, donec aut imbres arboribus ſalutares de-

Digitized by Google

ciderint,aut pluviarum tempus ceſſerit.

XVII.

Similiter ſi cum advenerit tabernaculorum ſolemnitas nondum imbres effluxerunt tanti, ut expleverint ciſternas, lacunas, foveas jejunium inſtituitur, donec idonea effluxerit pluvia: quibus autem præter aquam pluvialem, nulla eſt alia, quam potent, aqua, iis ad obtinendam pluviam jejunium inſtituendum eſt quandocunque aqua deficit, etiam æſtivo tempore.

XVIII.

Si pluviarum tempore pluvias inter duas dies ſicci interceſſerint quadraginta, id

nimirũ annonæ ſterilitatem minatur, adeòque & jejunium indicitur, & clamores eduntur, uſque dum pluat aut pluviarum tempus præterierit.

Caput Tertium.

In quo declaratur quid factum oporteat in neceſſitate pluviæ.

I.

CVM advenerit pluviarum tempus ſi ſub initiũ non pluat, expectetur ad decimum & ſeptimum diem menſis Octobris, quo niſi pluat, ſoli *a* ſapientium diſcipuli jejunium inſtituunt

a *Sapientes*

Digitized by Google

à Iudæis nominabantur primò non ij, qui ingenio

per ſecundum & quintum ejuſdem hebdomadæ diem & conſequentis ſecundum. Atque ad hoc diſcipuli ſapientium idonei ſunt *a* omnes.

& omni ſcientiæ genere excellerent, ſed qui legem Domini meditarentur die ac nocte, & divina illa doctrina cæteris præſtarent, at propter nominis arrogantiam dicti ſunt poſtmodum ſapientiũ diſcipuli, ut à græcis primò ſophi, deinde Philoſophi dicti ſunt qui rerum cognitione cæteros ſuperarent.

a *Vt nemo ſibi perſuadeat ſe liberum eſſe jejunio ideo, quòd litteris operam det.*

II.

Sin veniſſent Calendæ Novembris, necdum plueret, judices populo jejunia indicunt tria, quæ ſervantur ſe-

cundo, quinto, ſecundo: *a* noĉte verò hæc jejunia præcedente comedendi licentia eſt: Sedenim *b* qui tum ſunt in officio ſacerdotes, quippe occupati in ſacris faciendis, non ſervant unà cum populo jejunium. Populus autem omnis coit in ſinagogas, preces fundit, clamores edit, & miſericordiam implorat, ut omnibus ſolet jejuniis.

a *Quâ quam Iudæi ſic obſervant temporis ſpatia, ut noctem dies ſubſequatur.*

b *Sacerdotes enim omnes in duas & quinquaginta erant deſcripti curias, quarum una ſerviebat altari ſingulis hebdomadis, & quoniam hujus curiæ fidei, cuſtodiæ, ac diligentiæ] ſacra omnia, imo & omnis religio committebatur, viri curiæ ſervientis dicti ſunt homines cuſtodiæ, quo quidem nomine & nos utemur deinceps.*

III.

Cum hæc peregerint, nec dum fuerint exauditi, tum judices alia populo indicunt jejunia tria ſecundo & quinto ejuſdem hebdomadæ, & conſequentis ſecundo ſervanda: Atque iſtorum jejuniorum vigiliâ oportet cænare ante ſolem occidentem itidem, ut vigilia ſolemnitatis expiationum. Hac vice viri *a* cuſtodiæ quidem dimidium diem jejunant tantũ: *b* viri autem familiæ, quo vocabulo nominantur ſacerdotes diurni, nullatenus jejunant. Quâ verò jejuniorum vigilia oportet cænare ante ſolis occubitum, eâ cum aliquis comedere

a *De his modo fusè actum.*

b *Quælibet ſacerdotum curia dividebatur*

ceſſavit, ac conſtituit ſe deinceps nihil comeſturum, ei porrò nihil eſt comedendum, etſi per diei ſpatium licet.

rurſum in familias ſeptem, ex quibus unaquaque unũ hebdomadæ diem obibat altaris munera. Unde ſacerdotes ejus familiæ, quæ erat in ſacris occupata, nominabantur ſacerdotes diurni.

IV.

Atque jejuniis illis tribus populus opere prohibetur interdiu, non ita noctu. Neque fas eſt corpus integrum in calida lavare; vultum, manus & pedes licet: ob eamque cauſam balnea clauduntur. Itemque unctura eſt etiam illicita, niſi contra fætorem fiat. Atque viro etiam

interdicitur ne cum uxore ſua cubet id temporis. Nec quiſquam in urbe calceatus incedit, ſed viatoribus conceditur, ut calceis utantur, & in Synagogis preces funduntur, fiunt clamores, & imploratur miſericordia ſic, ut in aliis jejuniis.

V.

His exactis ſi necdum fuerunt exauditi, judices alia inſtituunt jejunia ſeptem, quæ ſervātur ſecundo, quinto, ſecundo, quinto, ſecundo, quinto, ſecundo: atque his unis jejunant & pregnantes & nutrices; ſuperiora enim jejunia non obſervant neque prægnantes neque nutrices, quæ tamen & illis non

edunt & bibunt delicatè & opiparè, ſed tantum cibi & potionis capiunt, quantum ad alendũ infantem vel adhuc alvo contentum, vel jam partum neceſſe eſt.

VI.

Atque his ſeptem jejuniis viri cuſtodiæ jejunium complebunt omninò, viri autem familiæ jejunant dimidium diem non integrum: Et quidquid interdictum eſt tribus jejuniis mediis, his ultimis ſeptem etiam eſt factu nefas.

VII.

Sed hæc ultima jejunia prioribus amplius habent id, quòd iſtis tantũmodo clangores edantur & ſupplicationes fiant in vicis urbis, in me-

Digitized by Google

dio ponatur ſenex, qui populum increpet & moneat, ut de ſuarum actionum curſu deflectat tandem, matutinis precibus ſolitis addantur precationes ſex: itemque veſpertinis, ita, ut preces fundantur quatuor & viginti, claudantur tabernæ, quæ ſecundo hebdomadæ die, ſero recluduntur *a* utcunque, quinto autem toto patent die *b* propter ſabbati obſervantiam. Cùm verò duo ſint tabernæ oſtia, unum aperitur, & clauditur alterum. Sin præter fores habeat taberna tabulas, in quibus merces exponantur, fores ſecurè pandentur.

a Vt ſibi quiſque emat in cœnam obſonia

b Quinto enim hebdomadæ die, ob-

VIII.

VIII.

Poſtea verò niſi fuerint exauditi, commercio abſtinent, & ædificiis, quæ ad oblectationẽ parantur; qualia ſunt ea, quæ picturis ſunt ornata, & ſiguris inciſa variis: itemque ab iis cōſitionibus, quæ ferè voluptatis cauſa ſeruntur, ut multa myrti genera & aloes, raraque fiunt ſponſalia & nuptiæ, quæ nec conceduntur omninò niſi ei, qui nondum præcepto, a *creſcite & multiplicamini* fecit ſatis (Nam in fame nulli, qui præcepto huic paruit, licet uti lecto jugali) raròque alteri alter ſalutem dicit. Cum verò ſibi ſalutem impertiuntur diſcipuli ſapientium, ut

ſonia comparantur in ſabbatum. Nam vigiliâ ſabbati ea condire oportet, ſi quidẽ ipſo ſabbato nec ignem excitari domi licet.

a *Geneſ. cap. 1. v. 28.*

Digitized by Google

reprehenſi & Deo abominati ſe ſe præbent, quibus ſi ſalutem dederit plebeius, eam illi reddunt quidem, ſed voce languenti & demiſſo capite.

IX.

Rurſumque ſoli diſcipuli ſapientium, jejunia inſtituũt per ſecundum quintum & ſecundum uſque dum præterierit *a* periodus Martia. Hæc autem jejunia non pertinent ad vulgum : neque enim vulgo propterea quod non pluat indicuntur plura quàm jejunia tredecim, de quibus modo. Atque in his jejuniis quæ à privatis ſervantur ad exitum periodi

a *Dividunt Hebræi annuũ ſolis curſum in periodos ſeu circuitus quatuor, quæ periodi*

Martiæ *a* licet noctu *b* capere cibum, opera moliri, corpus lavare & ungere, lecto jugali uti & calceis, tamquam aliis jejunniis; tum etiam Calendis & *c* ſortium feriis inter mittuntur. Confecta periodo Martia, nimirum cum ſol ſignum illud ingreditur, qui Taurus appellatur, nullum porrò jejunium inſtituitur: pluvia enim ejus temporis malo eſt omini cum prorſus ab initio anni non pluerit.

menſis ejus, à quo incipiũt, nomine appellantur, licet unaquaque tres menſes ſolidos complectatur.

a *Id eſt ad mẽſem Iunium.* b *Nimirum ea lege, quæ præſcribitur cap. 1. n.* 8.

c *Vide caput primum ad numerum vij.*

X.

Hæc ita fiunt in Iſraelitica terra & ſimilibus eius regio-

nibus: quibus autem locis pluvia eſt neceſſaria vel ante decimum & ſeptimum diem Octobris, vel poſt eum, cum pluviæ tempus acceſſerit privati inſtituunt jejunia per ſecundum, quintum, & ſecundum quæ interrumpunt Calendis, ſolemnitate dedicati templi, & ſortium feriis; tum ſeptem fere dierum intercapedo fit, & niſi pluerit judices indicunt populo jejunia treſdecim, eaque ordine ſupra dicto.

XI.

Verùm extra terram Iſraëliticam ſi quæ à judicibus impetrandæ pluviæ cauſa indicuntur jejunia populo, iiſdem *a* noctu cibum licet

a *Ea*

capere, nec illa jejunia à reliquis diſcrepant ullatenus: neque enim populo indicitur jejunium par ei, quod ſervatur in ſolemnitate expiationis, niſi in ſola terra Iſraelitica, atque in eadem illa ob pluviæ neceſſitatem duntaxat, & ob eam ipſam cauſam jejunia omninò decem illa, quorum media ſunt tria, ultima ſeptem. *lege, qua dictum eſt cap. 1. n. 8.*

CAPVT QVARTVM.

Deſcribuntur ſupplicationes quomodo fiebant in terra Iſraelitica.

I.

QVOTIDIE per ultima jejunia ſeptem

iſta, quæ pluviæ cauſa indicerentur ſupplicationes fiebant in hunc modum. Arca fœderis efferebatur in urbis plateam, in quam conveniebant omnes induti ſacco, deinde cinis exuſtus ponebatur & in arca fœderis, & in legis volumine ad augendum luctum, & commovendos ſpectantium animos: tum è plebe aliquis in caput Principis ſupremi ſenatus, itemque in a Patris ejuſdem ſenatus caput, ubi phylacterio induitur, cinerem ponebat, ut pudore ſuffuſi redirent in viam: poſt in ſuo quiſque capite cinerem locabat.

a *Erat in ſupremo ſenatu alter a principe qui Pater ſenatus vocabatur quod ſibi nomen aſciſcit etiamnum cujuſque Synagogæ ſummus Rabbinus.*

II.

Poſtea ſenex, qui idem doctus eſſet ſtatuebatur in medio cætu, atque cætus univerſus conſidebat: ſin nullus eſſet excultus doctrina ſenex, litteratus homo deligebatur: hoc etiam deficiente eligebatur vir venerabilis dignitate formæ, qui cætum admoneret his fere verbis. Fratres nihil efficit ſaccus, nihil jejunia, quod in Ninivetis cernere licet, de quibus nullibi ſcriptum legetis; Et reſpexit Deum ſaccum illorum, atque jejunium: ſed enim *a & vidit Deus opera eorum, quia converſi ſunt de via ſua mala: & miſertus eſt &c.* tum illud commemorabat Prophetæ dictum, *b ſcin-*

a *Ionæ cap.* 3. *n.* 10.

b *Ioel.* 3. *v.* 15.

dite corda veſtra non veſtimenta veſtra, quibus deinde addebat ejuſmodi alia , ut hominis erat captus , donec audientium animos flexerit, eoſque adeo ad ſinceram pœnitentiam reduxerit.

III.

Poſt huius admonitiones, omnes ſurgebant ad precandum, atque ex omni cætu eligebatur Eccleſiæ miniſter idoneus, qui in iſtis jejuniis preces funderet : quod ſi admonitor ille idem dignus eſſet qui precaretur , ipſe preces etiam fundebat; ſin minus, alteri precandi munus tribuebatur.

IV.

Atenim quis tandem eſt idoneus, qui jejuniis in iſtis

Digitized by Google

preces fundat? ille videlicet qui crebris utitur precibus, qui frequens Legem volvit, Prophetas, & Hagiographa, tenuis & inops, qui neque in liberis ſuis aut domeſticis, neque propinquis aut conſuetudine conjunctis ullum habet hominem flagitioſum, qui domum habet ſcelere vacuam, cujus adoleſcentiam nulla attigit infamia, humilis, plebi acceptus, & dulcedine vocis ſuavis: His cum acceſſerit ſenectus, præclarum eſt: verùm in quo hæc inſunt omnia, ille preces fundat, etſi ſenectus abeſt.

V.

Hic igitur ſynagogæ mi-

Digitized by Google

niſter primò ſolitas preces fundebat ad precationem illam, cujus in extrema parte eſt, *benedictus eſto tu Domine redemptor Iſrael*, tum recitabat aliquot è ſcriptura ſacra verſus, qui continentes verba *recordationis* ac *clangoris* cum præſente calamitate congruerent: atque è Pſalmis dicebat illos. *Ad Dominum cum tribularer clamavi & exaudivit me*, &c. *Levavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium mihi;* &c. *De profundis clamavi ad te Domine: Domine exaudi vocem meam*: &c. Ad extremum recitabat pſalmum illum, qui inſcribitur, *Oratio pauperis cum anxius*

fuerit , & in conſpectu Domini effuderit precem ſuam, incipit autem. *Domine exaudi orationem meam & clamor meus ad te veniat.*

VI.

His etiam , quantum poterat , obſecrationes adjungebat humiles , & ſupplices preces : deinde redibat ad precationem illam. *Reſpice, quæſumus afflictionem noſtram , & cauſam noſtram diſcepta , feſtina liberationem noſtram perfectam propter nomen tuum : fortis enim es, & præpotens liberator.* Tum Deum obteſtabatur atque obſecrabat , quas obſecrationes, ita demum concludebat. Qui reſpondit Abrahamo Patri

Digitized by Google

noſtro in monte Moria, is reſpondeat vobis & lamentabilem exaudiat vociferationem veſtram hodie; benedictus eſto tu Domine redemptor Iſraël.

VII.

Poſtea continuas addebat preces illas ſex: ſed & earum cuique obſecrationes ſupplices adhibebat, atque aliquos verſus vel è Prophetis decerptos, vel è reliqua ſcriptura ſacra, prout in ea verſatus erat, & clauſulam ex iſtis unam adjiciebat.

VIII.

Primæ quidem precationi iſtam. Qui exaudivit Moſem & Patres veſtros in mari rubro, is audiat vos & cla-

morem veſtrum excipiat, benedictus eſto Domine qui recorderis ea, quæ ſunt oblivione obruta.

IX.

Secundæ hanc. Qui Ioſuem audivit in Galgala, is vos exaudiat & lamentationem veſtram, benedictus eſto tu Domine qui exaudias clangorem.

X.

In tertia autem precatione, hac utebatur clauſula. Qui audivit Samuelem in Maſphath, *a* idem ille vos audiat hodie, atque ejulationem veſtram acceptam habeat, benedictus eſto tu qui vociferationem exaudias.

a Reg. 1. c. 7. v. 5. Dixit autem Samuel: congregate

univerſum Iſraël in Maſphtah, ut orem pro vobis Dominum. Ibidem v.9. Et clamavit Samuel ad Dominum pro Iſraël, & exaudivit eum Dominus.

XI.

Quartæ hanc clauſulam imponebat. Qui audivit Eliam in monte Carmel, ipſe vos die iſto audiat, & lamentabilem vocem veſtram, benedictus eſto tu Domine qui preces audias.

XII.

a *Ione cap. 2. v.2. Et oravit Ionas ad Do-*

Quintæ iſtam: Qui audivit Ionam *a* in vētre piſcis, idem ille vos hodie audiat, & vociferationem veſtram, benedictus eſto tu Domine qui

Digitized by Google

audias tempore adverſo *minum Deum ſuum. Ibid. v. 3. Et dixit; Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & exaudivit me &c.*

XIII.

Sextam denique ita concludebat. Qui audivit Davidem, & filium ejus Salomonem Hyeroſolimis, idem illem vos audiat hodie, & lamentabilẽ vocem veſtram, benedictus eſto Domine qui terram miſereris. Populus autem omnis poſt quamque precationem, *Amen*, reſpondebat, ut ſolet.

XIV.

Septimo loco hanc precem fundebat. *Medere nobis Domine; ut ſanemur,*

Digitized by Google

opitulare nobis, ut adiuvemur. Nam laus noſtra tu es: itaque remedium affer & medicinam contra morbos omnes, dolores, & afflictiones noſtras. Nam tu, Deus, medicus es miſericors & fidelis, benedictus eſto, tu Domine, qui Sanas ægrotos populi tui Iſraël. Tum precibus ritè abſolutis tubæ clangor edebatur: Atque hoc quidem inſtitutum in omnibus terræ Iſraëliticæ locis tenebatur.

VI.

Hyeroſolimæ verò conveniebat populus omnis in montem templi, verſus portam orientis hac precandi ratione cum uteretur. Ac

Digitized by Google

cumSynagogæ miniſter perveniſſet iſtuc; *Qui exaudivit Abraham &c.* dicebat, benedictus eſto tu Domine Deus noſter, Deus Iſraël à ſeculo in ſæculum, benedictus eſto Domine redemptor Iſraël: populus autem reſpondebat, benedictum eſto gloriosum nomen eius, cujus regnum perduraturum eſt in perpetuum; tum Synagogæ. Præco tibicinibus dicebat, date ſonitum filij Aaron, date ſonitum, & qui precandi munere fungebatur, repetebat, Qui exaudivit Abrahamum patrem noſtrũ in monte Moria ipſe hodie vos audiat & lamentabilem

vociferationẽ veſtram, poſt Sacerdotes ternum dabant tubæ ſonitum, primò integrum, deinde fractum, & denuò integrum.

XVI.

Sequentem precationem, primam videlicet ex illis ſex; quæ adduntur, ſimiliter concludebat: benedictus eſto Dominus Dominorum. Deus Iſraël à ſeculo in ſæculum, benedictus eſto tu qui recorderis ea, quæ ſunt oblivione obruta: tum Synagogæ Præco proclamabat, date clangorem, filij Aaron, date clangorem: ac qui precabatur dicebat: Qui exaudivit Moſem & Patres veſtros in mari rubro, idem ille vos

Digitized by Google

audiat hodie, & clamorem veſtrum excipiat, & poſtea dabatur tubæ ſonitus primò fractus, deinde integer, iterumque fractus.

XVII.

Sic in reliquis precibus. in alia proclamabat Synagogæ Preco, date ſonitum, in alia, date clangorem, donec ſeptem ille precationes abſolverentur; ita, ut ſacerdotes modo ſonitum fractum darent duplum, & unicum integrum, modo duplicem integrum, & unicum duntaxat fractum. Atque ibi loci cum dabatur tubæ ſonitus, dabatur etiam buccinæ cantus, ut ſupra diximus,

XVIII.

Sed ubicunque locorum per ſeptem jejunia iſta, poſt fuſas preces populus univerſus pergit ad mortuorum ſepulchra, ubi plorat & orat: Hoc autē ſignificat, en occidiſtis omnes, velut qui hîc ſiti ſunt, niſi de via veſtra deflectatis. Similiter per totum orbem terræ cunctis quæ calamitatis ergo indicuntur, jejuniis, additur illa precatio quæ clauſula nominatur.

a *Hæc precatio quòd ſub horam claudendarum templi portarum adhiberetur, eam nomine clauſulæ nuncuparunt.*

CAPVT QVINTVM.

De jejuniis illis quæ ſeruantur ex ſcriptura ſacra.

I.

CERTIS quibuſdam diebus, quoniam in graues inciderunt miſerias, jejuniū ſervant Iudæi omnes: quo magis quiſque cogitet ingredi viam pœnitentiæ, ac memoria repetat cum flagitia ſua, tum etiam majorum ſcelera, eorum, quæ nunc facimus, ſimilia, quibus illi ſibi & nobis clades iſtas contraxere. rerum enim iſtarum memoria ſanè ad bonam frugem reducit, ut ait Pro-

Digitized by Google

pheta, *a Et confitebātur peccata ſua, & iniquitates patrum ſuorum, &c.*

a Nehemiæ c.9.v.2.

II.

Dies illi ſunt, tertius Septembris, quo eſt interemptus *b* Godolia filius Ahicam, atque extinctum eſt lumen illud gentis Iſraeliticæ, quod in eo ſuperaverat; ex quo qui in terra Iraelitica *c* reſidui erant in exilium ejecti. Decembris decimus, quo Nabuchodonoſor regum babyloniorum impuriſſimus Hyeroſolimam obſedit, & in ſummas civitatem anguſtias adduxit. Septimus decimus Iunij, quo acciderunt quinque hæc: fractæ Decalogi tabulæ, ſublatum è prio-

b Iere. c.41.v.2. *Surrexit autem Iſmael filius Nathaniæ & decem viri qui cū eo erāt & percuſſerunt Godo-*

ri templo ſacrificium juge, & muri Hyeroſolimæ rupti in everſione ſecunda, exuſta lex ab impio Apoſtomo, & conſtitutum in templo idolum. Iulij nonus, quo item quinque res evenere: Decretum eſt Iſraelitis in ſolitudine, ut ne intrarent in terram promiſſam, templumq; utrumq; everſũ, capta urbs ampliſſima nomine Bither, *d* quæ quàm plurima Iſraelitarum millia, & myriades benè multas continebat, qui ſibi regem magnum conſtituerant adeo, ut & cunctæ Iſraëliticæ genti & ſapientiſſimis quibuſque Chriſtus eſſe *e* videretur; urbs illa cecidit in poteſtatem alienigenarũ,

li..m ſ..ium ..bicã filij ſaphan gladio & interfecerunt eũ quem præfecerat rex Babylonis terræ.

c Regũ.4. c 25. v. 22.

Populus autẽ qui relictus erat in terra

Digitized by Google

Iuda quem dimiſerat Nabuchodonoſor Rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam.

, à quibus ejus incolæ ſunt omnes ad unum interfecti, quæ clades haud minor fuit everſione templi. Eodem illo die ad calamitatem conſtituto Tyrannus Rophus & templi fundamenta, & vicinitatem ejus aratro vertit, ut compleretur prædictum id, a *Sion quaſi ager arabitur.*

d *Ab Adriano imperatore.*

d *Hic ſanè quàm graviſſimi autoris locus non parum confert ad convincendos hujus ætatis Iudæos ſuæ in Chriſtum Ieſum perfidiæ. Nam cum habeant compertum vel Adirano imperante à cuncta Iſraelitarum plebe, & a ſapientiſſimo quoque ſuæ gentis judicatum, vaticinia de Chriſto jam tum conſummata eſſe, quid porrò eſt quod Chriſtũ adhuc expectent? non veniet denique: niſi ut judicet vivos & mortuos.*

a *Mich.* 3. *v.* 12.

III.

Atque hæc quidem jejunia quatuor planè commemorantur à Propheta, *a Iejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium ſeptimi, & jejunium decimi erit &c.* jejunium quarti eſt decimus & ſeptimus dies Iunij, qui eſt quartus anni menſis, jejunium quinti ſignificat nonum diem quintilis, jejuniū ſeptimi, indicat tertium diem Septembris, menſis ordine ſeptimi, jejunium decimi ſignicat decimum diem Decembris, quippe qui decimus eſt anni menſis.

a Ierem. 26. 18.

IV.

Iam verò conſuetudo at-atque inſtitutum eſt univer-

Digitized by Google

ſæ gentis Iſraëliticæ, ut jejunium tertio decimo Februarij celebrēt omnes, memores jejuniorum illorum, quæ ſervarentur temporibus Haman, ut ſcriptum eſt, *a. Et illi obſervanda ſuſceperunt à ſe, & à ſemine ſuo, jejunia & clamores, & ſortium dies &c.* Quod ſi tertius decimus Februarij in Sabbatum incidat, præcedente die Hebdomadæ quinto, qui eſt eiuſdem menſis undecimus jejunium ſervant: ex illis autem quatuor jejuniis ſi quod in ſabbatum incidat, differtur in poſterum diem ſabbati; ſin accidat vigilia ſabbati, eodem die ſervatur. Sed his jejuniis neque datur clan-

a Eſter cap. 9. v. 31.

Digitized by Google

gor neque precatione utimur illa quæ clauſula vocatur, mane autem ac veſperi recitatur è lege iſta ſectio.
a. Moyſes autem orabat Dominum Deum ſuum dicens: Cur Domine iraſcitur furor tuus contra populũ tuum, quem eduxiſti de Terra Ægypti, in fortitudine magna & in manu robuſta. 12. *Ne quæſo dicant Ægyptij: Callidè eduxit eos ut interficeret in montibus; & deleret è terra, quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui.* 13 *Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſervorum tuorum; quibus iuraſti per temet ipſum dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cœli: & univerſam ter-*

a Exod c. 32. v. 11.

ram hanc, de qua locutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poßidebitis eam ſemper. 14. Placatuſque eſt Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adverſus populum ſuum. Et dixit Dominus ad Moyſen: Præcide tibi duas tabulas inſtar priorum. & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti. 2. Eſto paratus manè, ut aſcendas ſtatim in montem Sinai, ſtabiſque mecum ſuper verticem montis. 3. Nullus aſcendat tecum, nec videatur quiſpiam per totum montem: boves quoque & oves non paſcantur è contra. 4. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte conſurgens aſcendit in mon-

Digitized by Google

tem Sinai, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas, 5, Cumque deſcendiſſet Dominus per nubem ſtetit Moyſes cum eo, invocans nomen Domini. 6. Quo tranſeunte coram eo, ait; Dominator Domine Deus, miſericors & clemens, patiens & multæ miſerationis, ac verax. 7. Qui cuſtodis miſericordiam in millia: qui aufers iniquitatem & ſcelera; atque peccata, nulluſque apud te per ſe innocens eſt. Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus in tertiam ac quartam progeniem. 8 Feſtinuſque Moyſes, curvatus eſt in terram, & adorans ait, 9. Si inveni gratiam in conſpectu tuo Domine, obſecro, ut gradia-

Digitized by Google

ris nobiſcũ,(populus enim duræ cervicis eſt) & auferas iniquitates noſtras, atque peccata noſque poßideas. 10. *Reſpondit Dominus : Ego inibo pactum videntibus cunctis , ſigna faciam quæ nunqnam viſa ſunt ſuper terram , nec in ullis gentibus : ut cernat populus iſte , in cuius es medio , opus Domini terribile , quod facturus ſum,.*

Atque his etiam jejuniis omnibus præter nonum Iulij datur licentia comedendi noctu.

V.

Ineunte menſe Iulio lætitia quidem minuitur omnis, ſed Hebdomada illa , in quam incidat nonus Iulij dies , nefas eſt capillum tondêre, ve-

ſtimenta lavare, & alba induere etiam linea uſque ad exactum jejunium. Nec verò fas eſt eâ hebdomadâ lavare quidquam, ut in tempus à jejunio futurum reponatur. Nunc eadem hebdomada Iudæi ſolent etiam abſtinere carnis uſu atque balnei; immo verò loca ſunt, ubi à Calendis ad exactum jejunium, nulla ad veſcendum beſtia mactatur.

VI.

Iam de ipſo die nono Iulij, nox ejus idem prorſus habet jus, atque dies: hujus vigilia oportet ante deficientem lucem cœnare. Nam crepuſculo cibum capere nefas eſt, haud ſecus ac ſolemnitate

Digitized by Google

expiationum. Nec quiſquam poteſt in ultima menſa aut carnem edere aut potare vinum. Sed enim licet bibere recens à torculari vinum, quod ad ſummum triduo eſt expreſſum; itemque carnem triduo vel diutius ſalſam comedere. Sed non amplius uno pulmento apponatur.

VII.

Sic ſe res habent ſi vigilia comedatur à meridie. Nam ante meridiem, quod libuerit edere licet etiam in ultima menſa. Itemque ſi vigilia noni Iulij inciderit in ſabbatũ, cibi & potionis quantum opus fuerit capere licet, atque regalibus adeo

menſam

menſam onerare epulis. Quin etiam ipſe nonus Iulij dies ſi in Sabbatum incidat, nullo prorſus cibi genere oportet abſtinere.

VIII.

Hoc quidem pacto vivit vulgus non nimium patiens laborum: ſic autem priſci homines religioſi. Vigilia diei noni Iulij afferebatur homini ſolitario fragmentum panis ſicci, ſale conſperſi, & in aqua macerati, qui reſidens humi inter furnum & larem panem illum edebat & potabat ſcyphum aquæ mæſtus, deſolatus ac plorans, velut qui mortem alicujus è ſuis luget.

Digitized by Google

Atque ſic par eſt facere ſapientes, aut proximè accedere. Nos quidem ætate noſtrà nullum omnino pulmentum, ne lentium quidem, comedimus vigilia noni Iulij, niſi incideret in Sabbatum.

IX.

Nutrices & prægnantes mulieres jejunium ſervent nono Iulij die ſolido. Præterea eo die nemini licet corpus lavare aut in calida aut in frigida, nec digitum quidem in aquam immergere, nec voluptatis gratia ſe ungere, nec calceos induere, & quiſque uxore etiam tenetur abſtinere, quemadmodum in

Digitized by Google

expiationum ſolemnitate. Eodem die, ubi conſuetudo fert, licet operi vacare, ſecus autem ubi eſt ceſſandi mos: ſed ubique diſcipuli ſapientium ferientur à ſtudiis. Porrò ſapientes aſſeuerant, fore, ut qui opus eo die facit nullam rei proſperitatem habeat vnquam.

X.

Non dicunt ſibi ſalutem diſcipuli ſapientium nono Iulij, ſed ingemiſcunt & dolent, ſin illos ſalutarit plebejus aliquis, ſalutem ei reddunt quidem, ſed voce languenti & prono capite. Interdicta eſt etiam nono Iulij lectio Legis,

Digitized by Google

Prophetarum, & reliquæ ſcripturæ ſacræ, *a* Miſnæ *b* Expoſitionum & *c* Talmud Narrationum jucundarum. Quid multa? nihil omnino legi fas eſt præter librum Iob, Lamentationes Ieremiæ & acerba eius alia dicta. Vacant Scholaſtici, & ſapientium aliqui ſolent eo die non induere phylacterium capitis.

a *Liber ille cõtinet traditiones cõpreſsè ſcriptas,*
b *Iſte paulo fuſius tractat eaſdem traditiones.*
c *Traditiones omnes perquàm copiosè pertractat.*

XI.

Vaſtato Templo, ſapientes illius ætatis ſanxerunt ne Iudæorum ulli domus ita compararetur unquam, ut & ornata picturis, & figuris

inciſa ſit inſtar regiarum. Sed conceſſum eſt ut quiſque domum ſuam vel luto vel calce oblinat, ſi modo ſpatium cubiti quadratum exadverſum januæ ſine litura relinquat. Attamen qui domum emerit, cujus ſint picti parietes atque cælati, teneat; nec eſt neceſſe, ut à parietibus quidquam abradat.

XII.

Sanxerunt etiam, ut qui ad agendum convivium hoſpitibus menſam apponit, curet, ut in convivio deſideretur aliquid, & menſam ex aliqua parte vacuam lancibus idoneis relinquat. Item, ut cum

mulier argento ſe & auro exornat, omittat ex ornamentis ſolitis aliquod, ne mundus ſit ex omni parte perfectus. Itemque ut ſponſus cum uxorem ducit domum, cinerem exuſtum in capite ponat, videlicet in ſede phylacterij. Quæ omnia fiunt in memoriam dilectæ hieroſolymæ quia dictum eſt. *Si oblitus fuero tui Jeruſalem, obliuioni detur dextera mea.*

Pſalm. 136. v. 5.

XIII.

Præterea interdixerunt ne quiſquam canat fidibus. Et verò neque fidibus, neque ulla re ad harmoniam canente licet uti ad lætitiam. Sed illarum etiam

audire cantus nefas eſt, imo & voce canere ſuper vino, quia dictum eſt, *cum cantico non bibent vinum.* *Iſaiæ cap 24. v. 9.* Iam verò conſuevere Iudæi univerſi aut Dei canere laudes, aut gratiarum actiones vel ſimile quid in conviviis modulari. Poſtea vetarunt etiam quemquam capiti coronam imponere nuptialem, ſponſum autem quâcunque caput induere coronâ, quoniam ſcriptum eſt, *aufer cidarim, tolle coronam.* *Ezech. cap. 21. v. 26.* Sponſæ verò interdixerunt coronâ ex argento & auro, ſed enim conceſſere contextam è funibus coronam.

Digitized by Google

XIV.

Qui deletas Iudææ videt
a *Iſa.* civitates, dicat, a *Civitas*
c. 64. *ſancti tui, facta eſt deſerta,*
v. 10. *&c.* Et veſtes dilaceret. Qui
vaſtitatem cernit Hieroſo-
b *Ibid.* lymæ, oportet dicat, *b Ieru-*
ſalem deſolata eſt, &c. Qui
videt templi vaſtitatem, di-
c *Ibid.* cat, *Domus ſanctificationis*
v. 11. *noſtræ, & gloriæ noſtræ,*
ubi te laudaverunt patres
noſtri facta eſt in exutionem
ignis, &c. tum veſtes lace-
ret. Sed ex quo tandem
loco veſtes oportet lacera-
re? E Sophim. Sed cum
perueneris ad templi ſe-
dem iterum ſcindendæ
ſunt; qui autem adueniens
è ſolitudine primùm in-

currat

currat in templi ſedem, veſtes diſcindat propter vaſtitatem templi, tum lacerationem hanc amplificet propter Hieroſolymæ ruinam.

XV.

Atque his de cauſis oportet hominem & ſtantem & manu ſua diſcindere veſtes, omnes ſcilicet quibus eſt indutus, ſic, ut à pectore denudetur: neque illas reſarciet unquam, habet tamen licentiam earum connectendarum, complicandarum, colligendarum & conſuendarum in ſpeciem ſcalæ.

XVI.

Si quis ſæpius ventitet Hieroſolymam cum inter

aduentus duos pauciores quàm triginta dies interceſſerint, non tenetur veſtes diſcindere denuò. Sin effluxerint dies triginta, rurſum oportet veſtes ſciſſas.

XVII.

Atque illa, quorum hic mentionem feci, jejunia nulla erunt tempore Chriſti, immò etiam convertentur in dies feſtos, ut ſcriptum eſt, *ſic dicit Dominus exercituum jeiunium quarti & jejunium quinti, & jeiunium ſeptimi, & jeiunium decimi erit domui juda in gaudium & lætitiam, & ſolemnitates præclaras, veritatem tantum & pacem diligite.*

Zach. cap. 8. v. 19.

Digitized by Google

Digitized by Google

EX RABBI MOSIS MAIEMONIDÆ

OPERE, QVOD

MANVS FORTIS

INSCRIBITVR

TRACTATVS DE SOLEMNITATE EXPIATIONVM.

Digitized by Google

Digitized by Google

RABBI MOSIS MAIMONIDIS TRACTATVS DE SOLEMNITATE EXPIATIONVM

In hoc omni tractatu de celeberrimo Expiationum die, qui eſt decimus Septembris agitantur pręcepta legis omninò quatuor, duo videlicet juſſa & totidem vetita. illa ſunt ita concepta, *eo die feriandum ab opere*, *ſervandum eo die jejunium*: hæc autem expreſſa ſic, *nullum eo*

Digitized by Google

die faciendum opus, nihil eo die neque edendum neque bibendum. Atque præceptorum iſtorum expoſitio in his tractatur capitibus.

CAPVT PRIMVM.

Expiationum die ab omni opere requieſcendum, quidquid eſt ſabbato factu nefas idem hoc expiationum die nefas eſſe, & ſabbatum ab expiationum die in una duntaxat operum cum contumacia factorum pœna diſcrepare.

I.

IMPERANDO lex præſcribit ut quiſque decimo die Septembris ab opere omni requieſcat. Etenim in illa ſcriptum legitur, *Sabbatum re-*
Levi. 23. 32. *quietionis eſt*: Sed eò die qui

facit opus, legem violat jubentem atque vetantem, quia dictum eſt etiam, *menſe ſeptimo, decima die menſis &c. nullumque opus facietis.* Quid verò pœnæ erit eo die facientis opus? Si ſciens id libenſque molitus ſit *a* exciſione plectitur: ſin imprudens fecit, ſolemne ac ſtatutum pro peccato ſacrificium faciet.

Levit. 16.29.

a *Exciſio ſeu excidiũ quod Rabbinis & in opere Talmudico paſſim, & alibi etiam vocatur mors immiſſa divinitùs, eſt, judæis quidem certe, præmatura mors, qua Deus ob certa quædam ſcelérum genera homines afficiat,*

I I.

Ob quodcunque opus Sabbato factum cum contumacia lapidibus obruitur ho-

mo, illud decimo die Septembris item cum contumacia factum exciſio ſequitur. Quod autem Sabbato factum exigit ſtatutum pro peccato ſacrificium, idem exigit ſacrificium expiationum die, ac quidquid ſancitum eſt, ne Sabbato fiat, etſi non eſt ex illis interdictis operibus, idem nefas eſt expiationum die fieri, & qui ejuſmodi aliquid fecerit expiationum die itidem, ut Sabbato *a* verberatur propter contumaciam. Porrò quod Sabbato non licet de loco moveri, hoc item expiationum die transferri nefas eſt, quæque ne Sabbato vel dicantur vel efficiantur

a Pœnâ hæc non eſt eadem quæ in lege commemoratur: Lex enim plagas

cum ſit adhuc in integro res, interdictum eſt, ea ita prorſus habentur etiam expiationum die. Ad ſummam rebus in iſtisSabbatum inter & diem expiationum nullum eſt diſcrimen aliud, niſi quod qui Sabbato præfractè faciat interdictum opus lapidibus obruitur, expiationum verò die multatur exciſione.

præſcribit omninò vndequadraginta, cum qui ſapientium decreta cõtumaciter perfringit ſine modo, ſine numero verberetur.

III.

Atqui fas eſt expiationum die poſt veſperas olera parare, eorum videlicet auferendis foliis rancidis, comminuendo reliquo, & ſimili ratione ad edendum accommodando. Item poſt veſperas nuces frangere, & exue-

Digitized by Google

re cortice mala punica propter animi languorē licet. Rurſumque hæc eadem expiationum die fieri nefas eſt, cum in Sabbatum inciderit. Iam verò inveteravit tam in oriente, quàm in occidente, ut populus omnis ab his ſe rebus abſtineat eſurialibus feriis iſtis , eaſque Sabbati inſtar habeat ad omnia.

IV.

In hunc expiationum diem imperatum eſt adhuc unum , ut quiſque cibo & potione abſtineat : eſt enim
Levi. in lege dictum , *affligetis*
16. 29. *animas veſtras* : ſic autem eſt traditum , ad animam omninò nullam pertinere afflictionem aliam , quam jeju-

Digitized by Google

nium. *a* Itaque qui ſervat eo die jejunium, exequitur imperium: Sed enim qui cibi & potionis aliquid eo die capit & legem perrumpit imperantem, & prohibentem negligit. Namque ſcriptum eſt, b *omnis anima quæ afflicta NON fuerit die hac, peribit de populis ſuis.* Cum igitur exciſionem ſcriptura ſacra minitetur ei, qui ſe non macerabit, perſpicuum eſt nobis eo die cibo & potione abſtinendum eſſe, atque adeo illis ſi quis imprudens uſus eſſet ſolemne & ſtatutum pro peccato ſacrificium faciat.

a *Quibus antè diebus Iudæis ſervanda ſunt jejunia, iis ipſis interdictum eſt potione itidem, ut cibo.*

b *Levi.* 23. 29.

V.

Porrò auditione accepi-

mus interdictum eſſe, ne quiſquam eo die ſe lavet, aut ungat, aut calceos induat, aut cum uxore rem habeat: immo etiam lege ſignificatur ab his abſtinendum eſſe rebus itidem, ut à cibo & potu: namque in lege ſcriptum eſt, *ſabbatum re-* *Levi. 23. 32.* *quietionis eſt: ſabbatum* ſignificat intermiſſionem à victu faciendam eſſe, *requietionis* autem indicat hæc etiam omittenda. Licet igitur ſolum illum, qui cibum aut potionem iſto die ceperit vel exciſione lex coerceat vel ſacrificium jubeat facere, tamen ſi quis eo die ſe laverit, vnxerit, calceis induerit, aut cum uxore ſua

corpus miſcuerit, propter contumaciam verberatur.

VI.

Et ſicut in hunc diem oportet abſtinere ſe ab opere & nocte & luce, ita etiam noctu & luce in hunc diem oportet abſtinere ſe à cibo & potu: immò verò ex profano die huic ſancto addendum eſt aliquid tam ad ingreſſum, quàm ad exitum: eſt enim in lege dictum, *& affligetis animas veſtras die nono à veſpera*, id eſt, jejunium & macerationem incipe jam inde à veſpera diei noni qui eſt proximè ad decimum: ſed ad exitum quoque oportet jejunium aliquantulum producere in

Levi. 23.32.

Digitized by Google

noctem vndecimi, quæ tangit diem decimum, ob il-
Levi. 23.32. lud legis dictum. *A veſpera ad veſperam celebrabitis ſabbata veſtra.*

VII.

Mulieres autem quæ die nono menſis Septembris edant & bibant ad noctem uſque, neſcientes è die profano aliquid ſacro addendum eſſe, nequaquam deterrentur, ne porrò ſcientes idem committant præfactè: neque enim fieri poteſt, ut in ſingulis familiis apparitor adſit qui cujuſque mulieres contineat, quamobrem melius eſt ſinere illas errare inſcientes, quàm peccare præfractè. Atque ita cū

mulieribus agitur in omnibus rebus huius ſimilibus.

CAPVT SECVNDVM.

Quantum oporteat cibi captum, ut ſequatur pœna; quid ſit futurum ſi quis eſcas alioquin interdictas comederit: quid, ſi quis eiuſmodi res comederit, quæ non ſint ad veſcendum hominibus aptæ: quomodo habendus ſit æger periclitans, vel gravida mulier quam aliquid cibi odoratam ceperit edendi cupiditas: quo pacto ſint exercendi pueri & puellæ natu minores.

I.

SI quis expiationum die de rebus ad veſcendum

homini aptis comederit ad magnitudinē dactyli majoris, qui eſt ouo paulo minor pœnam ſolvet; atque omnia ciborum genera ad implendum hunc modum, inter ſe conjunguntur. Itemque bibentem de potionibus ad hominum uſum idoneis plenitudinem buccarum ſuarum pœna ſequitur : potus enim modum facit cujuſque bibentis bucca. Quid autem eſt, quod requiratur ad illam buccarum plenitudinem ? Vt, ſi in latus unum ſeponatur liquor, geminæ buccæ plenæ liquoris eſſe videantur, Atque id in homine mediocris ſtaturæ judicatur eſſe paulo minus

Digitized by Google

quartario. Atque hic etiam modus ex omnibus potionum generibus quamvis inter ſe diſcrepantibus conficitur, idem verò modus è cibo & potione conflari nequit.

II.

Vnum & idem eſt expiationum die capere cibos alioqui licitos aut interdictos, velut carnem *a* victimæ pacificæ, quæ in tertium diem remanſit, *b* reſiduam ex hoſtia pro gratiarum actione immolata carnem, fructus à quibus non ſint ablatæ decimæ, carnem beſtiæ morticinæ, aut diſcerptæ, adipem & ſanguinem: quando enim comeduntur

a *Vide l. vi c. 7 v.* 18,

b Cujus carnes eadem comedentur die, nec

ea, quæ homini cibo ſunt, excidium ſequitur, quæ eſt pœna capientis cibum expiationum die.

remanebit ex eis quidquã vſque manè, *ibid.* v. 15.

III.

Si quis ea die cibum aut potionem capiat infra modum hunc, non multatur excidio. Nam ſi lege interdicitur, ne quiſquam ad dimidium hunc modum cibum aut potionem capiat, tamen excidium non ſequitur, niſi conſtitutum hunc modum: ſed enim qui cibum aut potionem capiat ad dimidium modum, propter contumaciam verberibus cęditur uſque ad necem.

IV.

Si quis paullum cibi ca-

Digitized by Google

piat, tum aliquantiſper moratus rurſum comedat aliquid, cum ex quo primũ incepit comedere, uſque dum ultimo ceſſavit, omninò id effluxerit ſpatij, quod ad ova comedenda tria ſuppetat, cibus unus alteri conjungetur ad implendum præſcriptum modum: ſin eo plus interceſſerit temporis, nequaquam componantur vnà. Similiter ſi quis modica uſus potione moram fecerit, & aliquantulum deinde potionis adhibuerit denuò, ſi ex quo primò potare cœpit, uſque dum ſecundo deſiit, id ſolum fuerit ſpatium, quo laticis quartarium potare poſſis, potio-

nes cõponentur; ſecus autẽ, ſi longius fuerit intervallũ.

V.

Si quis autem aut ejuſmodi res ederit quæ non ſunt hominibus aptæ ad veſcendum, uti amara quædam olera, uti putida illa ſeriphim, quæ dicuntur; aut potionibus ſit uſus illis quæ ad potum humanum idoneæ non ſunt, velut muria, embamma, acetum merum, is quantumvis comederit, quantumvis biberit excidio quidem eximitur; ſed propter contumaciam verberibus cæditur ad necem uſque.

VI.

Qui verò biberit acetum

aquâ mixtum pœnam dabit. Qui piper aut zingiber aridum manderit, eximitur pœna: hoc idem virens adhuc ſi quis manderit pœna multabitur. Pampinos ſi eſt aliquis, nulla ſequitur pœna. Nam ſi quis ſarmenta comederit pœnã ſolvet; ſarmenta ſcilicet ea, quæ in vitibus apud terrã Iſraeliticã exiſtunt ab anni *a* principio ad expiationum diem: etenim deinceps pro duro habentur ligno, cujuſmodi ſi quis iſto die comederit nulla pœna tenetur: eademque ratio ſit aliorum ſimilium.

a A Càlendis Septẽbris, quibus incepit Iudæorum annus ciuilis, ad decimũ diem eiuſdem menſis, quo habentur eſuriales feriæ.

VII.

Si quis unà cum toſta car-

Digitized by Google

ne ſalem comederit, res illæ duæ inter ſe conjungentur ad conficiendum modum fixum. Oleris item embamma unà cum olere jungetur ad explendum ſtatutum modum: namque pulmentorum condimenta, quæ ſunt pulmentis immixta pro pulmentis habentur ipſis. Si quis expletus adhuc aliquo cibi genere, quo ſe adeo ingurgitaverit, ut illius ipſum teneat ſatietas, eundem nihilominus expiationum die capiat cibum, etiam cum ſatietate & faſtidio, pœna eximitur itidem, uti ſi quis comederet aliquid hominibus ad veſcendum minimè aptum. Nam ſi hoc cibi ge-

nus aptum ſit homini fame laboranti, tam ſatiato quidem certè non eſt idoneum.

VIII,

Ægrotanti periculosè, atque expiationum die cibum requirenti, quamvis medici peritiſſimi negent illi cibum eſſe opus, miniſtratur nihilominus cibi tantum, ut ipſe dicat ſe habere ſatis. Sin negat ægrotus ſe indigere cibi, medicus autem ait illum eſca egere, ægroto quidem cibaria dabuntur juſſu medici, at illius periti, & in arte ſua valdè exercitati. Quod ſi medicus unus ęgroto eſſe opus cibo dicat, medicus autem alter neget cibi

Digitized by Google

ægrotum indigere, item ægroto cibus ingeretur: ſi medicorum multi exiſtiment ęgroto neceſſarium eſſe alimentum, multique contra nihil illi opus eſſe cibo ſentiant, licet aut majorem medicorum partem; aut eruditiſſimorum autoritatem ſequare, ſi modo ægrotus ipſe non ſignificet ſe opus habere cibo: namque hoc ſignificanti cibus ſuppeditatur. Quod ſi ægro ipſo nihil quidquam indicante medici diſſideant inter ſe, atque omnes cum in arte ſua ſint æquè verſati; tum etiam in utraque ſententia par ſit medicorum numerus, ægroto ſimiliter

cibus ingeretur.

IX.

Si mulier prægnãs aliquem odorata cibũ, edendi libidine incendatur, in aurem illi ſuſurramus celeberrimum expiationum haberi diem; quod ſi reſtinguat illius libidinem, benè res habet: ſin minus, illi conceditur, ut cibo animum expleat ſuum, & quem arripuit bulimia, eum quoque cibariis explemus uſque dum illius illuſtrentur *a* oculi. Quin etiam eidem illi morticinæ beſtiæ carnem, & reptilia qnoque damus edenda continuò, ne quid moræ fiat, dum reperiatur, quo veſci liceat.

a Hoc enim morbo laborantis caligari dicuntur oculi, quibus lumen redditũ indicio eſt, hominem è morbo convaluiſſe.

Digitized by Google

X.

Pueri verò vel annos nati novem, vel decem per horas aliquas in jejunio ſunt exercendi: uti ſi conſueverint *a* ſecunda diei hora cibum capere, hoc expiationum die capiant cibum hora tertia: & ſi aliàs aſſueverint cibum capere ad horam tertiam, oportet expiationum die abſtineant eſca uſque ad horam quartam: denique pro viribus puer id ætatis exerceatur in jejunio ad horas plures aut pauciores. Sed agentes annos undecim ſive mares, ſive fæminæ ſolidum diem jejunum ducunt: id verò ex decreto ſapientium, qui quidem hoc ſpe-

a Quæ ad noſtram temporis obſervationem octava eſt.

ctant, hoc volunt, maturè pueros inſtitui ad legis obſervationem.

XI.

Verùm & puellæ annos natæ duodecim & diem unum, & pueri annos tresdecim & diem unum agentes, ſi pubertas illorum jam extiterit præcepta ad omnia habentur inſtar majorum natu, adeoque jejunia complere prorſus tenentur ex lege: ſin necdum pubeſcant, parvuli exiſtimantur, qui quidem jejunia non complent omninò, niſi ex ſcribarum decreto. Qui verò nati ſint pauciores, quam novem annos, ij expiationum die nullatenus ſunt je-

Digitized by Google

junio macerandi, ut ne in *a* grauiſſimum vitæ periculum & diſcrimen adducantur.

a Triſtius enim curantur ægrotantes pueri, quàm ætate jam provecti.

CAPVT TERTIVM.

Liceatne expiationum die lavare ſe atque luſtrare: an ad ejuſdem ingreſſum oporteat accendi lucernam: & pueris etiam an interdictum ſit, ne iſto die calceamentis vtantur.

I.

EXpiationum die neque calida neque frigida fas eſt lauare aut corpus totum aut illius unicum membrum: quin etiam digitorum minimum nefas eſt in aquam.

aquam immergere. Reges autem & mulieres viro nuptæ recens licentiam habent lauandi vultus; hæ ut ne marito vileſcant, illi ut appareant formoſi, propter illud Iſaiæ dictum, *regem in decore ſuo videbunt oculi ejus.* Sed mulieres quamdiu debent vocari nuptæ recens? nimirum poſt nuptias, diebus omninò triginta.

Iſa. c. 33. v. 17 textus hebraicus ita habet, *regem in pulchritudine ſua videbunt oculi tui.*

II.

Si quis ſit fimo contaminatus aut luto, is more conſueto lavabit partes inquinatas, nec eſt quidquam, ex quo ſolicitus ſit: item mulieres è manibus abluent vnam, qua pueris dent cibaria: ægroti verò ſe lauabunt,

ut aliàs ſolent, etſi in nullo verſantur periculo ſalutis: tum qui polluti tenentur ad purgationẽ ſui, ſe in aquam immergere, illi ſic, ut aliâs ſe lavant & die nono menſis Iulij, & Expiationum die.

III.

Si quis hoc *a* tempore animadvertat Expiationum die ſe ſeminis fluxionem paſſum eſſe, cum ſemen adhuc eſt humidum, ſi linteo abſtergeat ſatis eſt: ſin autem aut jam induratum ſit, aut humidum quidem, ſed turpificatum, partes illas ita contaminatas abluet ſolum, ut purè ac ſanctè fundat preces. Neque conceditur illi, ut corpus totum aut abluat, aut luſtrandi

a Stante vero templo tenebatur is, ad luſtrandũ ſe in aquam immergere; ſed de hoc plura alio loco.

cauſa in aquam immergat. Namque hoc tempore funeſtus, *a* id eſt, hominis mortui tactu pollutus, nequaquã luſtratur cum ſe in aquam immerſerit; deinde ſolus uſus nunc poſtulat, ut ſeminis fluxionem paſſus ſe ſe abluat ad fundendas preces, uſus autem poteſt quidem, quod fas erat, reddere nefas; ſed fas reddere, quod ſit illicitum, id verò nunquam poterit. Accedat eò, quod Expiationum die ſeminis fluxionem paſſis, ut ſe ſe in aquam immergerent, non aliàs ſit inſtitutum, quàm cum ſanctum eſt, ut omnes ſeminiflui hac lavandi ratione ſe luſtrarent, ſed decretum iſ-

a *Cui lege præſcribitur, ut immergendo ſe luſtret.*

tud expoſuimus , jam anti-
quatum eſſe.

IV.

Quod lutum eſt adeo humidum, ut ſi illud tangas manu, ſtatim adhæreat, unde madefiat & altera manus, ſi ad alteram applicetur, in eo conſidere nefas ſit. Interdictum eſt etiam, ne quiſquam vas fictile repleat aqua, ut eo ſe vaſe refrigeret: etenim in vaſis latere diffluit aqua: nec verò idem hoc facere licet vaſe è metallo itidem lymphæ referto, ne forte pars quædam corporis aſpergatur aqua. Sed pomis ſe refrigerare, omninò eſt integrum.

V.

Id verò conceſſum eſt, ut

Digitized by Google

quiſque vigilia diei Expiationum linteum in aqua maceret, deinde ſiccatum aliquatenus ſub aliquot veſtimentis reponat in craſtinum manè, ut eo linteo tum etiam madido vultum perfricet, & nihil eſt in hoc, quod habeat religioni, quamvis linteum illud contineat humoris, atque adeo frigoris multum.

VI.

Si quis autem aut procedat obuiam *a* Magiſtro ſuo, parenti ſapientiâ ſe antecedenti; aut in academiam pergat lecturus aliqua è voluminibus ſacris, is quidem per aquam tranſiverit, etiamſi ad collum pertinet, nec eſt, quod habeat religioni: tum ſi quis

a *Nimirum qui legem docuerit, de quo ſic in* PIRQVE.

AVOT. *Tantũ dem metuas magiſtrum tuum quantũ metuis Deum ipſum:*

ad rem piam faciendam conceſſerit aliquò, nec poſſit inde reverti niſi per aquam, habet tranſeundi licentiam: niſi enim facias illi redeundi poteſtatem, rurſum deinceps ad rem piam faciendam nunquam perget; ita fiet, ut à pietate deterreatur. Itemque pergenti ad fruges ſuas cuſtodiendas, licet per aquam, etſi ad collum uſque penetrat, tranſire; nec eſt quod habeat religioni *b* modo ne ſub veſtium oris exporrigat manus, ſic, uti ſolet diebus profeſtis.

b *Quæ ne fiant diebus feſtis interdictum eſt, eorum benè,*

VII.

Ne unum quidem pedem hoc die licet inſerere in calceum aut ſandalium, niſi fue-

rint ex ſubere, ſcirpo, & ſimilibus facta calceamenta vel ſandalia, quibus quidem & hoc die prodire licet. Nam ut quiſque panno pedibus involutis prodeat, conceſſum eſt, quia pavimenti durities etiam penetrat ad pedes, & ſe diſcalceatum eſſe nimium ſentit. Pueros etiam, quos hoc die licet cibum capere & potionem, tamen a calceis & ſandaliis abſtinemus.

multa permittuntur iiſdem fieri diebus feſtis, dummodo mutetur agendi ratio.

VIII.

Verùm ubi metuendum eſt a ſcorpionibus & aliis id genus animantibus, ne mordeant, ibi omnibus omninó licet induere ſe calceis. Puerperæ quoque ad triginta poſt partum dies uti calceis licet

Digitized by Google

frigus ei ne noceat. Idem habet jus ægrotus, ut etiam in nullo verſetur periculo.

IX

Quemadmodum nefas eſt corpus totum ungere, ſic nec corporis ungere partem licet: nec veró intereſt, ſi vnctio hæc ad voluptatem referatur, necne. Sed ægrotanti tametſi prorſus nihil periclitanti licentia datur ungendi ſui: itemque illi, cujus caput mala tentat ſcabies, nec eſt, quod habeat religioni.

X.

Quibuſdam in locis moris eſt, ut ad appetentem noctem Solemnitatis Expiationum accendatur lucerna,

Digitized by Google

hanc nimirum ob cauſam, ut quemque pudeat uxoris ſuæ, nec comittat, ut cum ea miſceat corpus; in aliis contra lucerna non ſolet accendi, idcirco, ne quis uxoris ſuæ forte venuſtatem intuitus, cum illa rem habeat. Sed ſi Expiationum dies in ſabbatum incidat omnes lucernam accendere tenentur: nam accenſio lucernæ ſabbato quidem debetur.

Finis huius de Solemnitate Expiationum Tractatus.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

EX RABBI

MOSIS MAIEMONIDÆ

OPERE, QVOD

MANVS FORTIS

INSCRIBITVR

TRACTATVS

DE

SOLEMNITATE

PASCHATIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATVS
DE SOLEMNITATE
PASCHATIS.

IS tractatus complectitur præcepta legis octo, quorum ſunt tria juſſa, vetita quinque; atque illorum cujuſque declaratio eſt iſta. 1. Ne quiſquam panem fermentatum comedat die quarta decima Niſan, à meridie: 2. Vt tollatur eadem die fermentum: 3. Ne quiſquam his diebus feſtis ſeptem prorſum edat panem fermentatum: 4. Neu comedat quiſquam aliquid miſtum cum pane fermentato

per ipſos ſeptem dies feſtos: 5. Ne domi quidem appareat fermentatus panis per totos item dies feſtos ſeptem: 6. Ne forte inueniatur domi panis fermẽtatus per ipſos ſeptem dies feſtos: 7. Vt primâ Paſchæ nocte quiſque comedat panem azimum: 8. Vt eadem nocte apud quemque narretur illa ex Ægypto diſceſſio. Hæc legis octo præcepta in his tractantur capitibus atque exponuntur dilucidè.

CAPVT PRIMVM.

Quænam pœna ſit illius, qui ſole[illegible]tate Paſchali panem [illegible]tatum ederit ad oliuæ

Digitized by Google

magnitudinem, aut eodem vſus ſit ad aliam cauſam.

I

Quicunque ad oliuæ magnitudinem ex pane fermentato comedit in ſolemnitate Paſchatis, a principio ſcilicet diei quinti decimi ad exitum vigeſimi primi menſis Niſan, cum id committat præfractè, excidio multatur, quia eſt in lege ſcriptum, *a Quicumque* a Exo.
comederit fermentatum, peribit 12. v.
anima illa de Iſrael, a primo 15.
die vſque ad diem ſeptimum: Sin autem hoc idem admittat imprudens, ſolemne ac ſtatutum pro peccato ſacrificium faciat. Idem ve[illegible] facit qui manducat,ac qui[illegible]iat, aut ſorbeat.

II.

Panis fermentatus nulli eſt per ſolemnitatem Paſchatis vſui; ex eo quod ſit in lege dictũ, *a Ne comedatur fermentatum*: quo quidem interdicitur, ne ulla ratione in uſum vitæ redigatur: Atqui panem fermentatum in ſolemnitate Paſchæ ſi quis apud ſe eſſe patiatur; quanquam non comedit, tamen perrumpit legis præcepta duo, eaque prohibentia: Alterum, *b. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis &c.* alterum c *Fermentum non inuenietur in domibus veſtris.* Nam panis fermentati, atque ipſius, quo cætera condiuntur, fermenti, interdictio per ſolemnita-

a *Exo. 13. v. 3. vulgata habet, vt non comedatis fermẽtatum panem.*

b *Deuter. 16. v. 4.*

c *Exo. 12. v. 19.*

tem Paſchæ prorſus eſt eadem.

III.

Nemo verò multatur verberibus propter violata præcepta hæc, *Non apparebit &c.* &c., *Non inuenietur &c.* niſi qui in ſolemnitate Paſchæ aut emit panem fermentatum, aut ipſe fermentauit ea mente, vt illo pane efficeret aliquid. Nam qui panem illum fermentatum, quem habuit ante Paſcha, non extulit domo ſua, ſed per ſolemnitatem Paſchæ apud ſe reliquit ſciens, tametſi prohibentia duo violavit præcepta legis; tamen ex eadem lege multari verberibus omninò non debet; eam ob cau-

ſam, quoniam illo pane fecit nihil : Sed propter contumaciam verberibus cæditur.

IV.

Qui per ſolemnitatem Paſchæ permanſit panis fermentatus, is nunquam vlli poteſt eſſe vſui : quâ quidem multâ ſapientes affecerunt hominẽ, qui præcepta hæc, *Non apparebit &c. Non inuenietur &c.* perrupit vel imprudens, vel coactus, ne quiſquam committat, ut panem fermentatum apud ſe ſe per ſolemnitatem Paſchæ relinquat idcirco, vt poſt tranſactam ſolemnitatem eo pane vtatur.

V.

Si in ipſa Paſchatis ſolemnitate cum alio vel ejuſdem,

Digitized by Google

vel alterius generis cibo commiſta ſit quamuis minuta panis fermentati particula, cibum illũ illicitũ facit. Contrà ſi Iudæi panis fermẽtatus, qui permanſit ad tranſactam Paſchatis ſolemnitatem, tum demum cum alia aut eiuſdem, aut alterius generis eſca confundatur; illius edendæ licentia eſt, tametſi fermentati hujuſce panis vſu ſit interdictum. Nam huic multæ quidem locus eſt in ipſo pane fermentato: ſin autem is eſt cum alia eſca confuſus poſt ſolemnitatem Paſchatis, ut edatur, conceſſum eſt.

VI.

Itàque nemo plectitur excidio, niſi qui comederit ip-

Digitized by Google

ſum panem fermentatum: ſed rem cum pane fermētato confuſā, velut Babylonij potionis genus id, quod *Kuttach* appellant, ſiceram Medorum, aliàque horum ſimilia, quibus ſit panis fermentatus immiſtus, ſi quis edit ipſo Paſchate, excidio quidem non multatur: verberatur autem ex lege, in qua dictum eſt, *a Omne fermentatū non comedetis.* Atenim non eſt quiſquam ex lege verberandus, niſi qui cibum cum pane fermentato confuſum comedat ad magnitudinem ouorum trium, qui quidem cibus cum pane fermentato miſtus contineat, ex ipſo pane fermentato ſimilem oliuæ magni-

a Exod. 12. v. 20.

Digitized by Google

tudinem ad minimum. Si minus hoc, Lex quidem interdicit, ne comedatur, ſed comedentem non damnat verberibus: quanquam verberatur ita, ut qui præfractè legem violauit.

VII.

Ergo ne edatur in ſolemnitate Paſchatis quamuis parua panis fermẽtati particula, interdicitur ab ipſa lege, in qua ſcriptum legitur *a Ne comedatur &c.* Attamen neque excidium, neque ſolemne ac ſtatutum pro peccato ſacrificium ſequitur, niſi certum quendam modum, qui continet oliuæ magnitudinem. Minus hoc ſi quis edat præfractè, propter contumaciam verberatur.

a *Exo. cap. 13. v. 3. Reſpice ad notam articuli ſecũdi huiuſce capitis ad principiũ.*

VIII.

Nefas eſt panem fermentatum comeſſe die quarta decima Niſan, inde a meridie; id eſt, ab ineunte hora eius diei ſeptima : Atque hominem id temporis pane fermentato veſcentem verberibus coercet ipſa lex, in qua dicitur, *a Non comedes ſuper eo* (nimirum agno Paſchali) *panem fermentatum.* Quod per Traditionem hoc explicatur modo, non comedes panem fermentatum ex ea hora, quæ ſit ad Agni Paſchalis, qui ſerotino crepuſculo aſſolet fieri, immolationem interdum idonea, hoc eſt, ex hora meridiana.

a *Deut.* 16. *v.* 3. *habet editio vulgata*, in *eo.*

IX.

Verùm ſapientes interdixerunt etiam, ne quiſquam panem fermentatum edat ab ineunte hora eius diei ſexta; ut ne eueniat, ut violetur id, quod lege ſit interdictum. Itaque panis fermentatus ab ineunte hora ſexta, ex ſapientium decreto erit nefas & eſu & quolibet uſu ad extremum horæ ſextæ: Ab hora autem ſeptima per reliquum diei ſpatium ex lege interdictus eſt. Nec quinta quidem eius diei hora pane fermentato veſci licet, propterea quòd nebuloſo die, facilè cum hora quinta confunderetur ſexta: neque tamen hora quinta fermentati panis vſus eſt

illicitus omnis : Quapropter eâ quidem horâ panis fermentatus, qui ſit aut ex libamento, aut *de fermento laudis* aut ex ſimili re conſecrata, ſuſpenditur, id eſt non comeditur quidem, ſed nec comburitur, dum venerit hora ſexta, quâ fermentata cuncta inflammantur.

a *Amos* 4. v. 5.

X.

Ex quibus intelligere licet, quartâ decima die Niſan panem fermentatum edere licere ad extremam horam eius diei quartam: horâ quinta interdici, ne comedatur: licere autem vti illo ad alias cauſas: Eo veſcentem horâ ſextâ verberibus cædi propter contumaciam. At qui il-

Digitized by Google

lum edat ab ineunte horâ ſe-ptimâ ex lege verberari.

CAPVT SECVNDVM.

Panem fermentatum è medio eſſe tollendum etiam antè, quàm veniat hora, qua ſit eſu nefas.

I.

VEl antè horam eam, qua ne comedatur panis fermentatus interdictum eſt, eundem panem fermẽtatum defieri lege preſcribitur. Namque in ea dictum eſt, *a* *In die primo non erit fermentum in domibus veſtris.* Dies ille primus Traditur eſſe decimus & quartus Niſan. Cui rei argumento eſt id, quod

a *Exo.* 21. *v.* 15.

a *Exo.* 34. *v.* 25. in lege ſcriptum eſt, *a Non immolabis ſuper fermento ſanguinem hoſtiæ meæ*, id eſt, non immolabis Agnum Paſchalem dum aliquid panis fermentati ſuperſit: immolatio autem agni Paſchalis fit quartâ decimâ Niſan, à meridie.

II.

Sed hæc, quæ in lege commemoratur, defectio panis fermentati quî fiet tandem? Nempe quiſque illum ex animo contemnet, flocci non faciet, tum ſtatuet apud ſe nullum eſſe, & ſi quis ſit, eum habebit inſtar pulveris, atque earum rerum, quibus omninò nihil eſt opus.

Digitized by Google

III.

Atqui ſapientes ſanxerunt, ut quiſq; perquireret panem fermentatū in locis recōditis atque foraminibus,& perueſtigatum penitus efferret à ſe: iidem ſanxerunt etiam, ut inde ab ineunte nocte, quam conſequitur dies quartus decimus Niſan, lucernâ conquireretur ad deſtruendum, panis fermentatus, cum quia noctu ſuæ quiſque domi eſt, tum quia ad perquiſitionem lucerna maximè eſt idonea. Itaque ad extremum diei decimi & tertij Niſan, nullæ habentur ſcholæ; nec doctorum vllus legere quidquam cœpit; ne forte legendo protrahatur, atque adeo

à maturâ & tempeſtiua panis fermentati perquiſitione deterreatur.

IV.

Igitur neque lunæ luce, neque ſolis, nec face, ſed lucerna conquiritur panis fermentatus, in foraminibus videlicet, atque in locis reconditis: Nam in exedra quæ ſit perquàm lucida; ſatis eſt, ſi luce ſolis exploretur. Iam in media area prorſus non eſt opus conquiſito, quoniam alites ibi ſanèquàm frequentes quidquid illuc inciderit panis fermentati protinus comedunt.

V

Si quod eſt in communi duorum vicinorum pariete fora-

Digitized by Google

foramen, vterque eò perquirat uſq, quò manu penetrare poteſt, cæterum deleat ex animo. Verùm ſi forte foramē inſit in pariete intergerino inter judæum atque alienigenam; id nequaquam exploretur, ne ſibi a judæo fieri veneficium putet alienigena. Itaque ad deſtruendum quod in eo forſan inſit panis fermentati, ſatis erit, ſi ex animo deleueris. Iam verò nullum opus eſt explorari locum, quò non inforatur panis fermentatus.

VI.

Suprema ædium foramina, atque infima: itemque ſupremum lecti tegmen, bubilia, gallinaria, palearia, cellæ,

à maturâ & tempeſtiua panis fermentati perquiſitione deterreatur.

IV.

Igitur neque lunæ luce, neque ſolis, nec face, ſed lucerna conquiritur panis fermentatus, in foraminibus videlicet, atque in locis reconditis: Nam in exedra quæ ſit perquàm lucida; ſatis eſt, ſi luce ſolis exploretur. Iam in media area prorſus non eſt opus conquiſito, quoniam alites ibi ſanèquàm frequentes quidquid illuc inciderit panis fermentati protinus comedunt.

V

Si quod eſt in communi duorum vicinorum pariete fora-

Digitized by Google

foramen, vterque eò perquirat uſq, quò manu penetrare poteſt, cæterum deleat ex animo. Verùm ſi forte foramē inſit in pariete intergerino inter judæum atque alienigenam; id nequaquam exploretur, ne ſibi a judæo fieri veneficium putet alienigena. Itaque ad deſtruendum quod in eo forſan inſit panis fermentati, ſatis erit, ſi ex animo deleueris. Iam verò nullum opus eſt explorari locum, quò non inforatur panis fermentatus.

VI.

Suprema ædium foramina, atque infima: itemque ſupremum lecti tegmen, bubilia, gallinaria, palcaria, cellæ,

a Exo. 34. v. 25. in lege ſcriptum eſt, *a Non immolabis ſuper fermento ſanguinem hoſtiæ meæ*, id eſt, non immolabis Agnum Paſchalem dum aliquid panis fermentati ſuperſit: immolatio autem agni Paſchalis fit quartâ decimâ Niſan, à meridie.

II.

Sed hæc, quæ in lege commemoratur, defectio panis fermentati quî fiet tandem? Nempe quiſque illum ex animo contemnet, flocci non faciet, tum ſtatuet apud ſe nullum eſſe, & ſi quis ſit, eum habebit inſtar pulveris, atque earum rerum, quibus omninò nihil eſt opus.

Digitized by Google

III.

Atqui ſapientes ſanxerunt, ut quiſq; perquireret panem fermentatū in locis recōditis atque foraminibus,& perueſtigatum penitus efferret à ſe: iidem ſanxerunt etiam, ut inde ab ineunte nocte, quam conſequitur dies quartus decimus Niſan, lucernâ conquireretur ad deſtruendum, panis fermentatus, cum quia noctu ſuæ quiſque domi eſt, tum quia ad perquiſitionem lucerna maximè eſt idonea. Itaque ad extremum diei decimi & tertij Niſan, nullæ habentur ſcholæ; nec docctorum vllus legere quidquam cœpit; ne forte legendo protrahatur, atque adeo

à maturâ & tempeſtiua panis fermentati perquiſitione deterreatur.

IV.

Igitur neque lunæ luce, neque ſolis, nec face, ſed lucerna conquiritur panis fermentatus, in foraminibus videlicet, atque in locis reconditis: Nam in exedra quæ ſit perquàm lucida; ſatis eſt, ſi luce ſolis exploretur. Iam in media area prorſus non eſt opus conquiſito, quoniam alites ibi ſanèquàm frequentes quidquid illuc inciderit panis fermentati protinus comedunt.

V

Si quod eſt in communi duorum vicinorum pariete fora-

Digitized by Google

foramen, vterque eò perquirat uſq, quò manu penetrare poteſt, cæterum deleat ex animo. Verùm ſi forte foramẽ inſit in pariete intergerino inter judæum atque alienigenam; id nequaquam exploretur, ne ſibi a judæo fieri veneficium putet alienigena. Itaque ad deſtruendum quod in eo forſan inſit panis fermentati, ſatis erit, ſi ex animo deleueris. Iam verò nullum opus eſt explorari locum, quò non inforatur panis fermentatus.

VI.

Suprema ædium foramina, atque infima: itemque ſupremum lecti tegmen, bubilia, gallinaria, palcaria, cellæ,

Digitized by Google

vinariæ, atque oleariæ, è quibus nihil ſumatur ad vitam & uſum, poſtremò piſcina, ubi grandiores modo ſeruantur piſces, niſi conſtet illatum eſſe panem fermentatum, nihil indigent quæſtionis. Cellas autem ſiceræ, ac vini de quibus ad uſum depromatur: itemque ſalis & ceræ cellas, atque piſcinam eam, in qua parui modo ſervantur piſciculi cellã ligni & ſalituræ, mediaque ædium foramina, atque horum ſimilia explorari opus eſt, quia in hæc quidem loca panis fermentatus inferatur. Quod ſi certó ſciatur, nihil eſſe illatum panis fermentati, ne hæc quidem ex-

plorari neceſſe eſt. Cumque in cellis ſint res ordine locatæ , omninò prima rerum ſtriga , atque ſecunda ab ea perluſtrantur.

VII.

Nec verò curæ eſt, ne muſtela forte fermentati panis aliquid in locum protulerit eum , quò ferè nunquam infertur fermentati panis quidquam. Nam ſi curandum eſſet id, ne ex vnis ad alias ædes exportaſſet , curandum eſſet etiam, ne ex alia ad aliam urbem , ſicque nullus omninò finis rei fieret. Si quis ineunte ea nocte, quæ eſt ad quartum decimum diem Niſan , cum domum perluſtraſſet , alicubi placentas fermento imbutas

Digitized by Google

reliquerit decem, deinde verò inueniat omninò nouem; huic ſcilicet metuendum, & rurſum perluſtranda domus, quia hanc quidem certè placentam muſtela ſorexve abſtulit.

VIII.

Item ſi quis in ædes jam perluſtratas viderit introeuntem ſoricem, qui teneret ore panem fermentatum, eas oportet ædes denuò perluſtrari. Nec ſi micæ panis in medijs ædibus inueniantur, ducendum eſt, hunc eſſe panem à ſorice comeſum, atquè inde has ſupereſſe micas. Contrà verò credendum, illum a ſorice panem eſſe repoſitum aut in foramine aut in fneſtella, quæ rurſum

Digitized by Google

explorari neceſſe eſt. In illis autem ſi reperiat nihil, totam rurſum oportet exploratam domum: Sin reperit, quem in exploratas ædes ſorex intulerit panem fermentatum, prorſum exploratu non eſt opus.

IX.

Puerum, qui fruſtum panis fermentati præ manu ferret, ſi quis viderit introeuntem in ædes iam exploratas, huncq; ſecutus inueniat ſparſas panis micas, nihil opus eſt exploratu, quia certum eſt fuiſſe eſum à puero panem, & has inde cecidiſſe micas: Sic enim ſolent micas ſpargere, dum quid comedunt, pueri, non item mures. Sin nullas

XI.

Sicubi ſint placentarum acerui duo, azimarum alter, alter autem fermentatarum itemq; ſint duæ domus, altera jam explorata, altera nondum, tum veniant ſorices etiam duo, quorum vnus auferat panem azimum, fermentatum alter, nec compertum habeatur. vtram in domum introierit ſorex is, qui panem abſtulerit azimū: vel ſi duæ ſint domus iam exploratæ, & vnicus modo fermentati panis aceruus ex quo ſorex item vnus abſtulerit aliquid, ignoreturque vtram introierit domum: vel ſi liquet vtram ſit domum ingreſſus ſorex, ſed illum pro-

ximus

tinus homo ſecutus domum iſtam exploravit, & reperit nihil, contràve reperit ablatam placentam: vel ſi ſint placentarum azimarum acervi novem, & fermentatarum acervus unus, a quibus una ſit placenta paulo remota, quæ ſitne azima, an fermentata in dubium vocetur; eamque ſorex detulerit in ædes jam exploratas, nihil omninò cauſæ eſt, cur explorata jam domus iterum exploretur, quia nihil hic certi, nihil fixi, nihil omninó plani eſt.

XII.

*S*i quis autem panem fermentatum in uno repoſuerit angulo, tum illum inveniat angulo in alio , aut ſicubi

XI.

Sicubi ſint placentarum acerui duo, azimarum alter, alter autem fermentatarum itemq; ſint duæ domus, altera jam explorata, altera nondum, tum veniant ſorices etiam duo, quorum vnus auferat panem azimum, fermentatum alter, nec compertum habeatur, vtram in domum introierit ſorex is, qui panem abſtulerit azimũ: vel ſi duæ ſint domus iam exploratæ, & vnicus modo fermentati panis aceruus ex quo ſorex item vnus abſtulerit aliquid, ignoreturque vtram introierit domum: vel ſi liquet vtram ſit domum ingreſſus ſorex, ſed illum pro-

ximus

tinus homo ſecutus domum iſtam exploravit, & reperit nihil, contràve reperit ablatam placentam: vel ſi ſint placentarum azimarum acervi novem, & fermentatarum acervus unus, a quibus una ſit placenta paulo remota, quæ ſitne azima, an fermentata in dubium vocetur, eamque ſorex detulerit in ædes jam exploratas, nihil omninò cauſæ eſt, cur explorata jam domus iterum exploretur, quia nihil hic certi, nihil fixi, nihil omninó plani eſt.

XII.

*S*i quis autem panem fermentatum in uno repoſuerit angulo, tum illum inveniat angulo in alio, aut ſicubi

reliquerit decem, deinde verò inueniat omninò novem; huic ſcilicet metuendum, & rurſum perluſtranda domus, quia hanc quidem certè placentam muſtela ſorexve abſtulit.

VIII.

Item ſi quis in ædes jam perluſtratas viderit introeuntem ſoricem, qui teneret ore panem fermentatum, eas oportet ædes denuò perluſtrari. Nec ſi micæ panis in medijs ædibus inueniantur, ducendum eſt, hunc eſſe panem à ſorice comeſum, atquè inde has ſupereſſe micas. Contrà verò credendum, illum a ſorice panem eſſe repoſitum aut in foramine aut in fneſtella, quæ rurſum

explorari neceſſe eſt. In illis autem ſi reperiat nihil, totam rurſum oportet exploratam domum: Sin reperit, quem in exploratas ædes ſorex intulerit panem fermentatum, prorſum exploratu non eſt opus.

IX.

Puerum, qui fruſtum panis fermentati præ manu ferret, ſi quis viderit introeuntem in ædes iam exploratas, huncq; ſecutus inueniat ſparſas panis micas, nihil opus eſt exploratu, quia certum eſt fuiſſe eſum à puero panem, & has inde cecidiſſe micas: Sic enim ſolent micas ſpargere, dum quid comedunt, pueri, non item mures. Sin nullas

omninò panis micas inueniat, oportet, ædes vniuerſas rurſus exploret.

X.

Sint alicubi repoſiti nouem panum azimorum cumuli, atque panum fermentatorum aceruus unus, tum ex illis ſorex abſtulerit aliquid, quod neſciamus ſitne fermentatum, an azimum, inque ædes iam exploratas intulerit, illas verò neceſſe eſt iterum explorari. Nam quidcunque *a* certum ac fixum eſt, pars æqua cenſetur eſſe cum multò etiam majore.

a Apud Iudæos ſi res quædã ad mores pertinens venerit in dubium, ſitque èx vtraque parte par dubitandi ratio ſemper in ſeueriorem partem iudicatur. Vt ſi quo in loco hinc ſint locati calathi decem pomis referti

Digitized by Google

& iidem conſecrati Deo, inde verò decem item ſurpiculi pomis pleni profanis; tum inter vtroſque pomum inueniatur medium, adeo, vt ſit dubitandi locus, vtrum pertineat ad ea, quæ ſunt conſecrata, an è profranis eò loci venerit, in ſeveritatem decernitur. Quin etiam vt in duriorem partem iudicetur ſufficit ſi multis partibus æquis pars fixa & certa quædam opponatur, licet exigua; veluti ſi ſint ex alia parte fiſcinæ decem, ex alia contrà vnica, aut viginti ex altera, & vna item ex altera, & ſic deinceps ad centum vſque, etiam in ſeveriorem iudicatur partẽ, quia vnus ille calathus fixa pars eſt & certa, decima, vigeſima, aut centeſima denique. Hinc natum eſt illud, quod dicitur paſſim, QVIDCVNQVE FIXVM EST, PARS ÆQVA CENSETVR ESSE CVM MVLTO ETIAM MAIORE: ſin autem duo, verbi gratia, poma centum calathis pomorum plenis opponantur, duorum pomorum iſtorum nulla habetur ratio: quippequæ non eſt fixa atque certa pars centum calathorum iſtorum.

Digitized by Google

XI.

Sicubi ſint placentarum acerui duo, azimarum alter, alter autem fermentatarum itemq; ſint duæ domus, altera jam explorata, altera nondum, tum veniant ſorices etiam duo, quorum vnus auferat panem azimum, fermentatum alter, nec compertum habeatur, vtram in domum introierit ſorex is, qui panem abſtulerit azimũ: vel ſi duæ ſint domus iam exploratæ, & vnicus modo fermentati panis aceruus ex quo ſorex item vnus abſtulerit aliquid, ignoreturque vtram introierit domum: vel ſi liquet vtram ſit domum ingreſſus ſorex, ſed illum pro-

tinus

tinus homo ſecutus domum iſtam exploravit, & reperit nihil, contràve reperit ablatam placentam: vel ſi ſint placentarum azimarum acervi novem, & fermentatarum acervus unus, a quibus una ſit placenta paulo remota, quæ ſitne azima, an fermentata in dubium vocetur; eamque ſorex detulerit in ædes jam exploratas, nihil omninò cauſæ eſt, cur explorata jam domus iterum exploretur, quia nihil hic certi, nihil fixi, nihil omninó plani eſt.

XII.

*S*i quis autem panem fermentatum in uno repoſuerit angulo, tum illum inveniat angulo in alio , aut ſicubi

fermentatas placentas locaverit omninò novem, ac decem inveniat deinde: vel ſi fermentati panis aliquid de loco ſorex ttanſtulerit, dubiumque ſit, an is introierit in domum jam exploratam, necne; hic certè eſt, quamobrem rurſus exploretur domus illa jam antè explorata.

XIII.

Sorex, qui ferret ore placentã fermẽtatã, ſi introierit domũ jam exploratam, eademque domo paulo poſt ſorex ſit egreſſus, qui item placentam fermentatam teneret ore, idem putatur eſſe ſorex qui domum introierit, & exierit: quare exploratu non eſt opus. Niſi, cùm mus niger introie-

Digitized by Google

rit, exeat candidus. Sin ferens placentã fermentatã ſorex iniit domũ exploratã, eademq, domo paulo poſteà plancentam item fermentatam effert muſtela, rurſum explorari domum oportet. Sin unà cum muſtela ſorex etiam domo exeat ferens quoque fermentatam ore placentam, nihil eſt, quod iterum domus exploretur: Nam hæc eadem placenta fuit ab eodẽ ſorice illata. Quod ſi ferens ore panem fermentatum foramen in aliqnod lapſus ſit anguis, neceſſe non eſt adduci incantandi peritum, qui ſerpentem è foramine eliciat.

XIV.

Si adhæſerit lacunari panis

fermentatus magnitudinè par olivæ, oportet illum applicatâ ſcala inde detrahi, ne forte, ut fit nonnunquam, per ſe ipſe decidat. Contra ſi in puteo eſt aliquid fermentati panis, nemo tenetur eó deſcendere, ut illum inde panem eruat: Satis enim eſt eum ex animo delere.

XV.

Fruſtum fermenti ſedi accõmodatum ac deſtinatum, cujus ſuperficies fuit etiam luto oblita, Solemnitate Paſchatis domi teneri licet. Quæ in mactræ fiſſuris maſſæ fermentatæ reliquiæ permanſerunt, eæ ſi in uno & eodem loco olivæ magnitudinem

imitantur, tollendæ ſunt: Sin minus, atque illis aut conglutinantur mactræ fragmenta, aut ejuſdem mactræ foramen obthuratur, ob paucitatem nullæ ſunt: alioquin autem tollantur opportet. Quod ſi in mactra contineantur in duobus locis diuerſis maſſę fermentatæ partes duæ, quarum vtraque dimidiæ olivæ magnitudinē æquiparet, atque inter illas intercedat item maſſæ fermentatæ filum, quo conjungantur, ſi videantur ſublato illo filo ſimul ambæ tolli, amoveantur neceſſe eſt: ſin minus nequàquam eſt neceſſe.

XVI.

Ita quidem eſt de mactra.

Digitized by Google

Nam in ædibus ipſis etiamſi ſublato filo intercedente non tolluntur partes ambæ, nihilominus efferantur oportet, quippequæ conjungantur interdum: Verùm tamen ſi in ædibus ſit fermentata maſſa ad dimidiæ olivæ magnitudinem, & in horreo tantundem, vel ſi ad dimidiæ olivæ magnitudinem ſit è maſſa fermentata item in ædibus, & tantundem in exedra; vel denique ſi ſit in ædibus exterioribus è maſſa fermentata pars dimidiæ æqualis oleæ, atque in penetralibus tantundem, ſiquidem partes illæ magnitudine dimidiæ pares olivæ adhæreant parieti, trabi, ſolo, nihil eſt, cur illas amove-

Digitized by Google

ri oporteat : Satis enim eſt ex animo delere.

XVII.

Si quis decima & quarta die Niſan domum locat, nec verò ſignificat, utrum illam ipſe iam explorarit, necne, pro explorata habetur, adeòque porrò exploranda non eſt. Imò cum qui locat probè ſciat à ſe domum non eſſe exploratam, mulier autem vel parvulus aiat, *nos eam exploravimus*, & illis fides adhibetur. Nam de fermentato pane amovendo & cuique creditur, & ad illum perquirendum idonei ſunt omnes, & mulieres, & ſervi, & pueri quoque, ij nimirum quorum ingenium jam ſatis confir-

Digitized by Google

matum eſt ad perquirendum.

XVIII.

Si quis locavit domum alicui ſuam, nec eidem clavem ante tradidit, quam venerit dies quarta decima Niſan, locantis eſt eam explorare domum: conducentis verò, ſi poſtquam dediderit ille ædium clavem, decima & quarta dies Niſan veniat. Si quis locaverit domum pro explorata, tum deinde inveniatur explorata non eſſe, conducentis eſt illam explorare, neque verò ullus in re contracta dolus malus ineſt. Quin etiam ubi ſolent domus ab operis explorari mercede, conducentis erit curare illam explorandam, quippe quod

Digitized by Google

rem piam faciet.

XIX.

Commiſſurus ſe mari, aut cum exercitu profecturus intra proximos Paſchæ dies triginta, explorare debet domum ſuam ante profectionem: Quod ſi ante dies triginta Paſchæ proximos diſcedat, cum in animum induxerit ante Paſcha redire domum, ante profectionem exploret neceſſe eſt, ne ſi rediret vigilia Paſchæ veſperi, per otium illi non liceret explorare domum. Secus autem ſi non induxerit animum redire. Tum ſi quis domum ſuam penori condendo deſtinat intra proximos Paſchæ dies triginta, oportet eam

exploret prius, quàm penus intromittat: verùm cum deſtinaverit ante proximos Paſchæ dies triginta, ſi habeat in animo domum ante Paſcha rurſum exinanire, oportet eã itidem exploret prius, quàm penum inferat: ſin minus, nihil opus eſt explorato.

CAPVT TERTIVM.

Quid poſt perquiſitum panem fermentatum nocte, quæ eſt ad decimam & quartã diem Niſan, de eodem pane fermentato fieri debeat, ad craſtinam lucem, qua demum è rerum natura tollitur?

Digitized by Google

I.

Quiſque cùm nocte illa, quam conſequitur quinta decima dies Niſan, quæſierit atque inveſtigarit panem fermentatum, eum è foraminibus, locis reconditis, & angulis deducat, totumque congerat in locum unum, atque in illo relinquat ad lucem craſtinam circa principium horæ ſextæ, qua denique panem illum fermentatum exurat: attamen eum nocte illa ipſa inflammare volenti, licet.

II.

Si quis autem illa nocte ſervet in craſtinum diem fermentati panis aliquid, quo veſcatur ad horam ferè

Digitized by Google

nobis dicitur decima. quartam, id ille paſſim hinc, inde ſparſum eſſe ne patiatur; ſed imponat in aliquo aut vaſe, aut angulo, atque ita obſervet, ut nihil inde ablatum eſſe pernoſcat. Nam alioqui rurſus oportet domum exploratam, ne quid panis fermentati forte ſorices detraxerint.

III.

Decima & quarta dies Niſan in ſabbatum cum incidat, tum panis fermentatus conquiritur ab ea nocte, quæ præcedit vigiliam ſabbati, id eſt, quam ſequitur dies tertia decima, tantumque panis fermentati ſervatur, quantum uſque horam ſabbati quartam ad victum eſt ne-

ceſſarium. Quod quidem in loco reponitur recondito, & reliquum inflammatur ante ſabbatum. Quod ſi quid panis fermentati ſabbato poſt horam quartam ſuperfuerit, id ex animo deletum contegatur vaſe ad elapſam Paſchæ ſolemnitatem primam, atque tum exuratur.

IV.

Qui habet plures, quas vigilia ſabbati comburat, placentas ex oblatis ſacriſque adeò frugibus, is ne comburendo miſceat pollutas cum mundis, ſed ſingulas ſeorſim inflammet, mundas, pollutas, & *b* dubias etiam, atque è puris id modo in uſum reponat quod ad ſabbati horam quar-

quæ; incertum eſt

ſintne pura, an contaminata.

tam poſtulat neceſſitas.

V.

Si quis aut per oblivionem, aut per contumaciam nocte illa, quam ſequitur quarta decima dies Niſan, non inveſtigarit apud ſe panem fermentatum, is eum perquirat craſtino mane: ſi nec manè conquiſierit quærat eum dum amoveri debet: ſi ne tum quidem hoc fuerit officio functus, in ipſa oportet ſolemnitate perveſtigare: imò verò ubi hoc officium non eſt factum tranſacta jam Paſchæ ſolemnitate, poſt etiam opus eſt conquiſito pane fermentato ac combuſto, ſi quis reperiatur domi per

ſolemnitatem Paſchæ reſtaſſe: eſt enim uſus ejus illicitus.

VI.

Atqui panem fermentatum qui perquirit aut nocte illa, quæ præcedit decimam & quartam diem Niſan, aut ſequente luce, aut in ſolemnitate ipſa, hac precandi formula utetur ante, quàm per quirere incipiet; *Benedictus eſto tu Domine Deus noſter qui præceptis tuis conſecraſti nos, atque adeò fermentati panis amotionem imperaſti nobis*: Tum demum quærat & inveſtiget locis in omnibus, quò panis fermentatus ſolet inferri, ut ſupra diximus. Verùm qui tranſacta iam Paſchæ ſolemnitate panem fer-

mentatum inveſtigat, hanc precandi formulam omittat.

VII.

Atque nocte illa præcedente diem quartam decimam Niſan, aut ſequente luce ante horam ſextam explorato pane fermentato, porrò oportet ex animo delere ſi fortè quærentem fugit fermentati panis aliquid. Quod his exprimitur verbis. *Quidcunque fermentati panis adhuc eſt apud me, & quærenti mihi forte latuit, nullum eſto, eſto pulveris inſtar.* Verùm qui panem fermentatum poſt horam diei quartæ decimæ ſextam perquiſiit, is nihil poteſt ex animo delere, quippe cum penes eum ſit nihil: tum enim

enim fermentati panis uſu jam eſt interdictum.

VIII.

Itaque qui nihil ex animo delevit ante horam ſextam, ſi poſt illam inveniat aliquid fermentatum, quod ei fuerit cordi, idque ex oblivione non ſuſtulit, is quidem certè violavit præcepta hæc, *Non apparebit &c. Non invenietur &c.* quippe fermentatum quid nec ſuſtulit, nec ex animo delevit. Neque porrò prodeſt illi quidquam animo id aſpernari: non eſt enim penes eum. At illud ei tribuit ſcriptura? nimirum, ut teneatur lege *Non apparebit* &c. *Non invenietur* &c. tum ut quandocunque fermentatum ali-

quid inveniat apud ſe, id ipſe comburat. Quocirca die ſolemni ſi quid fermentatum inveniat aliquis apud ſe, vaſe id *a* contegat ad veſperum, ac tum igne aboleat: ſin autem hoc idem fuerit ſacrum, non eſt opus vaſe contegi, quoniam ab eo ſe facile abſtinent omnes.

a ut ne quid inde forte detrahatur.

IX.

Si quis pauló ante horam, qua fermentatus panis exuri debeat, exivit domo rem piam facturus, aut pium celebraturus convivium, veluti ſponſaliorum, nuptiarûmve, tum eſſe domi ſuæ panē fermentatum meminit; cum per otium liceat & domum redire, fermentatumque panem

urere; & dehinc reverti ad rem piam peragendam, fiat: ſin minùs, fermentatum panem animo aſpernetur, ac rejiciat. Et qui exivit domo aliquem aut ab hominibus armatis liberaturus, aut erepturus è flumine, incendio, ruina, is ſi panem fermentatum animo aſpernetur, faciet officio abundè ſatis. Sed qui eſt egreſſus domo poprij negotij cauſâ, ſi recordetur fermentati aliquid ſuis in ædibus ſupereſſe; oportet, in eas illicò revertatur reſidùum id combuſturus, ſcilicet propter eam magnitudinem quæ ovo ſe æquat; minus eo, ſatis eſt, ex animo delere.

Digitized by Google

X:

Si quis domo ad præceptorem abiit, coram quo docente reſidens meminit ſe ſubactam domi farinã relinquere, metuitque, ne fermenteſcat ante, quàm *a* poſſit domum redire; maſſam illam prius, quàm fermentata ſit, aſpernetur animo. Quòd ſi fuerit jam fermentata, eam porrò aſpernari nihil ipſi profuerit: ſedenim his jam tenetur legibus, *Non apparebit* &c. *Non invenietur* &c. & cum primùm fuerit domũ reverſus, maſſam hanc corrumpat, oportet.

a Nemini Iudæorum Magiſtrum de lege diſſerẽtem audienti, ex ſchola licet ante diſcedere, quàm dimittantur auditores omnes.

XI:

Sed panis fermentatus quî corrumpetur? Tribus qui-

dem modis, vel ſi comburatur, vel ſi comminutus diſpergatur in aerem, vel denique ſi in mare projiciatur: Atqui ſi foret induratus ſic, ut eum fluctus non corrumperent celeriter, oportet item priùs illum comminui, quàm in mare dejiciatur. Qui panis fermentatus forte fuit ruina obrutus, terràque contectus tres palmos in altitudinem, aut amplius, is quidem videtur ſublatus eſſe: quamobrem ſatis eſt, eum ex animo delere, ſi hora necdum venerit *a* ſexta. Si quis ante horam ſextam ſuum alienigenæ panem fermentatum dederit, ex eo nihil tolli neceſſe eſt: Et qui ante horam ſextam pa-

a decimæ & quartæ lucis Niſan

nem fermentatum exuſſit, is illius utetur carbonibus ad ſolemnitatem Paſchæ. Poſt horam ſextam ſi fuerit combuſtus ; ſiquidem eſſet jam tum illius uſu interdictum, neque clibanus, neque focus eo calfiet, ut in ijs aut coquatur panis, aut pulmentum lixetur aliquod, ac ſiquid coctum fuerit. illius etiam ſive panis, ſive pulmenti ſit interdictum uſu, nec ipſorum adeo exuſtorum carbones ulli poſſunt uſui eſſe, quandoquidem tum demum ſint exuſta, cum nobis erat illorum uſu interdictum.

Digitized by Google

CAPVT QVARTVM.

Quid oporteat factum, ut violetur præceptum, Non apparebit.

I.

Eſt quidem in lege ſcriptum *a Non apparebit apud te aliquid fermentatum* : ſed hoc forte præceptum non violat, qui panem fermentatum aut apud ſe penitus abſtrudit, aut alienigenæ ſecum habitanti credit? Immò violat, etiamſi abſcondat, aut comittat alienigenæ, ob hoc videlicet legis dictum. *a Fermentum non invenietur in domibus veſtris.* Panem autem fermentatum

a Ex. 13 v. 7.

a *Exo. 12. v. 19.*

Digitized by Google

qui vel in agro, vel in oppido domo longè diſſito repoſuit, hiccine legem violat etiam? ſcilicet illam, *a Nec in cunctis finibus tuis* quæ vetat eſſe panem fermentatum in omni ditione tua. Quid? Num panem fermentatum, qui pertineat ad alienigenam, aut Deo ſit dicatus, quiſque debet à ſe efferre? Non ita; quoniam preceptum hoc, *b Non apparebit tibi aliquid fermentatum*, id impedit, quominus appareat fermentati aliquid, quod tuum eſt, alienum, aut divinum non item.

a. *ibid.*

b. *Exo.* 13. *v.* 7. *ſic enim ſonat textus hebræus, cuius loco vulgata poſuit*, apud te.

II.

Hinc igitur patet Iudæum, qui in ditione ſua per ſolemnitatem Paſchæ ſuum panem fermentatum vel abſtruſum paſſus ſit, vel in diuerſo ab habitatione ſua oppido etiam ſuo repoſuerit, vel alienigenæ commendauerit violaſſe pręcepta, *Non apparebit &c. Non inuenietur, &c.* Panem verò fermentatum aut Deo dedicatum, aut hominis alienigenæ, qui panis item per ſolemnitatem Paſchatis in ijs, quas Iudæus habitat, ædibus permanſit, eidem Iudæo à Paſchate ad omnem vſum concedi, quòd panis hic eius non erat. Nec ve-

a *Erat olim duplex apud Iudæos proſelytorum genus, quorum alterũ vniuerſã Moſis legem accipiebãt itidem, ut ipſimet Iudæi, hos vocabãt*

rò cogitur Iudæus qui poteſtatem habeat in proſelytum a inquilinum, ejuſdem inquilini proſelyti panem fermentatum à ſe efferre ad ſolemnitatem Paſchatis: Hominis autem alienigenæ panem fermentatum, qui maneat apud Iudæum Paſchate, maceriâ palmos alta decem oportet circundatum, ne eueniat, ut illo forte utatur Iudæus. Non eſt eadem ratio panis fermentati, qui eſt Deo conſecratus, à quo quidem ſeſe diligenter abſtinent omnes, ut ne prævaricatione teneantur.

proſelytos juſtitiæ: alterum ſola præcepta ſeptẽ, quæ & Noë filijs data fuerant, iſtos proſelytos appellabant inquilinos eo, quòd jus haberent habitãdi vnà cum Iudæis in terra ſancta. Sed de vario proſelytorum genere, ſimul & de illorum diſcrimine fuſè diſputabitur in eo tractatu, qui eſt de regibus Iſraeliticis.

Digitized by Google

III.

Quem panem fermentatum apud Iudæum depoſuit alienigena ante Paſcha, cum Iudæus, ſi damnum panis ſubrepti aut quoquomodo perditi recepit in ſe, ad ſolemnitatem Paſchæ a ſe efferre debet. Nam Iudæus quòd panis damnum præſtitit, ideo putatur ipſius eſſe. Qui verò non promiſit infecti damni, huic panem illum, quoniam eum in ſua poteſtate ſemper retinuit homo alienigena, & Paſchate apud ſe retinere licet, & eodem à Paſchate veſci.

IV.

Panem fermentatum homo alienigena, iſque vio-

Digitized by Google

lentus cum Iudæo credidit, ſi probè ſciat Iudæus fore, ut ab alienigena cogatur panem illum perditum, ſubreptumue ſoluere, etſi de damno nil cavit; oportet illum a ſe efferat ad Paſchæ ſolemnitatem. Nam ſic prorſus habetur fermentatus illè panis, ut ſi Iudæi eſſet, ea re, quoniam damnum panis violentus illè homo alienigena ſit ab eo exacturus.

V.

Iudæus ſi ſuum panem fermentatum pro pignore tadidit homini alieno, & lli cum eodem convenit, ut niſi pecuniam ipſi die contituto redderet, proprius creditoris a principio fuiſſe

cenſeretur; iſte quidem panis eſt in hominis alieni poteſtate, atque adeo poſt ſolemnitatem Paſchatis uſui Iudæo eſſe poteſt; dummodo conſtitutus ille dies Paſcha præcedat: Niſi enim ita cum eo pactus ſit, ea ratio panis ſit, ut apud alienigenam depoſitus eſſe videatur; nec à Paſchate licebit Iudæis illo pane uti ad rem ullam.

VI.

Qui cum homine alienigena navi in eadem vehitur Iudæus, is vigilia Paſchæ ad horam quintam ſuum panem fermentatum poteſt aut vendere alienigenæ, aut dono dare, & eundem ab alienigena rurſus à Paſchate

Digitized by Google

mercari, modo illi ex animo dederit.

VII.

Fas eſt etiam, Iudæum homini alienigenæ pro centum minis panem fermentatum ad vigiliam Paſchatis a ſe emere volenti, perſuadere, ut emat pro minis ducentis: itemque ut ab alienigena emere volentem ad ſe deducat, propterea quòd fieri poſſit, ut ipſe a Paſchate indigens panem hunc fermentatum ab illo redimat, lege conceſſum eſt, modo illi neque vendat, neque donet ea conditione: ſic enim qui fecit, is jam tenetur his præceptis, *Non apparebit &c. Non invenietur &c.*

Digitized by Google

VIII.

Sed cum per ſolemnia Paſchæ ſervatur aliquid, cui ſit fermentatus panis immiſtus, tum verò violantur etiam præcepta, *Non apparebit* &c. *Non invenietur* &c. Huiuſmodi ſunt muria, potio illa Babylonia, quam *Kuttach* appellant; Medorum illa cerviſia, quæ paratur è farina, & ſimilia quæ homini cibo ſunt. Nam quæ non ſunt homini ad veſcendum apta, ea quamuis ſint cum fermentato pane miſta; Paſchate licet apud ſe retinere.

IX.

Eius verò generis eſt id, quod ad parandas pelles miſcet Coriarius. Quod qui-

Digitized by Google

dem, pelle impoſita, etſi unicam modo horam ante, quàm tolli fermentum debet, miſtum eſt; licet retinere. Pellis autem cùm impoſita non eſt, tum ſi farina ſit immiſta ante, quàm fermentatus panis amoueatur, triduum integrum, licet etiam ſeruare, quia farina illa jam corrupta fœtet: ſin minus, removendum erit.

X.

Collyrium item, emplaſtrum, & theriaca, quibuſcum fermentati aliquid confuſum eſt, retinere Paſchate licebit, quia rei fermentatæ forma funditus periit.

XI.

Panis ipſe mucidus adeo,

ut nec cani quidem ad veſcendum idoneus ſit, & malagma jam malè olens, cui ſit fermentatum aliquid immiſtum, removeantur neceſſe non eſt. Quæ veſtimenta ſunt lacteo frumenti ſucco diluta, & quæ fuerunt chartæ maſſâ fermẽtata conglutinatæ, ut Paſchate domi ſerventur, licet. Nam in hujuſmodi rebus, quoniam fermenti forma omninò nulla remanet, præcepta hæc, *Non apparebit* &c. *Non invenietur* &c. nullum habent locum.

XII.

Res autem illæ, quibuſcum eſt fermentati quid confuſum, & aut nulli prorſum

homini ſunt ad veſcendum aptæ, aut certè non omnibus aptæ ſunt, velut theriaca & ſimilia, illæ quidem ut Paſchate domi retineantur, permiſſum eſt lege. Verùm interdictum eſt, ne comedantur ad tranſactum uſque Paſcha, quantulumcunque fermentatum ſit immiſtum.

CAPVT QVINTVM.

Quænam frugum genera fermenteſcant, & qui fermentent liquores.

I.

Interdictio fermentatarum rerum ad ſolemnitatem Paſchæ cadit in genera frugum

Digitized by Google

omninò quinque. Quorum duo ſunt triticea, triticum, & *a* ſpelta: hordeacea tria, hordeum, ſecale, & avena: fruges enim minutæ, ſicut oriza, milium, fabæ, lentes ac ſimilia nullum prorſus dant fermento locum. Ergo farinam orizæ, aut ſimilem illi, qui vel ferventi ſubegit aqua, tum etiam veſtimentis operuit, ita; ut inſtar fermentatæ maſſæ tumeſceret: tamen ei conceſſum eſt, ut illa veſcatur: Neque enim id fermentatum, ſed putidum eſt.

a *quam eandẽ licet appellari zeam.*

II.

Illa verò frugum genera quinque fructuum ſuccis puris, putiſque ſubacta, om-

Digitized by Google

ninò nunquam fermenteſcunt: quare maſſa ejuſmodi ſolido relicta die, atque etiam inflata cibo permittitur; quia fructuum ſucci ſi maſſam tumefaciunt, at certè non fermentant. Habentur autem fructuum ſucci vinum, & lac, & mel, & oleum, & malorum tum vulgarium, tum granatorum liquor, cunctaque horum ſimilia ſiue vina, ſiue olea, ſiue cujuſcunque generis liquores, quibus quidem omninò nihil aquæ ſit immiſtũ: quantulùm enim cunque illis infundatur aquæ, fermentant ſcilicet.

III.

Neque fas eſt ad ſolemni-

tatem Paſchæ in aqua lixare triticum, uti ſolent grana contuſa, neque farinam; ſicuti lagana. Atque hæc ſic elixa, ſi fuerint in lixando rupta, fermentata ſunt prorſus. Simili ratione nefas eſt in ſartagine frigere ex oleo maſſam. Conceſſum eſt autem, ut vel panis jam coctus, vel farina toſta lixetur; tum ferventiſſimam in aquam ut mittatur quæcunque farina, quæ decoquatur antè, quam fermẽteſcat. Obtinuit tamen uſus & in terra [a] *Sennaar*, & in Hiſpanijs, & in omni penitus ſolis obeuntis plaga, ut & hoc ſit factu nefas, ne quis aquam fortè non ita vehementer fervefaciat.

a *Gen.* 10. v. 10.

IV.

Atqui frumentum lixare pomorum ſuccis licet: itemque farinam: tum maſſa fructuum ſuccis ſubacta, itèmque in fructuum liquoribus elixa, aut ex oleo in ſartagine fricta, cibo permittitur. Nam ſucci pomorum nequaquā fermentant.

V.

Solent ſpicæ virentes primò igni torreri, ac deinde moli. Harum quidem farinam in aqua lixare Paſchate minimè licet, ne ſi ſpicæ probè toſtæ non ſint, farina ex ijs in lixando fermenteſcat. Item ſi Paſchate nouæ, a fricentur ollæ, panis azymi, qui rurſum eſt comminutus,

a *In vaſis fictilibus nouis, ut defricaren-*

farina licet in eis lixetur; non item farina ſpicæ virentis igni toſtæ, quæ ſi non eſt ſatis exuſta, farina ex illa haud dubiè fermenteſcit.

tur, ſolebant farinā coquere ſeu lixare.

VI.

Non miſcetur cum aqua hordeum ad ſolemnitatem Paſchæ, quippe quod tenerum eſt, facilèque adeo fermenteſcit. Quod ſi quis miſcuit, eòque eſt emollitum, ut ſi ponatur in extremo catino illo, in quo coquantur placentæ, rumpatur continuò, interdictum ſit: ſin minùs eſt maceratum, uſui permittitur.

VII.

At triticum in aqua maceretur, licet; ut ſublatis

inde furfuribus protinus frangatur, quo ferè modo ſimila ſolet effici: quanquam nunc quidem paſſim, & in terra *Sennaar*, & in terra, *a* deſiderata, & in Hiſpanijs, *b* & in ſolis obeuntis ciuitatibus conſuetudo non fert, ut in aqua maceretur triticum, ne forte remoratum fermenteſcat.

a *Terrã ſanctam ita vocant Rabbini*

b *Ætate hujus autoris multi paſſim in Hiſpaniis Iudæi degebant.*

VIII.

Si quo in pulmento con cocto grana inveniantur aut hordeacea, aut triticea, eaque rupta, totum planè pulmentum ſit interdictum, quippe cui fermentati quid immiſtum eſt. Cum verò grana rupta non ſunt, ea è

pulmento

Digitized by Google

pulmento ſublata comburentur: ipſum enim pulmentum comedetur. Nam frumentum aut in aqua maceratum, aut cum pulmento unà concoctum neque verò ruptum, non eſt fermentatum id, quo lex ipſa nominatim prohibet; ſed eo interdixere ſapientes, eam ob cauſam, quod in lege ſcriptum legatur, *c Et obſervabitis azyma*: cujus ſententia eſt, ut panis azymus etiã defendatur ab eo, quod eſt fermento proximum.

c *Exo.* 12. v. 17.

IX.

Ex quo ſapientes ſcitum fecerunt, ut quiſque caueat, ne fruges, quibus ad ſolemnitatem Paſchatis utatur,

ulla ſint aſperſæ aquâ, poſteaquam demeſſæ fuiſſent, ut ne veſtigium quidem fermentati poſſit in eis apparere. Atqui fruges aut in flumine aliquando merſas, aut aquâ deſuper madefactas ſicut Paſchate comedere, ita & domi retinere nefas eſt. Tales igitur fruges qui Iudæo vendat, oportet emptorem moneat, ut illas conſumat ante Paſcha. Quæ ſi vendantur alienigenis ante Paſcha ſingulis paululum modò vendendum, id quod ante Paſcha facilè conſumpſerint, ut illas rurſum alienigenæ ne vendant Iudæo.

X.

Quas fruges inſtillent a-

quæ guttæ, ſi quidem guttam aliam alia continuò ſequatur, etiam toto die nunquam fermenteſcunt. Verum ſi mora fiat idonea, ſint *a* illicitæ fruges.

a *Ad ſolemnitatẽ Paſchatis.*

X I.

Non eſt farina multa Paſchate ſubigenda, ne *b* fermenteſcat. Sed ad eum modum, qui *c* libationi eſt ob noxius. Item farina ſubigenda non eſt aquâ vel propter ignem, vel in alia calidâ calfacta; neque illâ, quæ eſt eodem ipſo die hauſta: ſed quæ domi per noctavit. Si quis autem hæc negligens farinam Paſchate ſubegit, panis ex illa confectus interdictus ſit.

b *In maſſa enim grandiori ſubigẽdaquia partes multæ diu quietæ relinquuntur, facilè fit, ut fermenteſ-*

cat per ſe.

c *Vel exigua de maſſa domi ſuæ ſubacta Iudæi particulam quandam Deo libant ſacram. Cum verò extra templi parietes ſacris veſci nefas ſit, & templo nunc careant, hanc in ignem mittunt exurendam. Sed de menſura ipſa, ex qua ſit auferenda hæc, quæ placenta dicitur, particula mox diſputabitur.*

XII.

Nec in ſole ſe collocabit mulier, quæ Paſchate farinam ſubigat, neque per æſtum nebuloſum ſub dio, ut etiam ſol non luceat; neque ſuam deſeret maſſam, alia re ſe ut occupet. Quod ſi maſſam pinſat & coquat mulier eadem, vaſa aquæ duo illi ſunt opus: unum, in quo maſſam in fruſta diſpertiat; alterum, in quo manus aqua

Digitized by Google

refrigeret. Atenim ſi quis contrà aut ſub ſole depſuit, aut aqua manus non refrigeravit, aut maſſam pinſit majorem, quàm menſura *libationis* poſtulat; panis tamen ex ea confectus eſui permittitur. Sed quænam eſt illa tandem menſura maſſæ, quam deſiderat libatio? Quæ tribus & quadraginta ouis, inſuper & oui quintæ parti par eſt, non quæ par eſt illorum ponderi: ſed quæ tot ovorum, eorumque mediocrium magnitudini ſe exæquet.

XIII.

Quamdiu maſſam quis contrectat, tamdiu fermenteſcit nunquam, ne per ip-

ſum quidem diem : ſin autem ſine contrectatione relicta ſit eò uſque, ut daret ſonitum ſi manu peteretur; fermentata eſt illa quidem, & ſtatim cõburenda. Quod ſi nullam edat vocem percuſſa, ſed id temporis quieverit, quo milliare confeceris, itidem fermentata eſt, & igni conſumenda protinus. Item ſi facies ejus ſit pallida, veluti cujus horreant pili, ne comedatur, ſimiliter interdictum eſt: ſed hujus eſum non ſequitur exciſio.

XIV.

Si maſſis à duabus pariter ſubactis manus ſimul receſſit, ſi quidem idem tempo-

ris ſpatium conquieverunt ambæ, licet earum altera vocem petita mittat, altera verò ſileat: tamen vnà comburendæ ſunt, ut pote omninò fermentatæ.

XV.

Nullæ fient Paſchate placentæ ſignis impreſſæ, quippe cum in imprimendis ſignis mulieres trahant moram, placentæ fermentarentur. Ergo ut à piſtoribus, qui ſunt artis periti, & in agendo celeres, placentæ figuris diſtinguantur, conceſſum eſt; ſed interdictum ne hoc idem efficiant patres familias nec typo quidem; hanc videlicet ob cauſam, ne alij rem imitentur ſine

typo, atque in agendo lenti placentas fermentent.

XVI.

Qua poſt maſſam pinſitam, & mactra, & manus lavantur aqua, ſimul etiam quæ inter pinſendum adhibetur, illæ ad ſolemnitatem Paſchatis fundentur in clivum, ne confluentes in locum unum & eundem fermenteſcant.

XVII.

Paſchate furfures non ſunt aqua diluendi in gallinarum eſcam, ne fermenteſcant: ſed ut aqua ferventi perfuſi obijciantur illis, licet. Quanquã pars major populi jam aſſuevit, ut ne ferventi quidem perfundat, ne fortè

Digitized by Google

quis illos etiam miſceat cum aqua non planè ferventi.

XVIII.

Pro gallinis autem Paſchate aut farinam ſubigere, aut furfures, integrum eſt, ſi his ſubactis illas aut tute continuò depaſcas, aut illis oblatos obſerves, ne id moræ per gallinas quieſcant, qua milliare confeceris: ſed enim quamdiu gallinæ rem ita ſubactam roſtro petunt, aut tu manu vertis, haudquaquam fermẽteſcit. Cum verò rem exederint, illud, quo continebatur eſca, vas aquâ eluetur, quæ aqua deinde fundetur in locum declivem.

Digitized by Google

XIX.

Mulier non diluet furfures, quibus in lavando ſe fricet: ſiccis autem furfuribus ut ſe perfricet, iſta quidem licentia datur. Nec quiſquam grana mandet triticea, quibus operiat vulnus, eò quod ibi fermententur. Nec cum iſto embammate *Charoſſet*, quod vocant, confundet farinam: quam ſi quis commiſcuit, effundatur embamma, quippe quod farinam celerrimè fermentat. Neque ſinapi commiſceat farinam: quod ſi factum erit, ſinapis confeſtim exedatur, neceſſe eſt.

XX.

Ad ſolemnitatem Paſchæ

Digitized by Google

aromatibus, papavere, & fœniculo condire maſſam, lex permittit: itemque ipſam aut vino, melle, oleo, lacte & horum ſimilibus ſubigere, aut in ejuſmodi liquoribus diſpertire. Attamen primus ſolemnitatis dies excipitur, in quem neque maſſam pinſere, neque dividere licet in alio ab aqua liquore, non fermentati quidem nomine, ſed quia lex *a* *afflictionis panem* imperat. Nam memoria *panis afflictionis* omninò *b* primo ſolemnitatis die colatur neceſſe eſt.

a *Deut. 16. v. 3. Non comedes panem fermentatum: ſeptem diebus comedes abſque fermēto,* afflictionis panē, *quoniam in pavore egreſſus es de Ægypto:* b ut memineris diei egreſſionis tuæ de Ægypto *omnibus diebus vitæ tuæ.*

XXI.

Quibuscunque vaſis fictilibus per reliquum anni ſpatium uſus fueris ad res fermentatas frigidas, ijſdem licet utare tempore Paſchali ad res azymas item frigidas, prçter illud, in quo ſolet fermentum ſervari, vas: itemque in quo reponitur embamma id, quod Hebrçis vocatur *Charoſſet*, cujus eſt vehementiſſimum fermentum. Atque mactra, in qua per totum anni curriculum, maſſa ſubigitur, & tamdiu relinquitur dum fermentetur, vaſis illius, quod ipſum contineat fermentum, habetur inſtar. Horum omninò per ſolemnitatem Paſ-

chatis uſus non permittitur.

XXII.

Placentæ azymæ non coquentur ad Paſcha in eo fictili catino, ubi per annum totum fermentatæ placentæ coquuntur. Rurſum in eodem catino coquas Paſchate placentas azymas, licet, ſi locum illum, in quo coquebatur fermentatus panis, prunis vehementer torrefeceris.

XXIII.

Quæ verò vaſa ſive è metallo, ſive è lapide fermentatas ad res fuerunt adhibita, eaſque fervidas, velut ollæ, ſartagines, & ſimilia vaſa, *a* prima; ea ſolemnitate Paſchatis ſi vis adhiberi ad res

a *In quibus vaſis pul-*

azymas, oportet ante diem feſtum impoſita in permagno vaſe aquæ ita referto, ut contenta vaſa longè ſuperet, primò fervefacias dum expumaverint, tum in frigida abluas. Cultrorum verò non laminam modo, ſed & manubrium neceſſe eſt in vaſe primo fervefacere, ut illorum ad res azymas utendorum licentia fiat.

mentum coquitur propter ignem, cujuſmodi ſunt ollæ, ac ſartagines, ipſuprima nominantur: vocantur autem ſecunda, quæ pulmentum excipiunt è primis, quales ſunt catini. Quòd ſi ex alio in alium catinum tranſfundatur pulmentum, ſuo dicantur ordine tertij, quarti, quinti, &c.

XXIV.

Sed è metallo, lapide, ligno vaſa ſecunda; veluti catini & pocula, quibus ad res

fermentatas uſus ſis, impoſita in ingenti vaſe perfundes aqua *a* ferventi, atque in ea tamdiu relinques, dum expumaverint, deinde liquore frigido abluta rebus azymis adhibueris.

a Adverte animũ ad baptiſmata urceorũ & calicum.

XXV.

Fictilia verò, quibus ad fermentatas res, illas videlicet calidas, uſus es, vaſa vel prima; ſicut ollæ, vel ſecunda, ut catini, ſive expolita ſint; atque oblita plombo, quo, veluti cryſtallum efficiuntur perlucida, ſive nuda ac ſimplicia, ad res azymas quidem non adhibentur per ſolemnitatem Paſchæ. Sed enim a Paſchate licet illis ad coquendum uti.

Digitized by Google

XXVI.

Si quis vas primum aliquod velit fervefactum, nec reperit eo majus, in quo poſſit, is luteum illi vaſi marginem circundabit, tantumque infundet aquæ, ut labrum vaſis exuperet, quam in eo aquam ſi fervefecerit, ſatis eſt, & frigidâ deinde vas ablutum, ad res azymas rectè adhibuerit.

Caput sextum.

Lege præſcribi, ut quiſque illa nocte, quam ſequitur lux quinta decima Niſan, panem azymum comedat.

I.

Lex jubet quemque veſci

pane azymo ad eam noctem, quæ decimam & quintam lucem Niſan antecedit: eſt enim in ea dictum, a: *Primo menſe quarta decima die menſis ad veſperam, comedetis azyma*: Quod quidem ubique loci, & ſemper obſervari debet: neque enim hoc eſt ex illo Agni Paſchalis pręcepto conſequens, ſed eſt præcipuum quoddam pręceptum, quod in primam Paſchæ noctem plenam excurrit. Nam reliqua ſolemnitate cuique licet aut pane azymo, aut oriza, aut milio, aut toſtis frugibus, aut fructibus denique veſci. At ut prima nocte Paſchæ quiſque comedat panem azy-

a *Exo.* 12. v. 18.

Digitized by Google

mum, certè lex eſt, cui qui-dem legi ſatisfecerit, qui pa-nis azymi fruſtum magni-tudine par oliuæ comederit.

I I.

Atqui panem azymum qui abſorbuerit, legi quoque fe-cit ſatis, non item qui ab-ſorbet olus illud, *b* ama-rum. Quod ſi quis unà cum azymo pane glutiverit ama-rum olus, ille de pane qui-dem azymo legi eſt obſe-quutus: Neque enim olus amarum impedit, quomi-nùs panis azymus rectè co-medatur, quippe quod eſt adjunctio quędam ad panem azymum. Verùm oleris a-mari pręceptum executus non eſt. Qui verò & panem

b Et edēt carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum oleribus amaris. Exo.12. v.8.

azymum, & amarum olus vel muſco, vel ſimili quodam involucro pręligata abſorbuerit, ne pręcepto quidem panis azymi fecerit ſatis.

III.

Si quis aut per ethnicos, aut à prędonibus coactus panem azymum comedit, animo nullatenus intento, tamen officium pręſtitit. At ſi quem, dum comedit illam panis azymi magnitudinem, quæ oleæ ſe exęquat, arripuit epilepſia, aut ſi quis dum mente captus erat, panem edit azymum, rurſum edat, oportet, ſi convaleſcat; quippe cum panem azymum comedit, tum omni-

Digitized by Google

nò preceptorum erat omnium immunis.

IV.

Nemo porrò hanc comedendi panis azymi legem obſervarit, niſi qui comederit panem azymum, qui conſtaret ex aliquo è quinque frugum generibus, de quibus ſuprà dictum. Quod enim lex dicat, a *Non comedes in eo panem fermentatum: ſeptem diebus comedes panes azymos*, id indicat fieri quidem legi ſatis, ſi comedatur panis azymus, qui ex illis conficetur frugibus, quæ fermentari poſſunt. Contra ſi ſit ex oriza, milio, & leguminibus, quæ nullum dant fermento locum.

a *Deut.* 16. v. 3.

Digitized by Google

V.

Is quidem fecerit officiū, qui pane veſcetur azymo, quem ex frumento atque oriza compoſuerit, ſi modo frumenti ſapor percipitur. De pane verò iſto ; quem canibus prębeant paſtores , ſi eodem utuntur & ipſi paſtores, idoneus eſt, qui adhibeatur ad obſervandam legem comedendi panis azymi. Sin minus, pręceptum non exquere comedendo iſto pane , quippe qui deſtinatus azymo pani non eſt. Panem illum azymum , cujus fuit maſſa fructuum ſuccis ſubacta , ſi comederis Paſchate , functus officio fueris. Neque verò ſubige-

tur vino, oleo, melle, lacte; quòd oporteat eſſe *panem afflictionis*, quemadmodum ſuprà commemoravimus. Quòd ſi quis comedit panem azymum hoc pacto ſubactum, nequaquã officio fecit ſatis. Neque verò ad hanc legem obſervandam idoneus eſt panis ille azymus, qui ſit è puris aut glumis, aut furfuribus: ſed enim ſi farina ſit unà cum furfuribus ſubacta, atque glumis, panis ex illa huic officio congruit. Congruit etiam panis ſimilagineus: Nec eſt, quod quis dicat, hunc nõ eſſe *panẽ afflictionis.*

VI.

Nihil refert, utrùm panis

ille azymus in clibano, an in ſartagine coquatur: nec quidquam intereſt, an ſartaginem calfeceris priùs, quàm imponeres maſſam, an verò poſt impoſitam maſſam fervefacias ſartaginem. Nam & in ſolo qui coctus eſt ad legem hanc ſervandã eſt idoneus: imò verò & qui non eſt perfectè excoctus, ſi, dum frangitur, nulla modo fila, tanquam de maſſa omninò cruda, deducantur. Laganum etiam maceratum quod liquefactum non eſt, adhiberi rectè poteſt. Sed qui fuerit elixo pane uſus, legi neququam ſatisfecit, quippe in quo nullus omninò ineſt panis ſapor.

Digitized by Google

VII.

Nemo pręceptum exequitur eo pane azymo comedendo, quo ipſi interdicitur, velut qui panis azymus eſt aut è frugibus non decimatis, aut è decimis primis, de quibus ſua libatio facta non eſt, aut qui panis eſt è rapinâ comparatus. Ad ſummam de quocunque pane comeſſo non fit gratiarum actio, eodem huic officio Paſchali ſatisfacere nemo poteſt.

VIII.

Sacerdotes autem pane illo azymo, qui conſtat è libationibus, ſatisfacere poſſunt, quanquam panis is non aptus eſt omnibus. Itàque Hyeroſolimæ quidem ſinguli faciant

Digitized by Google

ciant officium pane illo azymo, qui eſt ex decimis ſecundis: ſed illo, qui fuerit è frugum primitiis vel Hyeroſolimæ officium non faciunt. Nam frugum primitias non ubique locorum comedi fas eſt; fas eſt autem decimas ſecundas pretio redemptas edi ubique gentiũ. Atqui ſcriptum legitur, *a In cunctis habitaculis veſtris edetis azyma*, cujus ſententia eſt ea, ut, qui per omnes omninò habitationes edi poteſt, illo demùm azymo pane fiat officio ſatis. a *Exo.* 12. v. 20.

IX.

Placentæ laudis & Nazaræorum lagana azyma, quæ ſibi ipſi pararunt, non ſunt

T 2

idonea, quibus huic officio fiat ſatis. Quòd enim in lege dicitur, *a Et obſervabis azyma*, id ſignificat ſolum illum convenire panem azymum qui ad hoc officium ſervatus & ab initio deſtinatus eſt: illa verò (quæ modo diximus) parata fuerunt ſacrificiis. Sed enim qui panem azymum confecit, quē in macello venderet, is eo ad hoc officium uti poteſt: Hoc eſt enim conſilium eorum, qui cibos in macello vendendos comparant; ut, niſi vendant, eos ipſi conſumant: quare cùm primùm pararetur panis hic azymus, jam tum ad hunc finem referebatur.

a *Deut.* 12. ꝟ. 17.

Digitized by Google

X.

Hunc autem panem azymum edere debent omnes, vel mulieres ac ſervi: pueri etiam, qui pane jam poſſunt veſci, ut prçceptis initiantur, panis azymi magnitudine quaſi oleæ paſcantur. At malè habentes, ac ſenes qui manducare nequeunt, pane azymo in aqua macerato paſcentur, non autem illo liquefacto.

X I.

Conſtituerunt ſapientes ne quidquam aliud comedatur poſt illam panis azymi magnitudinē ſimilem oleæ, nec toſtæ quidem fruges, neque nuces, aut alia generis ejuſdem. Itaque qui, come-

Digitized by Google

ſo illo pane azymo, deinde vel varia comedit pulmenta, vel fructus, vel quidcunque aliud à pane azymo, rurſus oportet edat panis azymi magnitudinem eam, quæ oleam imitatur, quo facto finem cęnæ faciet.

XII.

Porrò ſapientes eſu panis azymi prohibuere nos vigilia Paſchatis, ut uſus azymi panis diſcerneretur Paſchæ nocte primâ. Si quis igitur vigilia Paſchæ panem azymum pręfractè ederit, propter contumaciam tamdiu verberibus cędebatur, dum ageret animam. Similiter interdictum eſt, ne vigilia Paſchæ quidquam edatur ex

tempore veſperam paulò *a* precedente, quo quiſque avidior accedat ad eſum panis azymi. Fructuum nihilominus, aut olerum aliquid permiſſum eſt edi: ſed ventrem explere, ne his quidem licet. Priſci verò ſapientes fame ſe torquebant tota Paſchatis vigilia, quo magis avidi accederent ad edendum panem azymum, & precepta ſibi facerent gratiora. Ceteris autem feſtorum dierum vigiliis cuique licet ad veſperum uſque epulari.

a *Id eſt, paulò ante horam ſeſquitertiã poſt meridiẽ.*

CAPUT SEPTIMUM.

Ut narretur illa ex Ægypto diſceſſio.

I.

Quæ Majoribus noſtris nocte illa, quæ eſt ad decimam & quintam lucem Niſan, contigere prodigia atque miracula, ea commemorari lex jubendo præſcribit: in qua dicitur, a *Mementote diei hujus, in qua egreſſi eſtis de Ægypto*, ut in alio loco dictum eſt etiam, b *Memento ut diem ſabbati ſantifices*: mentionem verò prodigiorum eſſe faciendam nocte illa, quæ lucem præce-

a Exo. 13. v. 3.

b Exo. 20. v. 8.

Digitized by Google

dit decimam & quintam Niſan, hic ſcripturæ locus ſignificat, *a Narrabiſque filio tuo in die illo, dicens: propter hoc &c.* nempe cùm menſa erit *hoc* inſtructa, pane azymo, & olere amaro. Sed qui nullum habeat filium, tamen migrationē ex Ægypto narrare debet, & peritiſſimus quiſque ſic facere. Atque ut quiſque in narrando eſt longiſſimus, ita maximis laudibus cumulatur.

a *Exo.* 13. v. 8.

II.

Atqui hæc quemque narrare ultrò, liberis etiam non interrogantibus, jubet præceptum hoc, *b Narrabiſque filio* &c. Itaque ſuum quiſque filium erudiet, ut erit

b *Ibid.*

Digitized by Google

illius captus: verbi gratia natu minori & rerum ad huc rudi dicet iſta: Fili ſervi in Ægypto fuimus omnes, ut ancilla hæc, ut ſervus hic: hac autem nocte nos in libertatem vindicavit Deus Optimus Maximus. Sed ętate magis provecto, & jam ſatis litterato, & quidcunque mali nobis accidit ab Ægyptiis exponet, & quæ ſunt à Moſe illo noſtrum omnium magiſtro facta miracula. Atque modum faciet item filij captus.

III.

Hac verò nocte agendi facienda mutatio, ut liberis advertentibus, atque interrogantibus, quid hæc ab

aliis

Digitized by Google

aliis diſcrepet nox ? reſpondeatur hoc & illud ea nocte accidit. Exempli cauſa quiſque liberis diſpertietur fruges igni toſtas, nuces, aut menſam curabit tollendam ante, quàm cœnarint, aut panem azymum ex manu alteri eripiet alter, & horum ſimilia. Qui nullos habet liberos, hunc oportet percontetur uxor. Quod ſi qui maneant unà, qui nec uxores habeant, alius alium interroget quid ab aliis differat iſta nox quamvis ſinguli ſint doctrinæ principes. Qui verò degat ſolus, is ſe ipſe interroget, quid iſta nox ab aliis differat.

IV.

Hæc autem narratio incipienda à vituperio eſt, & laude concludenda. Quamobrem narrationis exordiũ ducetur ab eo, quod Majores noſtri temporibus *a* Thare, & antea cognitione Dei alieni, numina ſequebantur vana, ſydera & planetas, quos divino cultu venerabantur. Ad extremum commemorabitur, quemadmodnm Deus verus juſta lege nos à cunctis gentibus ſecernens ad ſe unum applicuerit. Ac ſervitutis quidem, atque omnium, quæ ſumus in Ægypto à Pharaone perpeſſi, malorum mentio priùs fiet, quàm prodigiorum &

a *Ex quo ortus eſt Abraham.*

Digitized by Google

miraculorum, quæ contigerunt, ac libertatis, quæ prodigiorum multitudinem ſecuta eſt. Atque hæc quiſque perſequetur interpretanda illa ſectione tota, cujus principium eſt, *a. Syrus perſequebatur patrem meum* &c. quam quidem ſectionē qui magis amplificabit, plus adipiſcetur laudis.

a *Deut.* 26. v. 5.

V.

Deeſt officio, qui nocte illa, quam ſequitur decima & quinta lux Niſan, de tribus hiſce rebus, Agno Paſchali, azymo pane, & olere amaro, non dixerit iſta: *b.* Paſchalis apponitur agnus eò, quod in Ægypto noſtrorum domus patrum tranſil-

b *Cùm menſæ apponebatur in terra Iſraelitica, tũ ita dici oportebat, nõ*

uerit Deus. Quod quidem à lege pręſcribitur. a. *Dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt &c.* Olus autem acerbum, quod majores noſtros in Ægypto degentes acerbè vexarunt Ægyptij. Panis denique azymus, quia Deus illos in libertatem vindicavit (ante, quàm fermentaretur ipſorum maſſa.) Quæ ſimul omnia vocatur *b.* hymnus.

itẽ modo, cum non fiat Agnus Paſchalis, ſed ita, ut paulò infrà.
a *Exo.* 12. v 27.
b *Et hymno dicto. Matth.* 26. v. 30.

VI.

Sua quis que ætate ſibi ipſe videri debet Ægyptia modo ſervitute liberatus eſſe, ut in lege dicitur, *c Et nos eduxit inde.* Quod eſſe nobis à Deo imperatum, oſtendit illud legis, *d. Memento*

c *Deut.* 6. v. 23.
d *Deut.* 15. v. 15.

quod & ipſe ſervieris in terra Ægypti &c. Scilicet vult Deus, ut memineris tete ſervire in Ægypto, indèque in libertatem vindicari.

VII.

Ergo ad cœnam noctis illius quiſque ſic debet cibum capere, & accumbere, ut ſolent liberi. Item ſingulorum eſt, cum virorum, tum etiã mulierum pocula vini potare quatuor ad minimum. Nec homini quidem illi, qui alitur ex eleemoſina pauciora quatuor poculis vini licet adhibere. Atqui modus cujuſque poculi eſt, quartarius.

VIII.

Item pauperrimus quiſque non cœnabit illa nocte

Digitized by Google

niſi accumbens : nihil eſt autem , quod accumbat mulier, niſi perilluſtris ſit. Filius apud patrem , atque etiam apud herum famulus accumbant , neceſſe eſt : ſed coram magiſtro diſcipulus non accumbet , niſi data licentia. Iam verò accubatio in dextram , in dorſum , & in frontem omnino nulla eſt. Ac tum demum quiſque recumbet, cum edet panis azymi portionem illam, quæ magnitudine par eſt oleæ , & dum illa potabit vini pocula quatuor. Nam per reliquam cœnam ſi quis accumbat, rectè & laudabiliter facit ille quidem, neceſſe verò non eſt.

Digitized by Google

IX.

Hæc pocula quatuor oportet ita miſceri, ut ſint potu jucunda: quapropter & vini & bibentis eſt habenda ratio. Verumtamen non minus quartario meri cum poculis quatuor immiſceatur. Quod ſi quis iſta mera ebibit pocula, is etſi fecit officium, quòd pocula ebibit quatuor, tamẽ hoc idem non præſtitit, quia liberè non potavit. Sed qui pocula quatuor ritè miſta ſimul unà epotavit, ille liberè quidem, non cenſetur autem pocula potaſſe quatuor. Sed qui majorem cujuſque poculi partem potavit ſeorſim, rectè ille quidem.

Digitized by Google

X.

Horum autem poculorum quatuor ſuam quodque precem deſiderat. Ad primum igitur dies feſtus conſecratur: incipitur Hymnus ad alterum. Super tertium redditur de cibo jam capto gratiarum actio: ad quartum abſolvitur Hymnus & carmen divinũ canitur. Atque priora inter pocula duo cuique licet, bibat, ſi velit; non item inter tertium & poculum quartum.

X I.

Embamma iſtud *Charoſſet*, quod dicitur, conſtituerunt ſapientes apponi menſæ prima nocte Paſchæ, in memoriam illius luti, quo noſtri

Digitized by Google

in Ægypto majores exercebantur. Fit autem embamma iſtud ex dactylis, ficubus, caricis, atque aliis fructibus horum ſimilibus, qui concuſſu eliſi, aceto perfunduntur, & commiſcentur unà cum cinnamomo, atque aliis id genus aromatibus ſic, tanquam paleæ miſcetur lutum.

XII.

Quod lex jubet prima Paſchæ nocte olera amara comedi, id videlicet non eſt præcipuum quoddam præceptum, ſed conjunctum illi pręcepto comedendi Paſchalis Agni, cujus carnem ſimul cum pane azymo & amaro olere comedi lege

Digitized by Google

preſcribitur. Verùm ex ſapientium inſtitutis ea nocte amarum olus ſeorſim comeditur, ut etiam abſit Agnus Paſchalis.

XIII.

Sed amara, quæ lex commemorat, olera ſunt lactuca, intybum, marrubium, atque illud *harhavina* quod vocant, & quod propriè verèque dicitur amarum olus. Hæc olerum genera quinque amara nominantur. Quorum ex uno ſi quis comedit ſicut oleæ magnitudinem legi facit ſatis, quemadmodum ſi tantundem edat è quinis ſimul, nempe virentibus, atque ex eorundem caule etiam ſic-

Digitized by Google

co. Hæc autem olera cocta, condita, elixa nemo adhibuerit.

CAPUT OCTAVUM.

Quo ritu illas, quas lex jubet, cerimonias ſtante templo celebrabant, atque etiamnunc celebrant ad primam Paſchæ noctem.

I.

Ad hunc ferè modum præcepta legis obſervabantur Paſchæ nocte prima. Principio poculum miſcebant cuique domeſticorum, & procreatore vini collaudato conſecrabant diem, ac gratiam agebant Deo, cujus

benignitate perveniſſent ad id temporis; ac ſuum quiſque poculum hauriebat. Deinde quiſque manus abluens ſolitā fundebat precem. Tum menſa aponebatur rebus inſtructa his, gemino olere, amaro & alio, pane azymo, embammate illo, quod appellatur *Charoſſet*, Paſchalis Agni corpore, & carne illius ſacrificij, quod decima & quarta luce Niſan factum erat. Hoc autem tempore captivitatis apponuntur menſæ duo carnis genera, quorum alterum Paſchalis Agni commoneat, alterum ejus ſacrificij, quod fiebat quarta decima luce Niſan.

Digitized by Google

II.

Ac primò quidem paterfamilias, cùm benedixiſſet Deo quòd procrearit terræ fruges, accipiebat herbas amaras pro magnitudine oleæ, quas in embamma illud, quod *Charoſſet* dicitur, intinctas & comedebat ipſe & ſingulis ſecum accumbentibus tantundem diſtribuebat. Tum menſa paulò removebatur ab eo, qui Hymnum cantabat, & poculum miſcebatur alterum. Hîc aut liberi, aut qui recitabat Hymnum ſe ipſe ſic interrogabat. Quid diſcrepat iſta nox ab aliis, quòd ceteris noctibus cibum ne ſemel quidem intingimus, hac au-

tem nocte bis? Quid ceteris noctibus vel pane fermentato, vel azymo veſcimur, hac autem azymo duntaxat? Cur ceteris carne veſcimur toſta, cocta elixa, hac verò ſolam edimus toſtam? Cur ceteris quaſcunque herbas comedimus, hac nocte verò amara olera? Quid autem eſt, cur ceteris noctibus alij cœnent aſſidentes, alij accumbentes, ſola nocte iſta recumbant omnes?

III.

Hoc autem tempore, quoniam ſacrificio caremus, nemo dixerit, *Hac verò ſolam edimus toſtam.* Tum verò orſus à vituperio pergebat Hymnum dicere, exponen-

Digitized by Google

da illa ſectione tota, quæ ad principium habet, *a Syrus perſequebatur patrem meum, qui deſcendit in Ægyptum, &c.* a *Deut.* 26. v. 5.

IV.

Rursũ apponebatur menſa, & paterfamilias ſic incipiebat. Quid eſt, quod Agnũ hunc Paſchalem edamus? Quòd in Ægypto Deus ædes majorum noſtrorum tranſiluit. Nam id lex jubet, *b Dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt*, &c: Tum olus amarum ſublevans itidem dicebat, quid eſt, cur acerbum hoc olus comedamus? Quia noſtrorum vitam majorum acerbè vexarunt Ægyptij, de quibus ſcriptum eſt, *c Atque ad*

b *Exo.* 12. v. 27.

c *Exo.* 1. v. 14.

Digitized by Google

amaritudinem perducebant vitam eorum &c. Simili modo panem azymum manu tollens ita dicebat, quam ob cauſam pane hoc azymo veſcimur? quippe *a* maſſa patrum fermentata nondum erat: cum illos derepente ex Ægypto eripuit Deus Optimus Maximus, ut eſt in lege, *b Coxeruntque farinam, quam dudum de Ægypto conſperſam tulerant, & fecerunt ſubcinericios panes azymos: neque enim poterant fermentari &c.* Nunc temporis autem ita dicendū eſt: Quamobrem majores noſtri dum ſtabat templum Agnum Paſchalem edebant? nimirum quia Deus Optimus Maximus

a *Quā ad viaticum paraverant.*

b *Exo. 12. v. 39.*

mus

mus domus patrum tranſiluerat in Ægypto.

V.

Tum addebat hæc : Nos ergo celebremus, prædicemus, efferamus, honoremus, magnificemus, illuſtremus, atque exaltemus eum neceſſe eſt, qui tot, tanta, & tam ſtupenda nobis ac majoribus noſtris factitavit prodigia, nos in libertatem vindicavit, in lætitiam noſtrum convertit mærorem, caliginem in lucem ingentem, huic nos, huic canamus halleluia, halleluia. *a Laudate pueri Dominum* &c. uſque ad, *Convertit petram in ſtagna aquarum.* Clauſula erat hæc. Gratias agimus tibi Domine

a *Pſal.* 112.

Digitized by Google

Deus & mundi rex qui nos & majores noſtros ex Ægypto eruiſti, atque ad hanc noctem perduxiſti, qua pane veſcamur azymo, atque amaris oleribus. Cui quidem clauſulæ his temporibus captivitatis adjunguntur etiam & illa. Sic Domine Deus noſter & Deus patrum noſtrorum nos perduxeris tranquillos ad alios, qui ſunt adventuri, dies feſtos ac ſolemnes, ſic; ut tuam illam urbem iterum aliquando reædificatam gaudeamus, atque inſtaurata triumphemus ſacrificia, ut ibi & alia comedamus ſacra, & Paſchales Agnos, quorum tibi acceptus ſanguis irrigaverit tui

ırietes altaris, ut ibi novum
ıntemus carmen de liber-
.te atque ereptione noſtra.
aus tibi Domine, qui li-
eras Iſrael. Ac cum de vi-
ıi creatione reddidiſſet gra-
iarum actionem, tum po-
culum alterum quiſque po-
tabat.

VI.

Quo facto rurſum manus abluens ſolitam fundebat precem, quòd Hymnum dicenti animus erat avocatus à a. cibo capiendo. Deinde placentas azymas accipiebat duas, quarum unam bipertitus, ex illa partem alteram imponebat alteri placentæ adhuc integræ, tum Deo de illis benedicebat è

a *Quem Iudæis nec illotis manibus capere licet, neque ſa-*

Digitized by Google

Deus & mundi rex qui nos & majores noſtros ex Ægypto eruiſti, atque ad hanc noctem perduxiſti, qua pane veſcamur azymo, atque amaris oleribus. Cui quidem clauſulæ his temporibus captivitatis adjunguntur etiam & illa. Sic Domine Deus noſter & Deus patrum noſtrorum nos perduxeris tranquillos ad alios, qui ſunt adventuri, dies feſtos ac ſolemnes, ſic; ut tuam illam urbem iterum aliquando reædificatam gaudeamus, atque inſtaurata triumphemus ſacrificia, ut ibi & alia comedamus ſacra, & Paſchales Agnos, quorum tibi acceptus ſanguis irrigaverit tui

ırietes altaris, ut ibi novum
ıntemus carmen de liber-
.te atque ereptione noſtra.
.aus tibi Domine, qui li-
eras Iſrael. Ac cum de vi-
ıi creatione reddidiſſet gra-
iarum actionem, tum po-
:ulum alterum quiſque po-
:abat.

VI.

Quo facto rurſum manus abluens ſolitam fundebat precem, quòd Hymnum dicenti animus erat avocatus à a. cibo capiendo. Deinde placentas azymas accipiebat duas, quarum unam bipertitus, ex illa partem alteram imponebat alteri placentæ adhuc integræ, tum Deo de illis benedicebat è

a *Quem Iudæis nec illotis manibus capere licet, neque ſa-*

Deus & mundi rex qui nos & majores noſtros ex Ægypto eruiſti, atque ad hanc noctem perduxiſti, qua pane veſcamur azymo, atque amaris oleribus. Cui quidem clauſulæ his temporibus captivitatis adjunguntur etiam & illa. Sic Domine Deus noſter & Deus patrum noſtrorum nos perduxeris tranquillos ad alios, qui ſunt adventuri, dies feſtos ac ſolemnes, ſic; ut tuam illam urbem iterum aliquando reædificatam gaudeamus, atque inſtaurata triumphemus ſacrificia, ut ibi & alia comedamus ſacra, & Paſchales Agnos, quorum tibi acceptus ſanguis irrigaverit tui

parietes altaris, ut ibi novum cantemus carmen de libertate atque ereptione noſtra. Laus tibi Domine, qui liberas Iſrael. Ac cùm de vini creatione reddidiſſet gratiarum actionem, tum poculum alterum quiſque potabat.

VI.

Quo facto rurſum manus abluens ſolitam fundebat precem, quòd Hymnum dicenti animus erat avocatus à *a*. cibo capiendo. Deinde placentas azymas accipiebat duas, quarum unam bipertitus, ex illa partem alteram imponebat alteri placentæ adhuc integræ, tum Deo de illis benedicebat è

a *Quem Iudæis nec illotis manibus capere licet, neque ſa-*

Deus & mundi rex qui nos & majores noſtros ex Ægypto eruiſti, atque ad hanc noctem perduxiſti, qua pane veſcamur azymo, atque amaris oleribus. Cui quidem clauſulæ his temporibus captivitatis adjunguntur etiam & illa. Sic Domine Deus noſter & Deus patrum noſtrorum nos perduxeris tranquillos ad alios, qui ſunt adventuri, dies feſtos ac ſolemnes, ſic; ut tuam illam urbem iterum aliquando reædificatam gaudeamus, atque inſtaurata triumphemus ſacrificia, ut ibi & alia comedamus ſacra, & Paſchales Agnos, quorum tibi acceptus ſanguis irrigaverit tui

parietes altaris, ut ibi novum cantemus carmen de libertate atque ereptione noſtra. Laus tibi Domine, qui liberas Iſrael. Ac cum de vini creatione reddidiſſet gratiarum actionem, tum poculum alterum quiſque potabat.

VI.

Quo facto rurſum manus abluens ſolitam fundebat precem, quòd Hymnum dicenti animus erat avocatus à *a*. cibo capiendo. Deinde placentas azymas accipiebat duas, quarum unam bipertitus, ex illa partem alteram imponebat alteri placentæ adhuc integræ, tum Deo de illis benedicebat è

a *Quem Iudæis nec illotis manibus capere licet, neque ſa-*

amaritudinem perducebant vitam eorum &c. Simili modo panem azymum manu tollens ita dicebat, quam ob cauſam pane hoc azymo veſcimur? quippe *a* maſſa patrum fermentata nondum erat, cum illos derepente ex Ægypto eripuit Deus Optimus Maximus, ut eſt in lege, *b Coxeruntque farinam, quam dudum de Ægypto conſperſam tulerant, & fecerunt ſubcinericios panes azymos: neque enim poterant fermentari &c.* Nunc temporis autem ita dicendū eſt: Quamobrem majores noſtri dum ſtabat templum Agnum Paſchalem edebant? nimirum quia Deus Optimus Maximus

a *Quã ad viaticum paraverant.*

b *Exo. 12. v. 39.*

mus

mus domus patrum tranſiluerat in Ægypto.

V.

Tum addebat hæc: Nos ergo celebremus, prædicemus, efferamus, honoremus, magnificemus, illuſtremus, atque exaltemus eum neceſſe eſt, qui tot, tanta, & tam ſtupenda nobis ac majoribus noſtris factitavit prodigia, nos in libertatem vindicavit, in lætitiam noſtrum convertit mærorem, caliginem in lucem ingentem, huic nos, huic canamus halleluia, halleluia. a *Laudate pueri Dominum* &c. uſque ad, *Convertit petram in ſtagna aquarum.* Clauſula erat hæc. Gratias agimus tibi Domine

a *Pſal.* 112.

Digitized by Google

Deus & mundi rex qui nos & majores noſtros ex Ægypto eruiſti, atque ad hanc noctem perduxiſti, qua pane veſcamur azymo, atque amaris oleribus. Cui quidem clauſulæ his temporibus captivitatis adjunguntur etiam & illa. Sic Domine Deus noſter & Deus patrum noſtrorum nos perduxeris tranquillos ad alios, qui ſunt adventuri, dies feſtos ac ſolemnes, ſic; ut tuam illam urbem iterum aliquando reædificatam gaudeamus, atque inſtaurata triumphemus ſacrificia, ut ibi & alia comedamus ſacra, & Paſchales Agnos, quorum tibi acceptus ſanguis irrigaverit tui

Digitized by Google

parietes altaris, ut ibi novum cantemus carmen de libertate atque ereptione noſtra. Laus tibi Domine, qui liberas Iſrael. Ac cum de vini creatione reddidiſſet gratiarum actionem, tum poculum alterum quiſque potabat.

VI.

Quo facto rurſum manus abluens ſolitam fundebat precem, quòd Hymnum dicenti animus erat avocatus à a. cibo capiendo. Deinde placentas azymas accipiebat duas, quarum unam bipertitus, ex illa partem alteram imponebat alteri placentæ adhuc integræ, tum Deo de illis benedicebat è

a *Quem Iudæis nec illotis manibus capere licet, neque ſa-*

terra panem elicenti. Cur autem hoc idem non faciebat placentis ſuper integris itidem, ut ad alios dies feſtos? Nimirum quoniam azymus hic, dicitur *panis afflictionis*, ut igitur homo tenuis & afflictus buccella, ſic & iſta nocte ſingulis panis fruſto veſcendum. Poſtea copulabat amara cum azymo pane olera, quæ in illud embamma, quod *Charoſſet* appellatur, intingebat, Deumque de illis ita venerabatur. *Laus tibi Domine Deus noſter, qui præceptis tuis nos initiaſti, & panem azymum præſcripſiſti nobis edendum cum oleribus amaris*, tum ea comedebat. Sin autem quodque ſe-

tis eſt laviſſe, ſi morã faciant ante, quàm cibaria capiant, præſertim ſi ad rem aliam fuerit intẽtus animus.

paratim comederet, oportuiſſet ſuam cuique precem adhibere ſeorſim.

VII.

Porrò preces perſequebatur duas; primùm hanc, *Laus tibi Domine Deus noſter, mundi Rex, qui nos initiaſti præceptis tuis, ac juſſiſti ſacrum comedere*, ac ſtatim ex illa, quæ luce quarta decima Niſan erat immolata hoſtia, comedebat aliquid. Secundo loco precem fundebat iſtam. *Gratias agimus tibi Domine, Deus noſter, mundi Rex, qui nos conſecraſti præceptis tuis & juſſiſti Agnum Paſchalem comedere*, de quo deinde delibabat item aliquid. Neque enim illi victimæ hæc

Digitized by Google

gratiarum actio convenit, nec illa laudandi ratio huic Agno Paſchali.

VIII.

Hoc autem tempore, quando ſacrificium appoſitum eſt nullum, primam illam de pane, *quem è terra Deus extrahit*, gratiarum actionem ſequitur altera de azymo pane comedendo, qui deinde panis azymus in embamma, quod *Charoſſet* dicitur, intinctus comeditur. Hanc gratiarum actionem ſubſequitur alia de olere amaro comedendo, quod item eo intinctum embammate comeditur: non eſt autem in eo diu retinendũ, ne illius evaneſcat acerbitas. Atque il-

lud ex ſapientum eſt inſtitutis. Tum etiam cùm azymo pane conjungitur olus amarum, quæ ſimul unà in hoc embamma intincta ſine gratiarum actione comeduntur in memoriam ejus, quod in templo fiebat à [a] Doctiſſimo ſuæ ætatis viro.

a Celeberrimæ caput Academiæ Hillel, ſicut in Talmude ſcriptum legitur, ſtante templo ſolitus erat quandam ex Agno Paſchali decerpere particulam, quam conjungens cum particula placentæ azymæ atque minuto amarorum olerum faſciculo intingebat in embamma illud, quod Charoſſet *dicitur, ac ſine gratiarum actione comedebat.*

IX.

Poſtea cœnam producebat, & quantùm cuique videretur, capiebat cibi & potus. Ad extremum ex Agno

Paſchali comedebat aliquid, vel oleæ magnitudinem, nec quidquam poſtmodum guſtare fas erat. His temporibus ultimo loco comeditur ex azymo pane velut olivæ magnitudo; nec quidquam deinde; ut completæ videlicet cœnæ aut ſuperſit ſapor Agni Paſchalis, aut panis azymi, quæ quidem lex eſt, ut edantur.

X.

Deinde manibus etiam lotis habebat de cibo gratiarum actionem poculo ſuper tertio, quod cùm erat epotum, poculum miſcebat quartum, ſuper quo & abſolvebat hymnum, & carmen illud cantabat. *Laudent*

te

te Domine Deus noſter omnia omninò opera tua, ſed juſti atque homines ſancti tuæ voluntati obſequentes, populuſque Iſrael univerſus cantet, prædicet, efferat, atque illuſtret nomen tuum uſquequaque adeò glorioſum. Enimverò expedit te laudare, & cantare nomen tuum decet, qui Deus antè ſæcula fuiſti omnia, atque idem in perpetuum eris. Gloria tibi Domine & Rex omni laude cumulatus. a. Tum Deo gratias agebat de vini procreatiõe, atque hoc epoto poculo, nihil amplius libare tota nocte præter aquam licebat: niſi quis vellet ſuper quintũ poculum cantare hymnum illum eximium, qui incipit,

a *His autem modo addunt multi multa, quæ quidem longiora ſunt, quàm ut huc referãtur.*

Y

a *Pſal.* 125. v. 1. *a Confitemini Domino quoniam bonus*, & pertinet uſque ad, *c Super flumina Babylonis*: poculum enim hoc nequaquam eſt ita neceſſarium, ut illa quatuor. Atqui licebat hymnum etiam extra triclinium abſolvere.

c *Pſal.* 126. v. 1.

XI.

Ad primam Paſchæ noctem toſta veſci carne vel hoc tempore licet, ubi fert conſuetudo: ſecus autem ubi repugnat, ne quis eſſe carnem Paſchalis Agni fortè ducat. Sed ubivis gentium agnum aſſum integrum nefas eſt apponere, quia viderentur extra templi parietes ſacra comedi. Diſpertitus autem agnus,

Digitized by Google

vel uno membro mutilus, vel etiam agnus penitus integer, qui unum contineat elixum membrum, ut apponatur, conceſſum eſt, ſi patiatur alioqui conſuetudo.

XII.

Ad primam Paſchæ noctem qui eſt vino deſtitutus, diem conſecrat ſuper pane itidem, ut ſabbato fieri ſolet, atque ordine prædicto reliqua perſequitur. Si quis nullum aliud, quàm amarum habet olus, principio bis Deo benedicit ſuper olere amaro, & quòd ex terræ ſinu fructum eliciat, & quòd oleris amari comedendi præcepto nos dicavit.

Digitized by Google

Deinde id comedit, ac cum hymnũ abſolvit, tum etiam de pane azymo gratiarum actionem habet Deo, ruſusque edit aliquid ex olere amaro, idque ſine gratiarum actione.

XIII.

Si quis non habeat amplius illâ, quæ eſt oleæ, magnitudine panis azymi, qui quidem ſit apparatus huic officio Paſchali, ac reſervatus, is ad extremum cœnæ Deum laudabit, qui nos initiavit præcepto panis azymi comedendi, ac tum demum illam panis azymi particulam comedet, nec omninò quidquam deguſtabit deinceps.

Digitized by Google

XIV.

Si quis inter cœnam Paſchalem dormierit, nihil rurſum comedet expergefactus. Cum verò multi recumbant unà convivæ, eorum inter cœnam ſi dormierint aliqui, licet illis iterum comedere, non item ſi dormierint omnes ſimul: licet autem ipſis etſi dormitarunt omnes ſimul, denuò comedere.

Digitized by Google

Hac ratione cœnam Paſchalem celebrabant ſtante templo. *Ecce autem formula hymni eius, quem nunc temporis omnes omninò Iudæi longè latèque diſperſi ac diſsipati ad menſam ineunte Paſchate recitant. Arrepto poculorum altero ita dicunt, ex Ægypto properantes exceſsimus.* Tum verò hymnum incipiunt iſtum.

Hic eſt *panis afflictionis*, quem comederunt in Ægypto patres noſtri. Si quis fame laborat, introeat nobiſcum comeſurus: ſi quis eſt egenus, adveniat nobiſ-

Digitized by Google

cum unà Paſcha celebraturus. *Faxit Deus*, ut quem hoc anno diem feſtum agimus hîc, eundem agamus anno ſequenti in regione Iſrael, ut quem nunc diem feſtum ſervi, eundem anno proximo liberi celebremus.

Quid tandem cauſæ eſt, cur nox iſta differat ab aliis? Nam aliis nec ſemel quidem cibum intingimus, hac verò nocte bis, aliis promiſcuè panem edimus & azymum, & fermentatum, hac autem ſolum azymum, aliis veſcimur quibuſcunque herbis, hac autem amaris, aliis cœnamus vel aſſidentes, vel accumbentes, iſta verò prorſus omnes accumbimus.

Nimirum Pharaonis in Ægypto ſervi fuimus, unde nos iſta nocte Dominus Deus noſter eripuit, *a. Manu forti, & extento brachio.* Quod ſi patres noſtros Deus non liberaſſet, etiamnum in Ægypto nos, & liberi, ac nepotes Pharaoni eſſemus ſerrituri. Ergo nunc omnes quamvis ſapientes, quamvis intelligentes, quamvis ſenes, quamvis legis periti debemus illam ex Ægypto diſceſſionem hac nocte narrare. Ac profectò narrationem illam ut quiſque plurimis verbis dilatat, ita maximè laude dignus judicatur.

a *Deut.* 2. *v.* 28.

Quodam Paſchate ſimul

accubuerunt apud incolas urbis Veracæ Doctores illi legis Elieſer, Ioſue, Elieſer filius Azariæ, Tarfon, Akiua. Itaque illam ex Ægypto migrationem narrantes, totam in narrando noctem conſumpſere; ut venirent diſcipuli dicentes, magiſtri jam appetiit hora illa matutina, qua legi debet illa ſectio, *a Audi Iſrael, Dominus Deus noſter Dominus unus eſt &c.*

a Deut. 6. v. 4.

Filius autem Azariæ eis ita dicebat. En ego natus ſum annos fermè ſeptuaginta, nec mihi ſcire contigit migrationem ex Ægypto noctibus etiam eſſe commemorandam, dum id filius Zomæ inde probavit, quòd in lege

a *Ibid.* dicitur, *a Vt memineris diei*
16. v. 3. *egreſsionis tuæ de Ægypto omnibus diebus vitæ tuæ*, videlicet (inquit filius Zomæ) *diebus vitæ tuæ* deſignat dies; *omnibus* autem addit etiam noctes. Id verò loci ſapientes ita ſunt interpretati, *diebus vitæ tuæ* ſignificat ætatem hanc, *omnibus* autem ætatem Chriſti indicat.

Grates igitur habeamus Deo, qui dedit Iſrael populo ſuo legem, gratias habeamus de quatuor hominum generibus, ſapientibus, improbis, ſimplicibus, & neſciis percontandi, quorum omnium meminit illa lex.

Sapiens ita loquitur: Quid iſta nobis *teſtimonia, ſtatuta,*

Digitized by Google

ac judicia præcepit Dominus Deus noſter? Huic igitur & tu Paſchæ leges explicabis, ex quibus & illud, *Non ſunt, poſt comeſum Paſchalem Agnũ, apponenda bellaria.*

Impius autem, Quis eſt, inquit, iſtorum religio veſtra ſacrorum? Veſtram cùm dicat, ſuam oſtendit eſſe nullam, atque excipiendo ſe omninò Deum eſſe negat. Hunc igitur hominem hiſce verbis *b* jugula, hanc ego religionem ſuſcepi eorum ergo, quibus me cumulavit Deus beneficiis eripiens ex ægypti ſervitute, me videlicet, non item & te, qui ſi tum ibi fuiſſes, nunquam ex ſervitute eſſes ereptus.

b *Hîc nos prudentes, ſcientes exceſſimus libertatẽ ſimplicis in-*

Digitized by Google

terpretis. Cum enim auctori, hominem redde mutum, *dicere volenti, ſententiam placuerit exprimere hiſce tranſlatis verbis*, hujus hebeta dentes, *uſi ſumus & nos quidem tranſlatione: ſed ad Latinorum conſuetudinem magis apta, atque ad ſimilitudinem (opinor) rei multò propiùs accedente.*

Quid autem ait homo ſimplex? Nempe quid ſibi vult iſtuc? Huic ita reſponde, *robuſta manu* nos eripuit Deus ex Ægyptiorum ſervitute.

At ignaro ſciſcitandi tu rem ultrò aperi, ſicut à lege præſcribitur, a *Narrabiſque filio tuo in die illo dicens: propter hoc quod fecit mihi Dominus; quando egreſſus ſum de Ægypto.* Sed ne rem etiam à Kalendis Martiis incipias

a *Exo.* 13. v. 8.

narrare, ſcriptum eſt, [a] *In die illo*: ac quoniam eſt in lege, [b] *Propter hoc*, id eſt, pane azymo, atque olere amaro appoſito, interdicitur, ut ne ipſa quidem migrationis die res narretur interdiu, ſed veſperi ad menſam. *a Ibid.* b*Ibd.*

Principio patres noſtri ſtellas ac planetas colebant ut Deos: poſtea verò nos ad cultum ſanctum & puram religionem appellavit Deus verus, ut teſtantur litteræ ſacræ. [c] *Et locutus eſt Ioſue ad omnem populum: hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Trans fluvium habitaverunt patres veſtri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor: ſervieruntque diis alienis.* 3. *Tuli* *c Ioſ. 42. v. 2.*

ergo patrem veſtrum Abraham de Moſopotamiæ finibus : & adduxi eum in omnem terram Chanaan : multiplicavique ſemen ejus , & dedi ei Iſaac. Illique rurſum dedi Iacob , & Eſau : è quibus Eſau dedi montem ſeir ad poſſidendum : Iacob verò & filij ejus deſcenderunt in Ægyptum.

Benedicamus igitur illi, qui quam dederat Iſraeli fidem, ſervavit : benedicamus Deo Optimo Maximo , qui ſe miſeriarum noſtrarum finem eſſe facturum Abrahamo patri noſtro conſtituit inter animalia illa bipertita, ut ſcriptum eſt , *a Scito præ-*
a Gen. 15. v. 13. *noſcens quòd peregrinum futurum ſit ſemen tuum in Terra*

non ſua, & ſubjicient eos ſervituti, & affligent quadringentis annis. 14. *Verùm tamen gentem, cui ſervituri ſunt, ego iudicabo, & poſthac egredientur cum magna ſubſtantia.*

Id profectò non patribus modò noſtris, ſed nobis etiam ipſis contigit. Neque enim unus homo ſemel, verùm ſingulis ætatibus extitere, qui in noſtram perniciem atque exitium incumberent, quorum ab importunitate nos eripuit Deus Optimus Maximus.

Nam a cognoſce, quæſo, quid Laban iſte Syrus Iacobo ſit patri noſtro molitus? Pharao quidem unos dunt-

a *Hic incipit illa, de qua ſupra dic.*

tum eſt, ſectionis interpretatio. axat mares, iſte verò nos omnes omninò perditos voluit, ſicut ſcriptum eſt, b *Syrus perditurus erat patrem meum*. Quod autem ſequitur, c *Qui deſcendit in Ægyptum, & ibi peregrinatus eſt*, id oſtendit non illum eò permanſum, ſed peregrinatum veniſſe, cui rei teſtimonio eſt is ſacræ ſcripturæ locus, d. *Reſponderunt Pharaoni ad peregrinandum in terra tua venimus: quoniam non eſt herba gregibus ſervorum tuorum, ingraveſcente fame in terra Chanaan: petimuſque, ut eſſe nos iubeas ſervos tuos in terra Geſſen.*

b *Deut.* 26. v. 5.
c *Ibid.*
d *Gen.* 47. v. 4.

Additur autem, e *In pauciſſimo numero*, quoniã ſcriptum

e *Deut.* 26. v. 5.

tum eſt, *a. In ſeptuaginta animabus deſcenderunt patres tui in Ægyptum, & ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus ſicut aſtra cæli.* a *Ibid.* 10. v. 22.

Sequitur, *b Crevitque in gentem magnam ac robuſtam*, quod indicat Iſraelites ibi fuiſſe copia ac robore inſignitos, ſicut in lege eſt, *c Filij Iſrael creverunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt: ac roborati nimis, impleveruntque terram.* b *Ibid.* 26. v. 5. c *Exo.* 1. v. 7.

Et. d. infinitæ multitudinis, haud ſecus quam vates cecinit, *e Multiplicatam quaſi germen agri dedi te: & multiplicata es, & grandis effecta, & ingreſſa es, & perveniſti ad mundum muliebrem, ubera* d *Deut.* 26. v. 5. e *Ezech.* 16. v. 7.

Digitized by Google

tua intumuerunt, & pilus tuus germinavit: & eras nuda & confuſione plena.

a Deut. 26. v. 6. *a Afflixeruntque nos Ægyptij*, nimirum hoc illud eſt, quod à Pharaone dicitur, b Exo. 1. v. 10. *b Venite ſapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur: & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis noſtris, expugnatiſque nobis egrediatur de terra.*

c Deut. 26. v. 6. *c Et perſecuti ſunt*, hoc ſpectat ad illud legis, d Exo. 1. v. 11. *d Præpoſuit itaque eis magiſtros operum, ut affligerent eos oneribus: ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phiton & Rameſſes.*

e Deut. 26. v. 6. *e Imponentes onera graviſſima*, velut in lege habemus,

a Et imponebant Ægyptij ſervitutem filiis Iſrael cum ſævitia. a *Exo.* 1. v. 1.

b Et clamavimus ad Dominum Deum patrum noſtrorum, b *Deut.* 26. v. 7. prorſus ut à lege deſcribitur, *c Poſt multum verò temporis mortuus eſt Rex Ægypti : & ingemiſcentes filij Iſrael propter opera vociferati ſunt : aſcenditque clamor eorum ad Deum ab operibus.* c *Exo.* 2. v. 24.

d Qui exaudivit vocem noſtram, d *Deut.* 26. v. 7. quod idem alio loco lex dicit, *e Et audivit gemitus eorum, ac recordatus eſt fœderis, quod pepigit cum Abraham Iſaac & Iacob.* e *Exo.* 2. v. 24.

Quod autem dicitur, *f Et reſpexit humilitatem noſtram,* f *Deut.* 26. v. 7. indicat Iſraelites lecto

Digitized by Google

geniali prohibitos, quod idem ſignificat legis illud, *a Et reſpexit Dominus filios Iſrael, & cognovit eos.*

a *Exo.* 2. v. 25.

b Et laborem, id indicat puerorum calamitatem, de quibus erat illa lata lex. *c Quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen projicite: quidquid feminini reſervate.*

b *Deut.* 27. v. 7.

c *Exo.* 1. v. 2.

d Atque anguſtiam, hoc ſignificat oppreſſionem, de qua ita lex: *e Vidique afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur.*

d *Deut.* 26. v. 7.

e *Exo.* 3. v. 9.

f Et eduxit nos de Ægypto, nempe neque Seraphim, neque Angeli, nec operâ legati, ſed ipſemet Deus ſanctus ac glorioſus, quemadmodum ſcriptum eſt. *g Et*

f *Deut.* 26. v. 8.

g *Exo.* 12. v. 12.

tranſibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine uſque ad pecus: & in cunctis diis Ægypti faciam iudicia, ego Dominus.

a *In manu forti*, id eſt, peſte, de qua in lege eſt, b *Ecce manus Domini erit ſuper pecudes tuas quæ ſunt in agro, ſuper equos, & aſinos, & camelos, & boues, & oues peſtis valde gravis.* a *Deut.* 26. v. 8. b *Exo.* 9. v. 3.

c *Et brachio extento*, id eſt, diſtricto gladio, quomodo ſcriptum eſt, d *Et evaginatum gladium in manu eius extenta contra Ieruſalem.* c *Deut.* 26. v. 8. d *Parali.* 21. v. 16.

e *In ingenti pavore*, id ſignificat Deum manifeſtò apparuiſſe, quod quidem ex e *Deut.* 26. v. 8.

illo legis verſu intelligi licet. a. *Si fecit Deus, ut ingrederetur, & tolleret ſibi gentem de medio nationum, per tentationes, ſigna, atque portenta, per pugnam, & robuſtam manum, extentumque brachium, & pavores ingentes, iuxta omnia quæ fecit pro vobis Dominus Deus veſter in Ægypto, videntibus oculis tuis.*

a *Ibid.* 4. v. 34.

b *In ſignis*, virga illa Moſis ſignificatur, de qua ſcriptum legitur, c *Virgam quoque hanc ſume in manu tua, in qua facturus es ſigna.*

b *Ibid.* 26. v. 8.
c *Exo.* 4. v. 17.

d *Atque portentis*, hic eſt ille ſanguis in quem fuerunt aquæ converſæ. Nam de ſanguine ita legitur. e *Et dabo*

d *Deut.* 26. v. 8.
e *Ioel.* 2. v. 30.

prodigia in cælo, & in terra, ſanguinem & ignem, & vaporem fumi.

Atqui voces hæ ſic etiam exponuntur. *In manu forti* res deſignat duas, *In brachio extento*, item duas; *In ingenti pavore*, totidem: *In ſignis*, totidem: *Atque portentis*, tantundem. Hæ ſunt illæ videlicet plagæ decem, quibus Ægyptios repreſſit Deus, ſanguine, ranis, pediculis, muſcis, peſte, ulceribus, grandine, locuſtis, tenebris, & primogenitorum ſtrage. Doctor quidam legis nomine Iudas has plagas primoribus vocum litteris ita deſignabat. S. R. P. M. P. V. G. L. T. P.

Digitized by Google

Solitus erat Doctor ille, *a* Gamaliel dicere neminem officio Paſchali functum eſſe, quin iſta diſſeruerit de tribus hiſce rebus, Agno Paſchali, pane azymo, atque oleribus amaris. Quid patres noſtri dum fanum illud ſtabat Paſchalem edebant Agnum? Nimirum quia majorum domos tranſiluerat Deus in Ægypto: Quod quidem à lege præſcribitur, *b Dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt, qui tranſiluit ſuper domos filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos noſtras liberans. Incurvatuſque populus adoravit.*

a *Hic eſt ille Gamaliel, cujus ad pedes Paulus Apoſtolus inſtitutus eſt ad veritatem paternæ legis act. apoſt.* 22. *v.* 3.

b *Exo.* 12. *v.* 39.

Quid autem eſt, cur panem

nem hunc comedimus azymum? Quia nondum fermentata *a* maſſa patrum erat, cum ecce tibi Regum Rex, Deus Optimus Maximus apparuit, eoſque ſubitò in libertatem vindicavit, uti ſcriptum eſt, *b Coxeruntque farinam, quam dudum Ægypto conſperſam tulerant: & fecerunt ſubcinericios panes azymos: neque enim poterant fermentari, cogentibus exire Ægyptiis, & nullam facere ſinentibus moram, nec viatici quidquam paraverant.*

a Quam ad viaticum ſibi aptaverant.

b *Exo.* 12. v. 39.

Quid verò? oleribus his amaris cur tandem veſcimur? Propter graviſſimas illas moleſtias, quibus patres noſtros miſerrimos ha-

Digitized by Google

buerunt Ægyptij, teſte ſcriptura, in qua legitur, a *Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur.*

a *Exo.* 1. v. 14.

Quocirca ſua quiſque ætate perſuadere ſibi debet ſemetipſum eſſe ex ægypto ereptum. Enimverò non patres modo noſtros, ſed & nos etiam in libertatem vindicavit Deus, ſiquidem à lege dicitur, b *Et eduxit nos inde, ut introductis daret terram ſuper qua iuravit patribus noſtris.*

b *Deut.* 6. v. 23.

Nos ergo celebremus, prædicemus, efferamus, honoremus, magnificemus,

illuſtremus , atque exaltemus eum neceſſe eſt , qui tot , tanta , & tam ſtupenda nobis ac majoribus noſtris edidit prodigia , nos in libertatem vindicavit , in lætitiam noſtrum convertit mærorem ; luctum in diem feſtum , caliginem in lucem ingentem. Huic cantemus halleluia, halleluia. *Laudate pueri Dominum* &c. uſque ad *Convertit petram in ſtagna aquarum.*

Gratias agimus tibi Domine Deus & mundi Rex qui nos & majores noſtros ex Ægypto eripuiſti , atque ad hanc noctem , qua veſcamur & pane azymo , atque amaris oleribus , perduxiſti.

Digitized by Google

Sic Domine Deus noſter nos perduxeris tranquillos ad alios, qui ſunt adventuri, dies feſtos ac ſolemnes, ſic; ut tuam illam urbem demũ reædificatam gaudeamus, atque inſtaurata triumphemus ſacrificia, ut ibi & alias libationes comedamus, & Agnos Paſchales, quorum tibi gratus ſanguis tui parietes altaris imbuerit, atque novum & hactenus inauditum cantemus tibi carmen de libertate atque ereptione noſtra. Laus tibi Domine qui liberaſti Iſrael.

Ac quo ritu tum gratiarum actiones, tum hymnus ille ad primam Paſchæ noctem, eodem omninò & ſe-

Digitized by Google

cunda recitatur nocte, quam noctem & quatuor poculis & aliis rebus omnibus itidem, ut primam per exilium celebramus.

Finis Tractatus de Solemnitate Paſchatis.

Digitized by Google

Extrait du Priuilege du Roy.

IL eſt permis par grace & Priuilege du Roy, donné à Paris le 6. Nouembre 1666. à Pierre le Monnier, Marchand Libraire à Paris, de faire imprimer, vendre & debiter vn Liure intitulé, *Ex Rabbi Moſis Maiemonidis libro, qui inſcribitur manus forti: tractatus tres, quorum primus eſt de Iejunio, ſecundus de ſolemnitate Expiationum, tertius de Paſchate, in latinum ſermonem conuerſi, à Ludouico de Compiegne*, pendant l'eſpace de cinq années à compter du iour qu'il ſera acheué d'imprimer, & deſfenſes ſont faites à toutes ſortes de perſonnes, & ſous quelque pretexte que ce ſoit, d'imprimer, vendre ou debiter ledit Liure ſans le conſentement dudit le Monnier, à peine de mil liures d'amande, & autres, comme il eſt porté plus amplement par le Priuilege.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le quinzieſme Ianuier 1667.

Les exemplairs ont eſté fournis.

Digitized by Google

MENDA SIC CORRIGE

In prologo p. 3. li. 19. l. trecentis p. 4. li. 9. l ſuperſtitionibus Ibid. l. 24. l. longinquitate p. 7. li. 8 l. Grotius. Ibid li. ult. l, curam.

In Tractatu de Iejunio p. 18. li. l. leguntur. ibid. li. 6. l. execrationes. p 36. li. 16. l. ſacerdotes diarij, item in appoſita nota l. diarij pro diurni p. 47. li. 15. l. Deus p. 55. l. 5. l. Hieroſolymis. p. 56. li. 15. l. Hieroſolymæ. p. 64. in nota l. vel Adriano imperante. p. 80. li. l. exuſtionem.

In Tractatu de Solemnitate Expianonum p. 3. in appoſita nota l. in opere Talmudico paſſim. 17. ad principium appoſitæ notæ l. quibus incipit judæorum. p. 31. li. 18. l. puerperæ.

In Tractatu de Solemnitate Paſchatis p. 8. li. 3. l. velut Babyloniæ potionis p. 17. li. 15. l. non inferatur. p. 23. l. 7. l. in duriorem. p. 26. li. 5. l. tranſtulerit. p. 67 li. 16. l. pernoctauit. p. 92. li. 8. l. cœnæ p. 108. li. 6. l. apponebat. p 121 li. 18. l. licebat. p. 142. li. 10. l. Deus.

Digitized by Google